

Yksilöllisesti yhteisönä Kotoisan perhekodissa

Taideperustainen toimintatutkimus taidetoimintamallin kehittäjänä

Ella Haataja & Iiris Perkkiö

Pro gradu -tutkielma

Kuvataidekasvatus

Taiteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

Syksy 2017

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Yksilöllisesti yhteisönä Kotoisan perhekodissa - Taideperustainen toimintatutkimus taidetoimintamallin kehittäjänä

Tekijät: Ella Haataja ja Iiris Perkkiö

Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 97, liitteet (6)

Vuosi: 2017

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmamme käsittelee yhteisöllisen taidekasvatuksen projektia ammatillisessa perhekodissa. Tutkimuksemme on taideperustainen toimintatutkimus, jonka teoreettinen runko muodostuu yhteisön, yhteisöllisen taidekasvatuksen ja vuorovaikutuksen käsitteistä. Tutkimuksemme etnografisen aineiston olemme koonneet kahdessa osassa. Ensimmäinen aineisto koostui sekä toiminnan havainnoinnista, kenttäpäiväkirjoista että kehityskeskusteluista osallistujien ja ohjaajien kesken. Ensimmäisestä aineistosta nousseet teemat ohjasivat toisen aineistonkeruuvaiheen havainnointia. Tutkimuskysymyksemme ovat: *Miten taideprojektia tulee kehittää, että yhteisöllisyys mahdollistuu? Mitä ovat ne tekijät, joiden avulla rakennetaan yhteisöllisen taidekasvatuksen taidetoimintamalli perhekotiin?*

Opinnäytteemme tuloksena on yhteisöllisen taidekasvatuksen taidetoimintamalli, johon olemme päätyneet analysoimalla aineistoamme teemoittelun ja luokittelun avulla. Yhteisöllisyys projektissamme mahdollistui kehittämällä taiteellista toimintaa yhdessä perhekodin lasten ja vanhempien kanssa. Projektissamme taidetoimintamallia rakentaviksi tekijöiksi nousivat: *yhteisöön tutustuminen taiteellisen toiminnan ohessa; yhteisöstä lähtöisin oleva toiminta; luovuutta edistävän yhteisen tilan luominen; yksilöllisyys ja omaan ilmaisuun rohkeisuus; sekä kannustus, tuki ja innostaminen taiteelliseen työskentelyyn.*

Avainsanat: ammatillinen perhekoti, yhteisöllinen taidekasvatus, vuorovaikutus, toimintatutkimus, taidetoimintamalli, yhteisöllisen taidekasvatuksen projekti

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi ☒

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title of the pro gradu thesis: Individually as a community in the qualified foster home

Kotoisa – Art-based action research as a developer of an operations model

Writer: Ella Haataja ja Iiris Perkkiö

Degree programme: Art Education

Type of the work: Pro gradu thesis

Number of pages: 97, attachments (6)

Year: 2017

Summary

In our pro gradu thesis we study the community based art education project in a qualified foster home. Our research is an art-based action research in which the theoretical frame consists of the concepts of community, community based art education and interaction. We have built our ethnographic research material in two chapters. The first part consisted of observation of action, field notes and development discussion with participants and instructors. The themes of the first research material lead the second part of the observation. Our research questions are: *How to develop the project so that the sense of community evolves? Which are the elements that form the operations model of socially engaged art education in the qualified foster home?*

The result of our research is an operations model of community based art education. We have constructed the operations model by analyzing the research material. In the analysis chapter we have categorized themes from the research material. Through the analyzing process we found that the sense of community evolves by developing art-based activities together with the community. The main elements that construct the operations model are: *familiarizing with the community; community based activities; creating common space for creativity; assuring individuality in artistic expression and encouragement and motivation to artistic activities.*

Keywords: qualified foster home, community based art education, interaction, action research, art based operations model, community based art education project

We give permission the pro gradu thesis to be used in the library ☒

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. TAIDETTA JA YHTEISÖLLISYYTTÄ	7
2.1 Kotoisan perhekoti taideprojektin toimintaympäristönä	7
2.2 Yhteisöllinen taidekasvatus	10
2.3 Vuorovaikutus yhteisössä	14
2.4 Yhteisöllinen taidekasvatus perhekodissa	19
3. TAIDEPERUSTAINEN TOIMINTATUTKIMUS	25
3.1 Tutkimuksen tehtävä ja menetelmät	25
3.2 Taideprojektin kulku Kotoisan perhekodissa	30
3.3 Aineistonkeruun lähtökohdat	36
4. TAIDETOIMINTAMALLIN RAKENTAMINEN	42
4.1 Taideprojekti muotoutuu yhdessä suunnitellen	42
4.2 Luottamuksen rakentuminen taiteellisen toiminnan ohessa	44
4.3 Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen päämääränä	46
4.4 Omia taiteellisia valintoja ja yksilöllisyyttä	52
4.5 Leikkisyys keventää tunnelmaa	58
4.6 Tuki epämurkuvuusalueella ja innostaminen taiteelliseen tekemiseen	61
5. TULOKSENA TAIDETOIMINTAMALLI PERHEKOTIIN	67
5.1 Taideprojektin kehittäminen yhdessä perhekoti Kotoisan kanssa	67
5.2 Taidetoimintamalli perhekoti Kotoisan yhteisöllisyyttä tukemassa	69
6. EETTISYYS	81
7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	84
7.1 Yhteenveto	84
7.2 Näkymiä jatkotutkimukseen	90
LÄHTEET	91
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Samalla tavalla kuin me ihmisinä kasvamme ja kehitymme jatkuvasti, myös yhteisöllisyys muuttuu ja muotoutuu toiminnan ja tekemisen myötä. Yhteisöllisyys voi lisääntyä, kun yhteisö toimii niin, että jokainen jäsen on osana sen muutosta ja kehitystä. Tutkimuksemme keskittyy perhekodin yhteisöllisyyden kehittämiseen yhteisöllisen taidekasvatuksen projektissa. Projekti on yhteisölähtöinen, jolloin perhekodin lapset ja vanhemmat ovat osana toimintaa ja sen suunnittelua. Tällöin yhteisöllisyyden kehittymisen ohella myös oman elämän pohtiminen, muistojen tai tunteiden käsittely sekä niiden peilaaminen vertaisryhmässä mahdollistuu taiteellisen työskentelyn avulla.

Teemme tätä opinnäytettä yhteisessä vuorovaikutteisessa tutkimusprosessissa. Opinnäytteemme perustuu projektiin, jonka toteutimme osana kuvataidekasvatuksen yhteisöprojekti -kurssia. Tässä opinnäytteessä käytämme taideprojekti ja projekti sanoja viitatessamme Kotoisan yhteisöllisen taidekasvatuksen projektiin. Taideprojektin tarkoituksena oli kehittää Kotoisan yhteistä taideperustaista toimintaa. Projekti alkoi joulukuussa 2016 ja jatkui keväällä 2017. Projektin alku muodostui viikonloppuvierailuista, joiden pohjalta suunnittelimme viikon mittaisen Kotoisan taidetyöpajan toukokuulle. Tämä taidetyöpaja on tutkimuksemme taidetoimintamallin pohjana. Projektissa ohjaajina on ollut meidän lisäksi kaksi kuvataidekasvatuksen opiskelijaa Roosa-Maria Tukia ja Kerttu Sallinen.

Yhteisölähtöisyys, toiminnallisuus ja halu kehittää taidetoimintamallia innostivat meitä yhteiseen tutkimusprosessiin taideprojektin pohjalta. Ellan aiemmat opinnot yhteisö- ja ympäristötaiteessa sekä kiinnostus aihetta kohtaan suuntasivat yhteisöllisen taidekasvatuksen projektiin. Iiris puolestaan

on opiskellut erityispedagogiikkaa, mikä osaltaan on vaikuttanut kiinnostukseen työskennellä perhekoti ympäristössä. Kuvataidekasvatuksen opintojen aikana kertynyt kokemus opetusharjoittelusta ja erilaisista projekteista ovat antaneet valmiuksia yhteisöllisen taidekasvatuksen projektin toteuttamiseen. Sekä tutkimus että taideprojekti syventävät näin omia osaamisalueitamme, ammatti-identiteettiämme ja antavat valmiuksia toimia erilaisissa taiteen alaa soveltavissa tehtävissä.

Tässä projektissa koimme mielekkääksi toiminnan rajatussa yhteisössä ja meitä kiinnosti erityisesti lasten kasvun tukeminen ja yhteisöllisyyden haasteisiin vastaaminen taiteellisin menetelmin toimintatutkimuksellisella otteella. Tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen muodostavat yhteisö, yhteisöllinen taidekasvatus ja vuorovaikutus. Taideprojektimme yhteisönä on perhekoti ja yhteisöllinen taidekasvatus on puolestaan väline, jolla pyrimme kehittämään perhekoti Kotoisan taideperustaisia toimintamalleja. Vuorovaikutus on keskeinen osa yhteisöllistä taidekasvatusta. Vuorovaikutus mahdollistaa taideprojektin ja taideprojekti puolestaan luo uusia mahdollisuuksia vuorovaikutukselle. Projektissa yhteisöllisyyttä edistävä toiminta on taideperustaista. Aineistomme on etnografinen ja se on rakentunut projektissamme osallistuvan havainnoinnin ja toiminnan suunnittelun pohjalta.

Olemme kuvataidekasvatuksen opiskelijoina kiinnostuneita taidekasvatuksen erilaisista konteksteista myös koulun ulkopuolella. Yhteisöllisen taidekasvatuksen käsite on melko tuore ja se täydentyy jatkuvasti uusien tutkimusten myötä. Sen sijaan sijaishuollon ja yhteisöllisen taidekasvatuksen välisiä yhteyksiä ei ole juuri tutkittu. Näemme, että sijaishuollon kentällä voidaan hyötyä taiteellisen ja yhteisöllisen toiminnan yhdistämisestä. Jokainen kasvava lapsi tarvitsee positiivista vuorovaikutusta sekä nähdyksi tulemisen kokemuksia, mutta sijaishuollon kentällä näemme nämä

kokemukset erityisen tärkeinä. Näemme, että taiteellisella toiminnalla voidaan vastata kasvun tarpeisiin.

Yksi Kotoisan perhekodin tärkeistä toimintaperiaatteista on järjestää vuosittain taideprojekteja, joissa korostuu yhdessä tekeminen ja eri taiteen lajeihin tutustuminen. Taideprojektien tarkoituksena on yhteisöllisen tekemisen avulla löytää lapsille ominaisia ilmaisukanavia ja jakaa yhdessä koettuja hetkiä. Toiminnan tarkoituksena on myös lisätä kykyä ymmärtää toisten näkökulmia ja turvallisessa ilmapiirissä kohdata niin onnistumisia kuin epäonnistumisia. Perhekoti toivoi meiltä taidekasvatuksen projektia, joka rakentaisi yhteisöllisyyttä kuvallisen työskentelyn kautta. Vanhempien lähtökohtaisena ajatuksena oli, että projektin aikana etsittäisiin lasten voimaeläimiä, joista kootaan Kotoisan tiloihin yhteinen seinämaalaus.

Tavoitteenamme on kehittää taidetoimintamalli, joka lisää yhteisöllisyyttä Kotoisassa ja tarjoaa perhekodin lapsille onnistumisen kokemuksia taiteellisessa toiminnassa. Yhteisöllisen taidetoiminnan avulla voidaan vahvistaa lasten itsetuntemusta ja uskallusta omaan ilmaisuun sekä lisätä kokemuksia yhteisöllisyydestä. Toiminnan ohessa korostuu lapsen oman elämän näkyväksi tekeminen ja vahvuuksien hahmottaminen tekemisen myötä. Yksi keskeinen projektille asetettu kehittämisen kohde on lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen yhteisöllisen taidekasvatuksen myötä syntyneessä tilassa. Myös uusien sijaissisarten saattaminen osaksi perhekodin yhteisöä on yksi niistä tavoitteista, johon yhteisellä toiminnalla voidaan todennäköisesti vaikuttaa.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten taideprojektiä tulee kehittää, että yhteisöllisyys mahdollistuu?
2. Mitä ovat ne tekijät, joiden avulla rakennetaan yhteisöllisen

taidekasvatuksen taidetoimintamalli perhekotiin?

Lähestymme tutkimuskysymyksiä projektin ohjaajina ja taidetoimintamallin kehittäjinä. Tutkimuksemme aineisto perustuu toiminnasta kerättyihin etnografisiin kenttäpäiväkirjoihin ja toiminnan ohessa käytyihin keskusteluihin. Aineisto on kerätty projektin ohjaajien näkökulmasta, mutta siinä on esillä myös perhekodin lasten ja sen vanhempien ääni. Keskeisintä projektissa on taidetoimintamallin kehittäminen yhteisöllisyyden tukemisen näkökulmasta.

Aluksi avaamme keskeisiä käsitteitä; yhteisöllistä taidekasvatusta, yhteisöä ja vuorovaikutusta, muodostaen näistä tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen. Yhteisöllistä taidekasvatusta tarkastelemme taiteen tohtorin Mirja Hiltusen tutkimuksen *Yhteisöllinen taidekasvatus - Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä* (2009) pohjalta. Valtiotieteen tohtori Päivi Känkänen tuo tutkimukseemme tietoa taidelähtöisten työmenetelmien käytöstä lastensuojelutyössä teoksessaan *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia* (2013). Yhteiskuntatieteiden tohtori Päivi Rantala avaa taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia Satu-Mari Janssonin kanssa toimittamassaan teoksessa *Taiteesta toiseen – Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* (2013).

Teoreettisen viitekehyksen jälkeen määrittelemme tutkimuksemme taideperustaisuutta ja toimintatutkimuksellista otetta sekä kerromme taideprojektin kulusta ja esittelemme tutkimuksemme etnografisen aineiston. Seuraavaksi siirrymme tutkimuksemme analyysiin, jossa avaamme aineistosta nousseita keskeisiä teemoja. Tämän jälkeen esittelemme jäsennellyt tulokset tutkimuskysymyksiin. Näitä seuraavat eettiset pohdinnat ja tutkimuksen johtopäätökset. Lopussa liitteinä ovat aikataulu taidetyöpajalle, tutkimuslupakaavakkeet, projektin dokumentointilupakaava-

ke, yhteiset pelisäännöt ja turvallisuussuunnitelma.

Opinnäyte on suunnattu erityisesti kyseiselle Kotoisan perhekodille ja pohjaksi sen tuleville taideprojekteille, mutta myös kaikille alalla toimiville. Opinnäytteen tuloksia voidaan soveltaa myös muissa sijaishuollon yksiköissä sekä mahdollisesti sosiaali- ja taidealojen välisissä projekteissa. Taidetoimintamallia voi käyttää samankaltaisten taideprojektien kehittämisen lähtökohtana. Näemmekin, että taideperustaiselle ja yhteisölähtöiselle tutkimukselle olisi sijaishuollon piirissä tarvetta.

2. TAIDETTA JA YHTEISÖLLISYYTTÄ

2.1 Kotoisan perhekoti taideprojektin toimintaympäristönä

Ammatillinen perhekoti *Kotoisa* on kodinomainen sijaishuollon yksikkö. Nimesimme perhekodin Kotoisaksi oman kokemuksemme mukaisesti sekä säilyttääksemme että suojataksemme sen anonymiteetin. Jo ensimmäisellä käynnillä aistimme rennon, avoimen ja hyväksyvän ilmapiirin, jota sana *kotoisa* kuvaa hyvin. Kotoisan perheeseen kuuluu seitsemän lasta, jotka ovat 9–18 -vuotiaita. Viisi lapsista on sijoitettuja. Kotoisan perhepiirissä asuu useita aikuisia, joista kaksi ovat ammatillisen perhekodin vastuullisia vanhempia (kts. Ketola 2008, 19). Kotoisan yhteydessä toimii myös rinnakkaisyritys, jonka työntekijät ovat tiiviissä yhteydessä perhekotiin ollen näin luonteva osa perhettä. Kodin piiriin kuuluu myös lemmikki- ja kotieläimiä.

Perhehoito on käsite, jota käytetään lastensuojelun sijaishuollon palveluita tarjoavista tahoista. Amatilliset perhekodit ovat yksi perhehoidon muoto, jotka toimivat lääninhallituksen luvalla yrityspohjaisesti tarjoten palveluita kunnille ja kodinomaisen paikan sijaishuollon piirissä oleville lapsille. (Ketola 2008, 18–19.) Tässä opinnäytteessä viittaamme perhehoitoon ja ammatilliseen perhekotiin käyttäessämme perhekoti käsitettä. Amatillinen perhekoti Kotoisa pyrkii muiden sijaishuollon yksiköiden tavoin tarjoamaan lapsille turvallista ja tasapainoista kasvua tukevan ympäristön. Tukemalla lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua pyritään turvaamaan lapsen terveen itsetunnon kehittymistä sekä tasapainoista kasvua. Kotoisassa on tarjolla monipuolisesti erilaisia harrastusmahdollisuuksia, jotka tukevat lapsen luovuutta, omia vahvuuksia ja kokonaisvaltaista kasvua.

Perhekodissa yhteisöllisyydellä on keskeinen merkitys. Yhteisöllisyydellä voidaan luoda siteet uusiin perheenjäseniin sekä mahdollistaa yksilön

kiintymyksen ja merkityksen tunteet osana perhesuhteita. Mirja Hiltunen (2009, 46) nostaa esille yhteisöllisyyden monimerkityksellisyyden ja toisaalta käsitteen epämääräisyyden viittaamalla muihin tutkijoihin. Esimerkiksi sosiaalipolitiikan professori Heikki Lehtonen (1990) puhuu yhteisöllisyyden olevan yksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tapa ja toimintaperiaate. Yhteisöllisyys voidaan käsittää ideaalina tai tavoitteena, jolloin se on hyvin positiiviseksi koettu vuorovaikutuksen muoto. (Lehtonen 1990, 25–26; vrt Hiltunen 2009, 46.) Britannialainen sosiologi Zygmunt Bauman (2002) puolestaan puhuu yhteisöllisyydestä vastauksena nykyiseen individualistiseen ja epävarmaan elämään. Tällöin yhteisöllisyys tarjoaa turvapaikan jatkuvan muutoksen keskelle. (Bauman 2002, 204.) Juuri tällaisen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen takaamisen näemme olevan merkittävä osa perhekotien toimintaa. Yhteisöllisyydellä voidaan siis luoda turvallisuuden kokemuksia perhekotilapsille sijaishuollon yksiköissä.

Lääketieteen tohtori Markku T. Hyyppä puhuu teoksessaan *Elinvoimaa yhteisöstä; Sosiaalinen pääoma ja terveys* (2002, 6) yhteisöllisyydestä tilana, jossa ihmiset ovat läsnä ja heillä on aikaa toisilleen. Kasvatustieteen tohtori Tia Isokorpi (2008, 51) puolestaan luonnehtii yhteisöllisyyttä pysyvänä, muuttumattomana ja rutiininomaisena, jolloin tekeminen tapahtuu yhteisessä, jo tunnetussa ja turvallisessa paikassa. Hiltunen (2009, 47) täsmentää Lehtosen (1990, 17–20) pohjalta yhteisöä yksiköksi, joka on sidonnainen tilaan tai paikkaan näyttäytyen sen jäsenille identiteettiä vahvistavana vuorovaikutusjärjestelmänä (kts. Hiltunen 2009, 47; Lehtonen 1990, 17–20). Tämän ohella yhteisö on kuitenkin myös aina tunteisiin ja kokemuksiin perustuva käsite. Filosofian tohtori Antti Hautamäen (2005, 8–9) mukaan uudempi yhteiskuntatutkimus korostaa yhteisöjen perustumista juuri merkityksen ja identiteetin rakentamiselle (vrt. Hiltunen 2009, 46).

Ihmisen perustarve on kuulua johonkin. Kasvuun ja kehitykseen tarvitaan

yhteisöllisyyttä, sillä toinen ihminen on peili omalle kasvulle. Tunteiden ilmaisemisella harjoitellaan kykyä liittyä toiseen ihmiseen. Ilman tunteita liittyminen on hankalaa, ellei mahdotonta. (Känkänen 2006, 137.) Perhekoti näyttäytyy yhteisönä, jossa jäsenet ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa osallistuen yhteisönsä toimintaan ja jakaen sen käytäntöjä. Tällöin myös jäsenten identiteetti rakentuu suhteessa tähän yhteisöön.

Erilaisten näkökulmien myötä näemme, että yhteisöllisyys tarvitsee joitakin rutiineja ja yhteisen tilan sekä toimivaa vuorovaikutusta. Myös luottamus on keskeinen osa yhteisöllisyyttä. Pysyvyys ja muuttumattomuus sen sijaan tuntuvat varsin jähmeiltä luonnehdinnoilta yhteisöllisyydestä. Pysyvyys viitanee jonkinlaiseen turvallisuuteen ja luottamuksen tunteeseen, jotka ovat yhteiselle toiminnalle ehdottoman tärkeitä. Näemme kuitenkin, että yhteisöllisyys voi lisääntyä, kun yhteisö kehittyy niin, että jokainen jäsen on osallisena yhteisön kehittämisessä ja muutoksessa. Yhteisöllisyys siis on yhteistä matkaa ja jakamista. Yhteisessä toiminnassa joustava tila mahdollistaa yksilöiden kasvun ja yhteisön kehittymisen.

Hyypä (2002) puhuu sallivasta yhteisöstä, jossa luottamus jakautuu yhteisön jäsenten kesken luoden yhteisöllisyyttä. Vuorovaikutus, joka perustuu luottamukseen on sosiaalista pääomaa ja näin keskeinen osa myös yhteisöllisyyttä. (Hyypä 2002, 6.) Kasvatustieteen tohtorit Kari Uusikylä ja Jane Piirto (1999) puhuvat turvallisista ja rakastavista koti- ja kouluympäristöistä, jotka rakentavat perustuksia luovuudelle. Tällainen ympäristö luo tilan, jossa lapsella on oikeus yrittää ja erehtyä turvallisesti sekä jokaisella on oikeus olla ainutlaatuinen ja sellaisena arvokas persoona osana yhteisöään. (Uusikylä & Piirto 1999, 130) Perhekodin tarkoitus on toimia tällaisena yhteisönä, joka mahdollistaa lapsen kokemuksen itsestään ainutlaatuisena ja arvokkaana osana yhteisöään.

Lehtonen (1990, 24) määrittelee yhteisöllistä toimintaa yhteytenä, jossa yksilöistä muodostuva ryhmä on vuorovaikutuksessa sen ulkopuoliseen yksilöön tai ryhmään. Hiltunen (2009, 252) esiin yhteisöllistämisen käsitteen, jolloin yhteisöön pyritään vaikuttamaan ulkopuolelta ja myös idea toimintaan tuodaan ryhmän ulkopuolelta käsin. Tämän näkemyksen pohjalta tarkoituksenamme on ulkopuolisina toimijoina mahdollistaa yhteisöllistyminen perhekodin lasten kesken yhteisöllistämisen sijaan. Taideprojektimme idea on perhekodista lähtöisin, mutta kuitenkin näemme, että me tuomme sen projektin ohjaajina ulkopuolelta yhteisöön. Ajatuksena on se, että meillä ulkopuolisina ohjaajina on erilainen rooli ja suhde lapseen kuin perheen vanhemmilla. Tällöin voimme myös eri tavalla motivoida heitä yhteiseen työskentelyyn.

2.2 Yhteisöllinen taidekasvatus

Yhteisöllinen taidekasvatus nähdään ainutlaatuisena kokonaisuutena, jolla on mahdollisuus toimia eri konteksteissa. Usein se rinnastetaankin sosiaali- tai kasvatustyöhön, koska niiden toimintatavat ja tavoitteet ovat yhteneviä. Hiltunen (2009) mukaan kuitenkin juuri taidelähtöisyys yhteisöllisen taidekasvatuksen hankkeissa erottaa ne sosiaali- ja kasvatustyöstä. Hankkeissa tärkeimpänä korostuu merkitysten rakentuminen taiteellisissa prosesseissa, mutta myös taitojen, teknikoiden ja materiaalien tuntemus kehittyy yhtäaikaaisesti. (Hiltunen 2009, 60.) Koulumaailman ja yhteisötaiteen välille yhteyden löytää myös kuvataiteen tohtori Lea Kantonen (2005), joka on tutkinut yhteisö- ja ympäristötaidetta. Hänen mukaansa yhteisötaiteilija kentällä mielletään yhteisön näkökulmasta usein opettajaksi tai pedagogiksi, koska hänen toimintansa nähdään samankaltaisena. (Kantonen 2005, 43–44.) Yhteisötaiteilijan tai yhteisöllisen taidekasvatuksen ohjaajan rooli projekteissa on olla osana yhteisöä ja rakentaa toimintaa yhdessä yhteisön

kanssa taiteen keinoin.

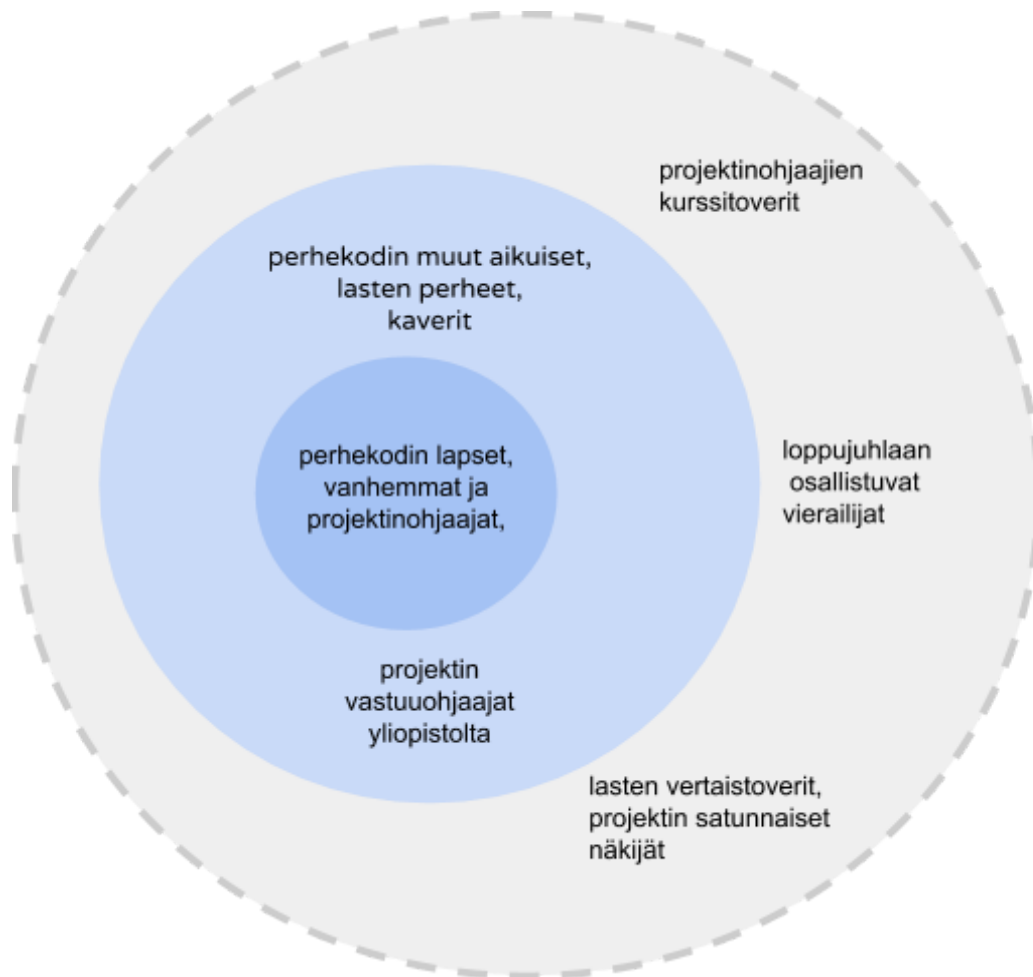
Yhteisöllisen taidekasvatuksen tavoitteet ja teemat ovat ainutlaatuisia noustessaan yhteisöstä. Taiteelliset prosessit muokkaavat vanhoja toimintaperiaatteita ja rakentavat uusia malleja yhteiseen toimintaan. Menneisyys, nykyisyys ja tuleva elävät prosesseissa rinnakkain muokaten yksilöiden mielikuvitusta ja rakentaen minuutta. (Hiltunen 2009, 27.) Näemme yhteisötaiteilijan roolissa tärkeänä sensitiivisyyden yhteisön toimintakulttuuria ja tavoitteita kohtaan. Tämä vaatii hienovaraista ja ymmärtävää lähestymistapaa, joka auttaa toiminnan suunnittelussa. Ongelmana voi olla, että ulkopuolisen taiteilijan interventiossa yhteisölähtöisyys unohtuu.

Hiltusen (2009) mukaan yhteisötaide yhdistää eri taiteen muotoja korostaen erityisesti vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Yhteisö voi olla mukana sekä toiminnan suunnittelussa että tekemisessä, ollen näin osa teosta osallistumisensa kautta. Tämä tekee yhteisötaiteesta toiminnallista ja performatiivista. Tällöin eri taiteen lajeja käytetään vuorovaikutuksen ja osallisuuden kokemusten edistämiseksi. (Hiltunen 2009, 21, 77.) Yhteisötaide ei siis ole ainoastaan kuvataidetta, vaan siinä voivat yhdistyä kaikki taiteen lajit draamasta musiikkiin, elokuvaan ja ympäristötaiteeseen. Ymmärrämme, että nämä sisällöt, ajatusten muotoutuminen ja taiteen eri lajien joustava ja kokeileva käyttö luovat merkityksiä ja tuloksia yhteisölliselle taidekasvatukselle.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen lähtökohta löytyy Hiltusen (2009, 253) mukaan sosiokulttuurisesta ympäristöstä, vuorovaikutuksesta ja kohtaamisesta osallistujien kesken. Kantosen (2005, 50) mukaan yhteisötaidetta tehdään yleensä taiteelle rajattujen tilojen ulkopuolella. Meidän projektissamme työskentelemme kotiympäristössä. Tämä paikka määrittyy asukkaidensa, heidän sosiaalisten suhteidensa, paikan kontekstin

ja perhekodin fyysisten tilojen kautta. Myös Timo Jokela, Mirja Hiltunen, Maria Huhmarniemi ja Päivi Virpi Valkonen (2006) viittaavat näihin yhteisötaiteen paikan kartoittamisen keskeisiin ulottuvuuksiin. Nämä ulottuvuudet määrittelevät paikkaa ja helpottavat taideprojektin ohjaajan suunnittelua ja toimintaa yhteisössä. (Jokela, Hiltunen, Huhmarniemi & Valkonen 2006.)

Taiteen käsitteessä yleisön muodostavat ne ihmiset, jotka teoksen näkevät. Yhteisötaiteen määritelmässä yleisö sen sijaan muodostuu useista yleisöistä, joita taiteilija Suzanne Lacy kuvaa teoksessaan *In mapping the Terrain: New Genre Public Art* (1995) sisäkkäisten ympyröiden avulla. Lacyn mukaan ydinyleisöön kuuluvat projektin vastuuhenkilöt ja osallistujat. Seuraavassa yleisössä ovat muut satunnaiset osallistujat ja mukana olijat. Uloimmalla kehällä puolestaan ovat ne ihmiset, joita projekti koskettaa sanallisesti tai kerrottuna. (Lacy 1995, 36–39; kts. Kantonen 2005, 49–50.) Myös Hiltunen (2009) tuo esiin Lacyn sisäkkäiset kehät, jotka kuvaavat yleisön osallisuutta projektissa. Hiltunen korostaa erityisesti yleisöjen liikettä kehillä sekä sisään että ulospäin. (Hiltunen 2009, 110.)

Kuvio 1. Yhteisöllisen taidekasvatuksen projektin yleisöjä Kotoisan perhekodissa

Olemme hahmottaneet projektimme yleisöjä kuviossa 1. Meidän taideprojektimme keskiössä ovat Kotoisan lapset ja vanhemmat sekä me projektin ohjaajat. Toisena yleisönä ovat lasten omat perheet, kaverit ja Kotoisan toiminnassa mukana olevat muut aikuiset sekä taideprojektin vastuulliset ohjaajat yliopistolta, kuvataidekasvatuksen professori Mirja Hiltunen ja yliopisto-opettaja Elina Härkönen. Ulommaisella kehällä ovat lasten vertaistoverit, projektin satunnaiset näkijät, projektinohjaajien kurssitoverit ja loppujuhlaan osallistuvat vierailijat. Lacy kiinnittää yleisöjen käsitteen yhteiskunnallisesti vaikuttavaan yhteisötaiteeseen. Hiltunen puolestaan tuo käsitteen pienempiin yhteisöihin ja häneen nojaten näemme, että myös tällaisessa pienimuotoisemmassa yhteisöllisen taidekasvatuksen

projektissa erilaiset yleisöt ovat läsnä.

Yhteisötaiteen yleisöjen kehien välillä on liikettä ja vuorovaikutusta. Kotoisan projektin yleisö voi muuttua erilaisten tilanteiden myötä. Esimerkiksi seinämaalausta jatkettaessa ulkopuolelta tuleva henkilö saattaa kulkea ulommaiselta kehältä muiden kehien läpi osaksi ydinkehää taiteellisen tekemisen kautta. Näin esimerkiksi perhekotiin sijoitettava uusi lapsi, voi päätyä osaksi tiivistä perhekotiyhteisöä siirtymällä katsojasta tekijäksi.

Filosofian tohtori, taiteentutkija, Helena Sederholm (2000) tiivistää yhteisötaiteen olennaiset elementit ihmisiin, ihmissuhteisiin, kommunikaatioon, vuorovaikutukseen ja mukana olemiseen. Yhteisö osallistuu joko teoksen tekemiseen tai on itse osa teosta. (Sederholm 2000, 113.) Filosofian tohtori Leevi Haapala (1999) puolestaan nostaa esiin yhteenkuluvuuden tunteen, joka mahdollistuu onnistuneessa yhteisötaiteellisessa projektissa (Haapala 1999, 79–81). Tässä tutkimuksessa käytämme pääsääntöisesti yhteisöllisen taidekasvatuksen käsitettä yhteisötaiteen sijaan. Yhteisötaiteen elementit ovat kuitenkin luonnollisesti löydettävissä projektistamme, minkä vuoksi yhteisötaiteesta puhuessamme sidomme sen yhteisöllisen taidekasvatuksen kontekstiin.

2.3 Vuorovaikutus yhteisössä

Yhteisöllisen taidekasvatuksen lähtökohta löytyy vuorovaikutuksesta ja kohtaamisesta osallistujien kesken (Hiltunen 2009, 253). Valtiotieteiden tohtori Reijo A. Kauppila (2005) määrittelee sosiaalisen vuorovaikutuksen ihmisten väliseksi toiminnaksi erilaisissa yhteyksissä. Vuorovaikutus jaetaan sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin taitoihin. Sosiaaliset suhteet määrittelevät vuorovaikutuksen luonnetta ja taidot puolestaan kykyä sopeutua sosiaalisiin tilanteisiin. (Kauppila 2005, 19.)

Vuorovaikutus jaetaan neljään alakäsitteeseen, jotka ovat kommunikaatio, sosiaalinen kyvykkyys, sosiaalinen havaitseminen ja herkkyys sekä neljäntenä empatian kyky. Vuorovaikutuksen alaisena oleva kommunikaation käsite sisältää sekä sanallisen että sanattoman viestinnän. Kommunikointitaito kehittyy sosiaalisten suhteiden ansiosta. (Kauppila 2005, 22–23.) Sanallinen eli verbaalinen viestintä sisältää sanojen merkityksellistämää puhetta, ja sanaton viestintä on puolestaan ilmeiden ja eleiden myötä tapahtuvaa viestimistä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa on aina yhtenä osana konteksti eli tilanne ja paikka, joka luo edellytyksiä vuorovaikutukselle. (Kauppila 2005, 20.) Yksinkertaisimmillaan vuorovaikutus on kahden ihmisen välillä tapahtuvaa jakamista ja vastaanottamista. Vuorovaikutusta voi tapahtua myös kuvien keinoin. Projektissamme vuorovaikutuksen kontekstin muodostavat Kotoisan perhekoti ja yhteisöllisen taidekasvatuksen projekti. Erilaisen vuorovaikutuksen tavat kommunikaatiosta empatiaan ovat läsnä yhteisessä taideperustaisessa toiminnassa. Yhteisöllinen toiminta haastaa osallistujien vuorovaikutuksellisia taitoja ja tukee niiden kehittymistä.

Kantonen (2005) määrittelee yhteisötaidetta prosessiksi, jossa teos syntyy yhteistyön tuloksena. Yhteisötaiteen prosessissa yhteistyö itsessään on jo taidetta. Kantonen kuvaa taideteosta yhdessä eletyksi tapahtumaksi tai ajanjaksoksi. (Kantonen 2005, 49.) Eli olennaista on nimenomaan vuorovaikutus ja yhteistyö osallistujien välillä prosessissa syntyneen lopputuloksen sijaan. Myös Hiltunen (2009) viitaten ympäristö- ja yhteisötaiteen tutkijaan Timo Jokelaan (2008) tuo esiin osallistujan oman kokemuksen merkityksen yhdessä onnistumisesta, yhteisymmärryksestä ja osallistujien välisestä dialogista. (vrt. Jokela 2008, 161–176; Hiltunen 2009, 68.) Yhteisöllisen taidekasvatuksen kautta muodostuva yhteisöllisyys voi olla toiminnallista ja symbolista. Yhteisöllisyys rakentuu jatkuvassa dialogissa, jonka myötä yksilön tietoisuus suhteestaan yhteisöön ja ympäristöön

muotoutuu. (Hiltunen 2009, 4.)

Vuorovaikutuksessa toisiinsa ihmiset peilaavat omia tunteita, ajatuksia ja käsityksiä itsestään. Näin yksilö voi kokea itsensä minäksi, subjektiksi. Taiteen tohtori Inkeri Sava ja taidekasvattaja Arja Kataisen (2000) mukaan ihmiset jakavat vuorovaikutuksessa kertomuksia, joiden pohjalta ihmiselle muotoutuu oma tulkinta omasta itsestään ja elämästään. Ihmisen minäkuvan nähdään muotoutuvan kaiken sen myötä, mitä ja miten ihminen kertoo itsestään ja elämästään itselleen ja muille. Myös kertomatta jättämisestä pidetään merkityksellisenä, koska kertomatta jätetyt asiat nähdään osana ihmisen tarinaa ja identiteetin rakentumista. Sen lisäksi, että yksilö kertoo omia tarinoita, jotka selkiyttävät hänen identiteettiään, myös muiden kertomat tarinat ovat jäsentämässä hänen omaa minuuttaan. (Sava & Katainen 2000, 25.) Sisarus- ja vertaissuhteet yhteisessä taideprojektissa tarjoavat mahdollisuuksia erilaisten kokemusten jakamiselle ja näkemiselle. Tällöin on mahdollisuus myös tulla nähdyksi, kuulluksi ja näiden kokemusten kautta hyväksytyksi osana yhteisöä. Nämä vuorovaikutuksen seuraukset ovat tärkeitä ryhmäytymisen ja minäkuvan kehittymisen kannalta.

Vuorovaikutus on yksi yhteisötaiteen keskeisimpiä käsitteitä kuten aiemmin on todettu. Jo yhteisö sanana viittaa ihmisten välisiin suhteisiin, jotka perustuvat vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen merkitys korostuu sekä toiminnan suunnittelemisessa että itse toiminnassa ja tekemisessä. Taideprojektissa vuorovaikutusta on ohjaajien ja perhekodin välillä, sekä kaikkien projektin osallistujien kesken rakentamassa osallisuuden kokemuksia. Yhteisötaiteessa osallisuus ja yksilöiden toiminta projektissa on sekä sidoksissa koko ryhmän keskiseen vuorovaikutukseen että yksilön omaan prosessiin.

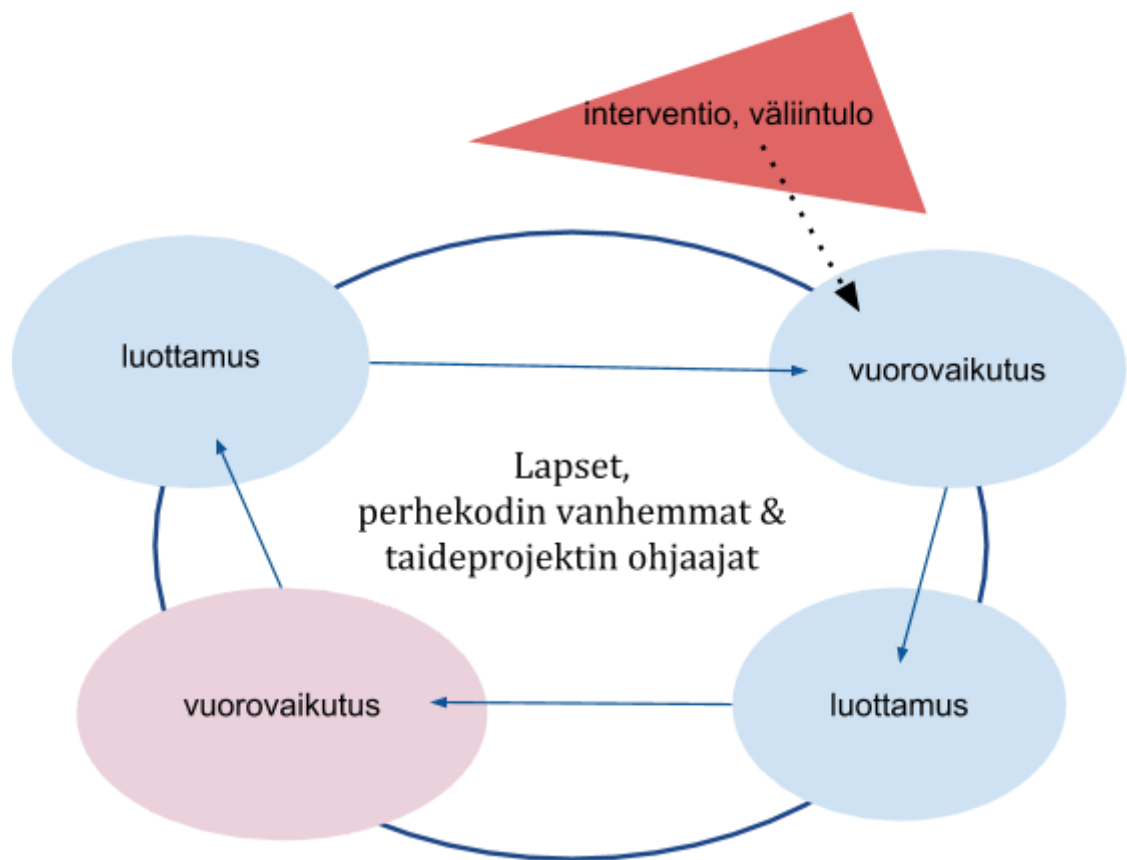
Hiltusen (2009) mukaan yhteisöllisen taidekasvatuksen eräs haaste on se, miten taiteelle ominainen yksilöllinen kokemus muuntuu sosiaalisesti jaetuksi. Miksi siis juuri taide on sopiva menetelmä jakamaan näitä elettyjä merkityksiä yhteisöllisesti? (Hiltunen 2009, 133.) Filosofi Juha Varton (2007) mukaan toinen ongelma taas on se, ettemme aina koe taideteoksella olevan mitään yhteyttä omaan kokemusmaailmaamme.

Samoin ilmiön voi myös huomata silloin, kun yritämme muodostaa yhteyden eri ihmisten kanssa: joidenkin kanssa yhteys löytyy, toisten kanssa taas ei. Jos ei ole jaettavaa kokemusta, ei löydy myöskään yhteistä kieltä. (Varto 2007, 64.)

Dialogia ja yhteisöllisyyttä ei siis voi pakottaa, vaan sen täytyy tulla luonnostaan, jotta se olisi aitoa. Yhteisöllinen taidekasvatus voi kuitenkin luoda tilan, jossa tämä mahdollistuu.

Yhteisöllinen taidekasvatus voi siis mahdollistaa jaettujen kokemusten syntymisen ja tätä kautta yhteisen kielen, eli dialogin muodostumisen. Dialogia voi Varton (2007) mukaan olla vain silloin, kun ihmisillä on jokin erityinen syy ja valmius jakaa kokemuksia keskenään. Dialogin edellytyksenä ovat siis luottamus, antautuminen ja yhteinen päämäärä. Yhteinen halu ja rohkeus jakaa kokemaansa muiden kanssa voi mahdollistaa dialogin yhteisön jäsenten välillä. Tämä ei välttämättä vaadi suunniteltua tilaa kokemusten jakamiselle. (Varto 2007, 62.) Näemme tärkeänä, että toiminta ja vuorovaikutus saavat kehittyä luonnollisesti. Tilanteet taiteellisessa toiminnassa voivat syntyä huomaamatta ja niitä on tarpeetonta yrittää hallita tai pakottaa. On myös tärkeää, että yhteisötaiteilija tai taideprojektin ohjaaja jättää mahdollisuuden tilanteiden kehittymiselle.

Varton (2007) mukaan dialogia ei voi hallita. Dialogi syntyy yhdessä ja yhteisyydestä, mutta katoaa näiden loppuessa. Dialogi kulkee ihmisten mukana, minkä vuoksi sitä ei voi ohjailla, vaan se on riippuvainen jokaisesta osallistujasta ja heidän välisestä kommunikaatiostaan. (Varto 2007, 63.) Näemme, että jotkin toimintatavat, kuten yhteisöllinen taidekasvatus voivat ylläpitää dialogia. Myös me projektin ohjaajina perhekodissa saatamme ylläpitää taiteellisen vuorovaikutuksen ja työskentelyn jatkuvuutta ja tätä kautta luoda mahdollisuuksia dialogille.

Kuvio 2. Mahdollisuudet yhteisölliselle taidekasvatukselle ja sen luomalle tilalle

Kuvio 2 ilmentää taideprojektin ohjaajien tekemää interventiota perhekotiin ja lasten, perhekodin vanhempien ja projektin ohjaajien välille syntyvää vuorovaikutusta. Tämä vuorovaikutus lisää luottamusta ja turvallisuutta, mikä puolestaan lisää edelleen vuorovaikutusta. Tästä syntyy kierre, joka luo

mahdollisuuden yhteisötaiteelle ja sen luomalle tilalle. Yhteisöllisen toiminnan myötä rakentuvat yhteisölliset kokemukset, joista Känkänen (2013) puhuu. Nämä kokemukset vahvistavat osallisuutta ja uudistavat sosiaalisia suhteita (Känkänen 2013, 78). Taidetoiminnan ohessa vuorovaikutus voi tapahtua luontevasti ja keskustelusta nousee esiin erilaisia asioita kuin normaalissa arjen kanssakäymisessä (Rantala 2013, 84).

2.4 Yhteisöllinen taidekasvatus perhekodissa

Kaikki lapset tarvitsevat kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksia. Känkänen (2003) viittaa eritoten lastensuojelun piirissä olevien lasten tarpeeseen tulla nähdyksi hyvinä ja riittävinä. Tämä nähdyksi tuleminen voi olla samalla pelottava ja vieras kokemus (Känkänen 2003, 87.) Yhteisöllisen taidekasvatuksen monimuotoiset tavat tukevat kokemusta omasta osallisuudesta ryhmässä. Tässä osallisuudella tarkoitamme lapsen kokemusta omasta merkityksestä osana toimintaa ja yhteisöä. Känkänen (2013) mukaan sijoitettujen lasten kohdalla tämä on erittäin tärkeää. Vaikka oman elämän rakenteita tai elinympäristöä ei voisikaan aina muuttaa haluamallaan tavalla, on tärkeää, että lapsella säilyy tunne siitä, että hän kykenee vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Tällöin myös hänen tarpeitaan ja toiveitaan kuunnellaan. Lastensuojelun yhtenä tehtävänä onkin luoda tila, jossa lapsen voimavaroja tuetaan ja tunneilmaisulle annetaan mahdollisuus (Känkänen 2004, 68) Tämän vuoksi yhteisötaiteellisten menetelmien käyttö perhekodin toiminnassa on suotavaa.

Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, arjen todellisuus ja elämän merkitysrakenteet on järjestettävä uudelleen. Siirtymisen kokemus, uusi asuinsija ja uudet ihmissuhteet muodostuvat osaksi lapsen elämäntarinaa. Siirtymään voi liittyä hylkäämisen kokemuksia, pettymyksiä ja epätietoisuutta. Itsensä ilmaisu taiteen kautta voi tarjota korjaavia ja voimistavia kokemuksia

ja vahvistusta sille, että käsityksiä itsestä voi muuttaa ja omaa elämäntarinaa rakentaa uudelleen. Oman tarinan esille tuominen voi mahdollistaa väärin oletusten ja mielikuvien murtamisen. (Känkänen 2013, 91.)

Känkänen ja Rainio (2010) toivovat lisää taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä lastensuojelutyössä. Menetelmät tarjoavat mahdollisuuden rakentaa symbolista etäisyyttä omaan tarinaan. Tällainen toisenlaisen näkökulman tarjoava lähestyminen mahdollistaa tilaisuuden käsitellä epämääräisiä tai vaikeasti sanoitettavia tunteita. Nuorten on helpompi olla läsnä, avautua ja heittäytyä, kun sille luodaan tilaa ja aikaa. (Känkänen & Rainio 2010, 18.) Rantalan (2013, 86) mukaan taideperustaisen toiminnan kautta asioita tulee käsiteltyä ikään kuin huomaamatta. Toiminnassa ei siis tarvitse erikseen korostaa sitä, että sen tarkoituksena on mahdollistaa tunteiden käsittely ja itsetunnon kehityksen vahvistuminen. (Rantala 2013, 86.) Yhteisötaiteessa korostetaan usein sellaisen tilanteen luomista, jossa on mahdollisuus muutokseen. Muutos ei ole suoraa vaikuttamista, vaan se voi näkyä esimerkiksi kommunikaation lisääntymisenä (vrt. Hiltunen 2009, 251).

Kauppilan (2005, 179) mukaan keskustelu lisää ihmisten välistä kiintymystä, yhteyttä, läheisyyttä ja ihmissuhteiden toimivuutta. Keskustelu luo luottamusta projektin osallistujien välille ja mahdollistaa toiminnan. Sosiaalisten taitojen oppiminen luo jatkuvuutta myös myöhemmälle sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Perhekotien lapsilla ei *välttämättä* ole riittäviä sosiaalisia taitoja kommunikointiin, koska niiden kehittymiselle ei ole ollut tilaa. Onnistumisen kokemukset vuorovaikutustilanteissa vertaistensa kanssa sen sijaan lisäävät lapsen luottamusta omaan itseensä ja omiin sosiaalisiin taitoihin. (Kauppila 2005, 135.) Tämän vuoksi tilanteet sisarusten parissa voivat lisätä lapsen luottamuksen ja kyvykkyyden tunteita. Näemme perhekodissa sisaruuden tukemisen tärkeänä esimerkiksi yhteisöllisen taidekasvatuksen keinoin. Kauppilan (2005, 135) mukaan onnistuminen

vuorovaikutuksessa rohkaisee lasta uusiin ja haastavimpiin tilanteisiin, joissa sosiaaliset taidot voivat kehittyä entisestään. Tämä siis suuntaa lasta tulevaan.

Yhteisölliseen taidekasvatuksen pohjautuva toiminta voi parhaimmillaan saattaa yhteen perhekodin lapsia, jotka eivät muuten välttämättä tekisi yhteistyötä. Tällöin toiminta luo sosiaalista tilaa ja kannustaa kohtaamisiin. Yhteisestä tekemisestä ja päämäärästä syntyy ”meidän juttu” eli yhteisöllisyyden kokemus. Yksilöllisistä ja jaetuista tarinoista muotoutuu puolestaan yhteisiä muistoja ja jaettuja kokemuksia. (vrt. Känkänen 2013, 78.)

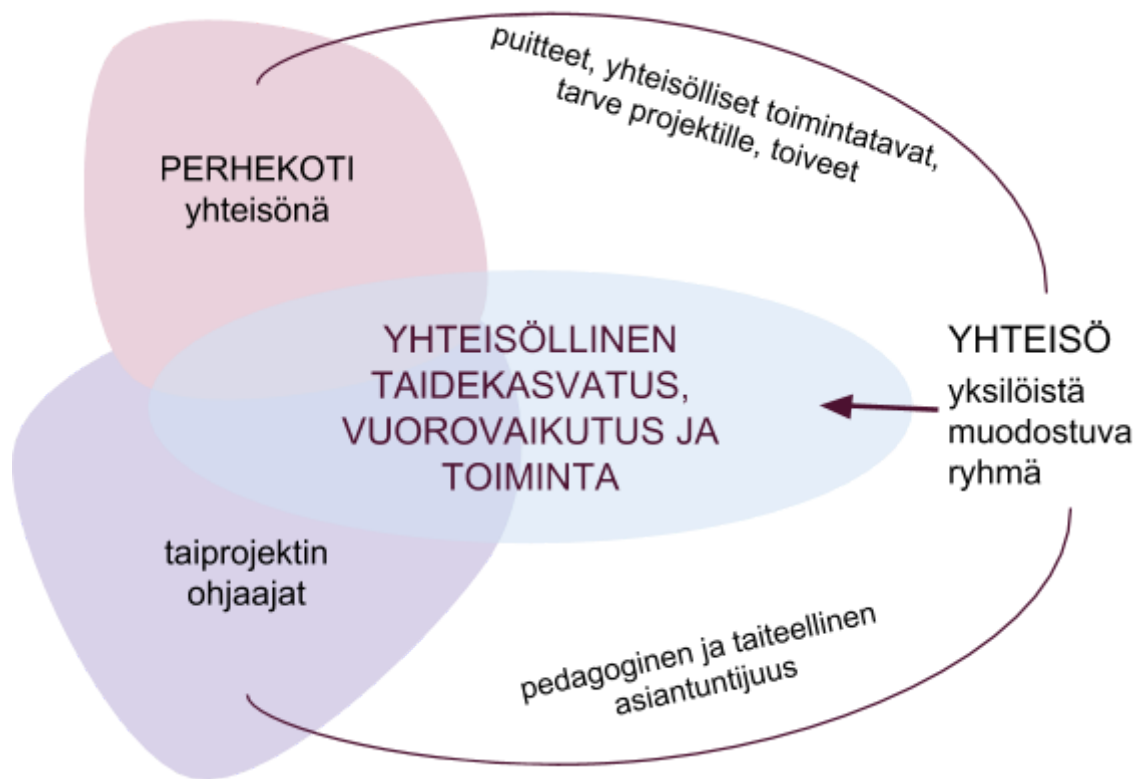
Yhteisöllinen taidekasvatuksellinen prosessi, jossa jaetut kokemukset, kommunikaatio ja kohtaaminen mahdollistuvat on toiminnan keskeisin tavoite lopputuloksen sijaan (Hiltunen 2009, 63). Valtiotieteen maisteri, sosiaalityöntekijä Anita Pesonen (2007, 45) on huomannut sosiaalityötä koskevassa taiteellisessa kehittämistyössään, että tärkeäksi prosesseissa koetaan toiminta, joissa toteutuu tarve olla ihminen ja yksilö, joka työskentelee yhteisönsä tukemana. Yhdessä tekeminen tuottaa lopputuloksen, jonka äärelle voi palata uudelleen (Känkänen & Rainio 2010, 18). Taiteellisessa projektissa syntynyt lopputulos vie takaisin prosessin äärelle ja muistuttaa yhteisestä tekemisestä ja yhdessäolosta.

Taide voi toimia kommunikaation ja vuorovaikutuksen vahvistajana etenkin niillä tunnealueilla, joilla kielellinen ilmaisu on vaikeaa (Häkämies 2005, 153; Känkänen 2013, 68 mukaan). Rantalan (2013) mukaan taiteellinen toiminta vaatii omien tunteiden kohtaamista, sillä siihen liittyy oman mukavuusalueen ulkopuolelle meneminen. Toiminnassa epävarmuuden sietäminen, oman epätäydellisyyden ja epäonnistumisen hyväksyminen ovat osa prosessia. (Rantala 2013, 86.) Erilaiset tunteet väsymisestä innostumiseen ja

kyllästymisestä onnistumiseen kuuluvat prosessiin ja ovat ylipäättään osa taiteellista työskentelyä (vrt. Rantala 2013, 86). Yhteisölliseen taidekasvatukseen pohjautuvassa toiminnassa saattaa muodostua mahdollisuuksia, joissa osallistujat voivat löytää vaihtoehtoisia ilmaisutapoja tunteilleen ja ajatuksilleen. Negatiivisista tunteista huolimatta on tärkeää oppia työskentelemään muiden kanssa. (vrt. Pesonen 2007, 47.)

Kotoisan perhekodissa hyödynnetään kasvun tukena yhteisötaiteen monipuolisia menetelmiä. Yhteiset projektit taiteen eri lajien parissa ovat tapa toimia perheenä yhdessä. Tämän vuoksi on tärkeää, että koko perhe on meneillään olevassa taideprojektissa mukana erilaisista tunteista huolimatta. Näemme, että taideprojektien tarkoituksena on yhdessä tekemisen lisäksi tarjota lapsille mahdollisuuksia oman elämän jäsentämiseen, omien vahvuuksien tunnistamiseen sekä tunteiden ja kokemusten käsittelyyn. Tämän lisäksi taide voi tarjota myös mahdollisuuksia kokemusten peilaamiseen sijaissisarusten kautta. Tällaisessa toiminnassa kyky ymmärtää sekä omaa että toisen näkökulmaa avautuu tekemisen kautta. Yhdessä tekeminen voi luoda uudenlaista yhteyttä ja vuorovaikutusta sekä yhteisiä muistoja osallistujien välille. Yhteisölliseen toimintaan perustuva taidetoiminta on siis sekä yksilön omaa kehittymistä että yhteisön jäsentymistä ja yksilöiden yhteyden lisääntymistä.

Kuvio 3. Taideprojektin osallistujien roolit ja käsitteiden yhteydet

Olemme hahmottaneet taideprojektin osallistujien ja käsitteiden välisiä yhteyksiä kuviossa 3. Perhekoti ja sen lapset muodostavat yhden osan kuviota ja toisella puolella olemme me taidekasvatuksen opiskelijat projektin ohjaajina. Näistä pienyhteisöistä muodostuu yksi yhteisö. Perhekoti yhteisönä tarjoaa puitteet projektille sekä asettaa omat rajoitteensa ja toimintatapansa. Yhteisönä he edustavat projektin osallistujia ja tarve toiminnalle nousee heiltä itseltään. Taidekasvatuksen opiskelijoina me puolestaan tuomme taidekasvatuksen teoriaa ja omaa pedagogista ja taiteellista asiantuntijuuttamme projektiin. Taiteelliseen toimintaan perustuva projekti on osallistujien ja ohjaajien välinen yhteistyön muoto, jossa vuorovaikutus, toiminta ja yhteisöllinen taidekasvatus ovat keskiössä. Yhteistyössä pyritään yhdistämään erilaiset toiveet ja rajoitukset hyödyntäen jo olemassa olevaa taidekasvatuksen teoriaa. Yhteisötaide ja yhteisöllinen

taidekasvatus luovat lähtökohtia vuorovaikutuksen kehittymiseen ja luottamuksen vahvistumiseen lasten ja ohjaajien välille (vrt. kuvio 2.) Tämä puolestaan lisää mahdollisuuksia yhteisöllisyyden rakentumiseen projektissa ja auttaa taidetoimintamallin kehittämisessä.

3. TAIDEPERUSTAINEN TOIMINTATUTKIMUS

3.1 Tutkimuksen tehtävä ja menetelmät

Meitä tutkijoita on kaksi. Teimme tutkimusta yhdessä keskustellen, yhdessä kirjoittaen sekä ääneen lukien. Tällöin tieto rakentui, kehittyi ja muotoutui dialogisessa tutkimusprosessissa. Keskusteluissa nousi esiin kaksi eri näkökulmaa, joiden yhdistyessä syntyi monipuolista tietoa. Kaksi näkökulmaa tarjosi myös mahdollisuuden tarkastella toimintaa ja kerätä aineistoa laajemmin. Tutkimuksen tekeminen yhdessä on ollut tutkimusprosessissa myös yksi toiminnan suunnittelun ja kehittämisen työväline. Tällainen dialoginen työväline haastoi ja kannusti kriittiseen pohdintaan. Tutkimussuunnitelmamme oli avoin, jolloin tyypillistä on, että tutkimuksen teon eri vaiheet kietoutuvat yhteen (Eskola & Suoranta 1998, 16). Pääajatuksena oli kehittää taidetyöpaja sellaiseksi, että siinä olisi tilaa vuorovaikutukselle lasten kesken sekä mahdollisuus yhteisöllisyyden kokemukseen. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tutkimuksen tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessin ajalle. (Eskola & Suoranta 1998, 16.)

Hollantilainen taiteentutkija Henk Borgdorff määrittelee akateemista tutkimusta yleisesti suunnitelluksi kokonaisuudeksi, joka tuottaa uutta tietoa ja ymmärrystä tutkimuksen kohteesta. Siinä siis määritellään tutkimuskysymys, -aihe ja -menetelmät ja se sisältää dokumentoidun tutkimusprosessin ja julkistetut tulokset. (Borgdorff 2006, 15–16.) Tutkimuksemme ollessa laadullinen, se pyrkii ymmärtämään toimintaa ja vastaamaan esittämiimme kysymyksiin. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten taideprojektia tulee kehittää, että yhteisöllisyys mahdollistuu?
2. Mitä ovat ne tekijät, joiden avulla rakennetaan yhteisöllisen taidekasvatuksen taidetoimintamalli perhekotiin?

Tutkimuksen teoriapohjaa kirjoittaessamme jaoimme avainkäsitteet niin, että liris keskittyi tarkastelemaan perhekotia toimintaympäristönä ja siihen keskeisesti liittyvää vuorovaikutusta. Ella puolestaan otti haltuunsa yhteisöllisen taidekasvatuksen teoriaa. Näiden jälkeen perehdyimme keskustellen keräämäämme teorial tietoon ja lopulta muokkasimme teorialuvut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tämä teoreettinen viitekehys muotoutui samanaikaisesti Kotoisan perhekodissa tapahtuvan taideprojektin kanssa ja loi pohjan opinnäytteellemme. Emme jakaneet rooleja projektissa, koska näimme sen rajoittavan toimintaamme. Tämän vuoksi roolimme sekä toiminnassa että tutkimuksen teossa ovat olleet muilta osin yhtenevät.

Tutkimuksemme on myös taideperustainen. Taiteen tohtorin Maria Huhmarniemen (2016) mukaan taideperustaisesta tutkimuksesta löytyy taiteellisia menetelmiä, jotka ovat osa jotain tutkimuksen teon vaihetta. Taiteelliset menetelmät voivat olla joko tiedon keräämisen, ymmärtämisen tai havainnollistamisen keinoja, jolloin ne tuottavat uutta tietoa, eivät ainoastaan esitä sitä. (Huhmarniemi 2016, 39.) Taiteen tohtori Mira Kallio-Tavin (2008, 2010) puolestaan jäsentää, että taideperustaiselle tutkimukselle keskeistä on se, että taiteellinen, moniaistinen ja kokemuksellinen toiminta ovat tuottamassa tietoa, joka muilla keinoin olisi vaikeasti saavutettavissa (Kallio 2008, 107; Kallio-Tavin 2010, 15). Taiteeseen perustuva toiminta ja taiteelliset menetelmät ovat siis hyvin keskeinen osa tutkimusmenetelmäämme.

Tutkimuksemme tarkoituksena on kehittää taiteellista prosessia tukemaan yhteisön tavoitteita ja inhimillistä kasvua, jolloin ABAR eli *Art-Based Action Research* (kts. Jokela, Hiltunen & Härkönen 2015; Huhmarniemi 2016, 44–46) määrittää taideperustaisuutta tutkimuksessamme. Jokela, Hiltunen ja Härkönen (2015) määrittelevät taideperustaisen toimintatutkimuksen

keskeiseksi tavoitteeksi juuri vuorovaikutuksen kehittämisen. Vuorovaikutusta kehitetään projektiin osallistuvien taidekasvattajien (*tai taiteilijoiden*), yhteisön ja osallistujien välillä. Pyrkimyksenä on näin osallistuvan ajattelun kehittäminen, yhteisön voimaantuminen sekä yhteisöllisyyden lisääntyminen ja parantaminen. (kts. Jokela, Hiltunen & Härkönen 2015, 439–445.)

Tässä toimintatutkimuksessamme osallistuimme jo olemassa olevan yhteisön toimintaan keräten samalla tutkimuksemme aineistoa. Yhteiskunta- ja kasvatustieteilijät Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 100) puhuvat osallistuvasta havainnoinnista, jossa tutkija tavalla tai toisella on mukana yhteisön toiminnassa. Tutkimuksemme taideperustaisuus pohjautui osallistujien toimintaan projektissa ja projektissa käyttämiimme taideperustaisiin menetelmiin. Taideperustaisuus oli siis keskeinen osa tutkimusta projektissa tapahtuvan toiminnan kautta. Projektissa taiteeseen perustuva toiminta tuotti uutta aineistoa ja toimi samalla tutkimisen kohteena.

Huhmarniemen (2016) mukaan toimintatutkimuksessa painottuu sen tavoite vaikuttamiseen ja muutokseen. Yhteisötaiteessa puolestaan keskitytään vuorovaikutustilanteen luomiseen taiteen keinoin. (Huhmarniemi 2016, 40–42.) Taiteellinen toiminta tässä projektissa oli aineistona sen kehittämiseksi. Toiminnassa näkyi myös projektin kehittyminen ja sen myötä tapahtuva muutos yhteisössä. Eskolan ja Suorannan (1998, 100) mukaan osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan rooli yhteisössä voi olla monimuotoinen. Määrittelemme itseämme toimintatutkimusta liikuntatieteiden alalla tehneiden liikuntatieteen lisensiaatin Terhi Huovisen ja liikuntatieteen tohtorin Esa Rovion (2007) kuvaamiksi toimija-tutkijoiksi, jotka rakentavat ja ymmärtävät toiminnassa tuotettua tietoa teorian ja käytännön välimaastossa. Toimija-tutkijana tavoitteenamme oli yhteisön toiminnan kehittäminen, mikä tarkoittaa sitä, että havainnoimisen, analysoimisen ja muutosten ymmärtämisen kautta kehitämme toimintatapoja tutkimustehtävän mukaisiksi.

(vrt. Huovinen & Rovio 2007, 94; Eskola & Suoranta 1998, 100.) Huhmarniemen (2016, 37) mukaan taideperustaisessa tutkimusasetelmassa tutkimuksellinen työskentely koostuu sykleistä, jotka sisältävät kirjallisuuskartoituksia, tavoitteenasettelua, toimintaa kentällä, reflektointia, aineiston keräämistä, analysointia ja arviointia.

Toimija-tutkijan vastaparina Huovinen ja Rovio (2007) puhuvat tutkija-toimijasta, joka rakentaa toimintamallinsa taustatiedon ja asiaan vaikuttavien tekijöiden pohjalta. Tutkija-toimijalla on vahva teoreettinen pohja tutkimuskohteestaan, jonka avulla hän tarkastelee kehittämisprosessia usein yhteisön ulkopuolisena asiantuntijana. (Huovinen & Rovio 2007, 95.) Tuomme asiantuntijuutemme taideprojektiin intervention myötä taidekasvatuksen opiskelijoina, jolloin roolissamme on mukana myös hiukan tutkija-toimijaa.

Kasvatustieteen tohtori Hannu Heikkinen (2007) kuvaa toimintatutkimusta käytännönläheiseksi, interventioon perustuvaksi, osallistavaksi, reflektiiviseksi ja sosiaalseksi prosessiksi, jonka tarkoituksena on tutkia todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Reflektiivisyys ja sosiaalisuus tulevat ennen kaikkea toimintatutkimuksen keskiössä olevasta ajatuksesta ryhmässä toimimisesta, osallistamisesta ja toiminnan kehittämisestä. (Heikkinen 2007, 27.) Heikkisen kuvaamat toimintatutkimuksen periaatteet olivat kaikki esillä projektissamme. Projektissamme oli useita ohjaajia, joiden kanssa kehitimme toimintaa reflektoiden tapahtumia. Myös perhekodin vanhempien kesken käydyt ohjauskeskustelut ja toiminta projektiin osallistuvien lasten kanssa muokkasivat taideprojektin kulkua.

Tutkimuksessamme meillä on käytössämme tutkija- ja aineistotriangulaatio. Tässä triangulaatiossa erityisen tärkeän roolin toiminnan kehittäjinä saivat meidän lisäksi muut projektin ohjaajat (Kerttu Sallinen ja Roosa-Maria

Tukia), joiden kanssa reflektoimme toimintaa ja teimme konkreettisia suunnitelmia välittömästi taideperustaisen toiminnan jälkeen. Eskolan ja Suorannan (1998, 69) mukaan triangulaatio tarkoittaa useiden näkökulmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Koska meitä tutkijoita on yhden sijaan useampi, myös aineisto on kerätty useista näkökulmista. Triangulaation käyttö auttaa saamaan tutkittavasta kohteesta kattavamman aineiston ja sen ajatellaan vähentävän luotettavuusvirheitä. (Eskola & Suoranta 1998, 69). Tämä on osa tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta. Vaikka muut taideprojektin ohjaajat eivät tehneet tutkimusta kyseisestä aiheesta, he osallistuvat aineiston keräämiseen ja analysoimiseen kehittämällä projektia kanssamme sekä samalla auttoivat tapahtumien ymmärtämisessä. Näemme myös Kotoisan perhekodin vanhempien ymmärryksen olevan osa triangulaatiota.

Toiminnallisessa tutkimuksen teossa voidaan ajatella, että tutkijan ymmärrys kohteesta lisääntyy tutkimusprosessin myötä (kts. Hiltunen 2009, 82–83). Huovisen ja Rovion (2007) mukaan toimija-tutkijalla on yleensä ennalta jo käytännön kokemusta tutkimuskohteestaan. Käytännön kokemus syntyy ja lisääntyy projektin etenemisen myötä (Huovinen & Rovio 2007, 94). Käytännön kokemuksemme taidekasvatuksen kentällä auttoi määrittämään tutkimustehtävää ja lisäsi kykyämme löytää ryhmälle oikeat taiteelliset työvälineet ja -tavat. Työtavat puolestaan auttoivat perhekotiin tutustumisessa ja sen ymmärtämisessä. Mitä paremmin ryhmään tutustuimme, sitä kattavammin ymmärryksemme Kotoisan yhteisöstä lisääntyi.

Taideperustaisuus tutkimuksessamme syntyi kehittämästämme taideprojektista. Projektissa taideperustainen toiminta muodosti tutkimuksen aineiston. Toiminnassa erilaiset taiteen keinot yhdistyivät tavoitteelliseksi toiminnaksi. Toiminta taideprojektissa oli sekä yksityistä että yhteistä,

henkilökohtaista ja jaettavaa. Taideperustainen toimintatutkimus perustuu Huhmarniemen (2016, 37–42) mukaan taiteellisen toiminnan lisäksi teoreettiseen ja kirjalliseen työskentelyyn, jotka kulkevat toiminnan rinnalla. Teoreettinen ja kirjallinen työskentely olivat keskeinen osa tutkimusprosessin hahmottamista, mutta myös koko projektin ja taiteeseen perustuvan yhteisöllisen toiminnan kehittämistä. Sen vuoksi ne kulkivat rinnakkaisina toiminnan ohessa koko taideprojektin ajan, jolloin toiminta kehittyi ja muotoutui kirjallisen työskentelyn ja teoreettisen ymmärryksen lisääntymisen kautta; ja tutkimuksen kirjallinen osuus puolestaan täydentyi toiminnan ja käytännön myötä.

3.2 Taideprojektin kulku Kotoisan perhekodissa

Tutustumisviikonloput

Aloitimme projektin vuoden 2016 lopulla tutustumisvierailuilla perhekotiin. Tällöin tapasimme ensimmäisen kerran lapset ja tutustuimme Kotoisan tiloihin ja ympäristöön. Tiedossamme oli jo tällöin perhekodin puolelta tullut toive kuvallisesta työskentelystä ja voimaeläin-seinämaalauksesta yhteisiin tiloihin. Alusta saakka sisällytimme tapaamisiin taidetuokioita, joihin suunnittelimme erilaisia kuvallisia ja taideperustaisia tehtäviä. Ensimmäisten tapaamisten jälkeen sovimme kevään aikatauluista ja suunnittelimme alustavan rungon taideprojektille. Keräsimme tutkimus- sekä projektin dokumentointiluvat Kotoisan perhekodin vanhemmilta, lapsilta sekä heidän huoltajiltaan (kts. Liite 1, Liite 2 & Liite 3). Samalla kerroimme tutkimuksemme aiheesta ja aineistonkeruusta sekä anonymiteetin säilyttämisestä tutkimuksen teon ja dokumentoinnin aikana. Sovimme tammi–helmikuulle neljä viikonlopputapaamista, joista ensimmäinen peruuntui perhekodin lasten sairastellessa. Tapaamisia sovittiin joka toiselle viikonlopulle niin, että väliin jääviin viikonloppuihin jäisi aikaa itsenäisille

kuvallisille tehtäville. Itsenäisiä tehtäviä suunnittelimme taiteellisen työskentelyn tueksi, mutta myös prosessin ylläpitämiseksi. Itsenäisinä viikonloppuina työskentely perhekodissa taideprojektin parissa kuitenkin jäi melko olemattomaksi ja tulimme siihen tulokseen, että meidän läsnäolomme on keskeinen osa projektin jatkuvuutta ja jätimme itsenäisen työskentelyn sivuun.

Kuva 1. Kuvallisen tehtävän parissa tutustumisviikonloppuna

Ajatuksena oli pitää alkukevään viikonlopputapaamiset eräänlaisina kartoittavina ja tutustumista edistävinä tapaamisina, joiden taidetuokioissa pikkuhiljaa suunnataan kohti eläinteemaa ja seinämaalausta. Vuoden vaihteessa Kotoisaan tuli myös kaksi uutta lapsiin, mikä jonkin verran vaikutti myös projektisuunnitelmaamme. Viikonlopputapaamisten avulla pyrimme luomaan luottamusta ja vuorovaikutusta lapsiin sekä tutustumaan heihin niin, että oppisimme tuntemaan keitä he ovat, mitä he toivovat tekemiseltä, millaisia heidän taitonsa ovat, sekä huomioimaan myös taidetoiminnassa

ilmeneviä ongelmakohtia ja vuorovaikutuksen haasteita.

Viikonlopputapaamiset sisälsivät monenlaista taidepainotteista toimintaa itsenäisestä piirtämisestä, yhteisiin draamahetkiin. Myös musiikin kuuntelu ja ajatusten jakaminen, erilaiset leikit ja lämmittelyharjoitukset, fiiliskierrokset ja arkiset hengailut sekä itsestä kertominen esimerkiksi sarjakuvan muodossa kuuluivat alkutapaamisiin. Osallistuimme myös perhekodin arkiseen elämään ja jokapäiväisiin yhdessäolon hetkiin. Yleensä tapaamisviikonloppu sisälsi perjantai-iltaisina yhden vapaamuotoisemman taidehetken, jossa lapset saivat työstää omia juttujaan, ja lauantaisin ohjatun taidetuokion, jonka olimme ennalta suunnitelleet projektin tavoitteet huomioiden.

Käytimme taidetuokioissa erilaisia työmuotoja ottaaksemme selvää, millaiset tehtävänannot ja tekniikat ovat haasteellisia ja miten yhdessä toimiminen sujuu. Viikonloput olivat usein hyvin hektisiä, mutta antoisia. Draamalliset tuokiot ja hengähdystauot näyttäytyivät hyvin merkittävinä työskentelyn sujumisen kannalta. Myös työrauhan ylläpito ja oman yksilöllisyyden sekä oman tilan korostaminen yhteisöllisyyden rinnalla nousivat esille. Viikonlopputapaamiset auttoivat ennen kaikkea luomaan suhteen lapsiin ja antoivat taidetyöpajan ja seinämaalauksen suunnittelulle hyvän pohjan.

Tapaamisten jälkeen jatkoimme projektin suunnittelua sopimalla perhekodin vanhempien kanssa neljä skype-palaveria, jotka teemoiteltiin projektin suunnittelun kannalta keskeisillä käsitteillä. Palaverien aiheina olivat:

- tavoitteet ja toiveet,
- materiaalit ja aikataulut,
- käytännön toteutus, haasteiden kohtaaminen ja ryhmäytyminen,
- rungon läpikäynti ja aikataulun viimeistely.

Nämä palaverit jäsensivät taidetyöpajan suunnittelua projektin tavoitteiden ohella.

Taidetyöpaja

Suunnittelimme taidetyöpajan viiden päivän mittaiseksi leirimäiseksi kokonaisuudeksi, joka pidettiin toukokuussa 2017. Taidetyöpajan alkuperäinen tavoite oli maalata lasten yhteisiin tiloihin seinämaalauksia, joissa tulisi esiin jokaisen oma voimaeläin. Näiden lasten omien seinämaalausten lisäksi taidetyöpajan päätteeksi toteutettaisiin yksi yhteinen teos. Tähän yhteiseen seinämaalaukseen jokainen osallistuja jättäisi oman jälkensä. Kevään tutustumisviikonloppujen myötä tulimme siihen tulokseen, että meidän tulisi suunnitella toukokuuta varten niin lasten näköinen taidetyöpaja kuin mahdollista. Päättävöitteeksi nousi taideperustaisen toiminnan rinnalle se, että kaikki viihtyisivät työskentelyn parissa ja toiminta mahdollistaisi myös yhdessäolon.

Aloitimme taidetyöpajan luomalla yhdessä pelisäännöt yhteiselle toiminnalle ja taiteelliselle työskentelylle. Jokainen lapsista sai sanoa yhden ohjeen, jonka koko ryhmä yhdessä hyväksyi. Pelisäännöt kirjattiin yhteiseen posteriin, jonka jokainen taideprojektin osallistuja allekirjoitti aikuiset mukaan lukien (kts. Liite 5). Tämän jälkeen lähdimme yhdessä valitsemaan yhteisestä tilasta paikat lasten omille maalauksille ja siirryimme taidetilaan suunnittelemaan seinämaalausten luonnokset. Palasimme myös aikaisemmilla kerroilla tehtyihin töihin. Omaa seinämaalausta konkretisoitiin lapsille paikan valinnan kautta ja maalaustekniikoiden esittelyllä. Osa lapsista oli kuljettanut mukanaan samaa eläintä keväästä asti, toiset taas vaihtoivat aihetta useampaan otteeseen. Varsinaisten luonnosten suunnittelu sujui paikan valinnan jälkeen odottamattoman nopeasti. Ilmeisesti pitkäaikainen työskentely saman aiheen äärellä auttoi lopullisen luonnoksen tekemisessä.

Kuva 2. Seinämaalauksen luonnosteluhetkiä

Monipuoliset draamahetket lämmittelivät ryhmää työskentelyyn ja toimivat yhteisöllisyyden rakentajina. Draamahetkien avulla kokosimme lapset yhteen, purimme jännitystä ja pyrimme rentoon tunnelmaan. Maalausten parissa työskenneltäessä jaoin lapset työskentelyryhmiin, jotka kokoontuivat maalaamaan aamupäivisin. Ryhmät vaihtuivat päivittäin ja koimme ryhmätyöskentelyn toimivaksi, koska näin jokainen lapsi sai mahdollista tukea työskentelyynsä. Näin myös jakaminen ja tekeminen muiden lasten läsnäollessa mahdollistui. Jos kaikki olisivat työskennelleet samaan aikaan ahtaassa tilassa, ristiriitatilanteita ja melua olisi saattanut syntyä liikaa, jolloin keskittyminen olisi häiriintynyt. Ainakin osa lapsista oli tällaisille tilanteille hyvin herkkiä.

Kuva 3. Pinssityöpaja toteutettiin lasten toiveesta

Jokaiselle lapselle oli varattu taidetyöpajan aikana vähintään viisi työskentelytuntia omien seinämaalausten parissa. Työskentelylle asetetut aikataulut olivat joustavia ja lapset saattoivat jatkaa maalaamista myös niiden ulkopuolella. Joustavat ajat ja omat maalausprosessit mahdollistivat myös yksilöllisen työskentelyn ja mahdollisten taukojen pitämisen maalaamisen lomassa. Työskentely hetkien jälkeisellä ajalla toteutimme lasten toiveita ja muuta yhteisöllistä toimintaa. Mukaan mahtui niin draamahetkiä, animaation tekoa, liikuntaa, mopon tuunausta, pizzaperjantai, piirtopöydällä piirtämistä, pinssityöpaja, cupcakejen leipomista, ulkoilua ja joukkuepelejä. Tämän lisäksi aikaa oli myös rennolle yhdessä olemiselle ja jutustelulle. Suunniteltua toimintaa oli hetkittäin jopa niin paljon, että kaikkea ei ehditty edes toteuttamaan, mikä ei ollut ongelma, vaan yhteinen päätös.

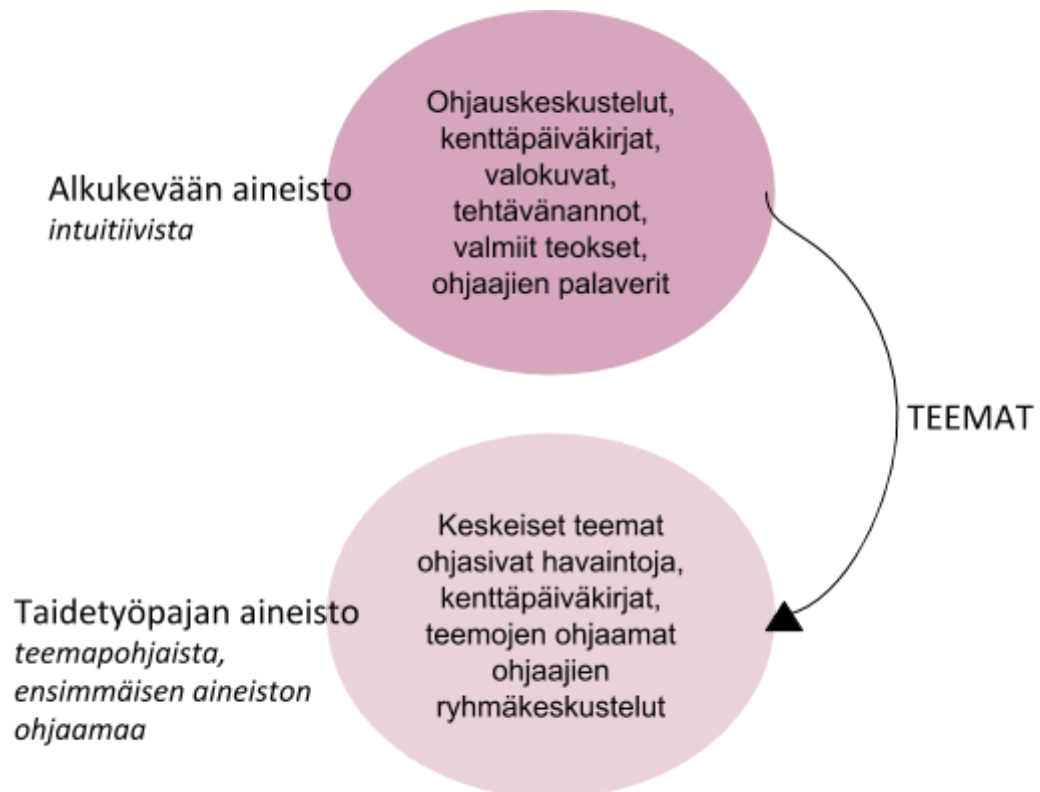
Viimeinen vierailu

Tarkoituksena oli, että kesän jälkeen järjestetään loppujuhla. Tällaisen juhlan tarkoituksena oli olla taideprojektin varsinainen päätös, jossa juhlistaisimme seinämaalausta ja yhteistä prosessia. Loppujuhla ei varsinaisesti ollut sitä mitä suunnittelimme, sillä viimeisen vierailun yhteydessä Kotoisassa järjestettiin avointen ovien päivä. Tapahtuman tarkoituksena oli esitellä perhekodin toimintaa yleisölle, jonka takia meidän päivämme kului virallisissa esittelytehtävissä. Avointen ovien viikkaan aikataulun takia yhdessäolo lasten kanssa jäi vähäiseksi ja viimeinen vierailu ei näyttäytynyt merkittävänä projektin kannalta. Kesä oli etäännyttänyt lapset yhteisestä projektista, emmekä viimeisellä vierailulla pystyneet juurikaan palaamaan kevään prosessiin yhdessä. Tämän takia taidetyöpajan viimeiset yhteiset hetket näyttäytyivät jälkeinpäin merkityksellisempänä päätöksenä yhteiselle projektille kuin loppujuhlaaksi suunniteltu avointen ovien päivä.

3.3 Aineistonkeruun lähtökohdat

Aineistomme muodostui taideprojektissa tapahtuvan toiminnan havainnoista ja niiden dokumentoinnista. Filosofian tohtori Martti Grönfors (2010, 155) painottaa tutkijan oman persoonan käyttöä havainnoinnin tärkeimpänä välineenä. Taideprojektin ohjaajina olimme mukana toiminnassa aktiivisesti erilaisissa rooleissa. Olimme kuvataidekasvatuksen opiskelijoina sekä projektin suunnittelijoita, ohjaajia, kehittäjiä, dokumentoijia että toteuttajia alusta loppuun saakka. Tämän lisäksi yksi roolimme oli tutkijan rooli, mikä tarkoitti sitä, että keräsimme toiminnan ohessa kenttämuistiinpanoja havainnoista. Aineistonkeruun jaoimme kahteen osaan. Projektin alkuvaiheessa keväällä keräsimme havaintoja *summamutikassa* ja *intuiitiivisesti* pyrkimyksenämme kartoittaa sitä, millaiset tehtävät ja millainen taideperustainen toiminta soveltuu perhekoti -ympäristöön ja projektimme

osallistujille. Pohdimme havaintojemme kautta, millä tavoin voisimme kehittää projektia ja taidetyöpajaa. Tällainen havainnointi tapahtui teorian ja taiteellisessa toiminnassa syntyvien kokemusten pohjalta. Toisin sanoen pohdimme sitä, mitkä tekijät ovat niitä, jotka edistävät yhteisöllistä toimintaa ja ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta. (kts. Lappalainen 2007, 13.)

Kuvio 4. Aineistonkeruun vaiheita taideprojektissa

Kuvio 4 jäsentää aineistonkeruutamme ensimmäisen ja toisen aineistonkeruuvaiheen avulla. Toinen aineistonkeruuvaihe muodostui ensimmäisten havaintojen pohjalta analysoitujen teemojen mukaan kerätyistä havainnoista. Alun havaintojen pohjalta kokosimme aineistostamme teemoja ja tapahtumia, jotka osoittautuivat tärkeiksi käännekohtiksi Kotoisassa järjestetyn toiminnan muokkaamisen kannalta. Nämä teemat ohjasivat edelleen taidetyöpajan havainnointia ja kenttäpäiväkirjan muistiinpanoja.

Teemat täydentyivät ja kehittyivät taidetyöpajassa tekemisen myötä syntyneiden uusien havaintojen pohjalta. Myös jatkuva uusien teemojen esittäminen ja pohdinta olivat osa taidetyöpajan havainnointia. Näin suhtauduimme kriittisesti aineiston ja teorian pohjalta luotuihin teemoihin pohtien, tuottaako taidetyöpaja joitakin uusia teemoja, jotka auttavat toimivan taidetoimintamallin suunnittelussa. (kts. Lappalainen 2007, 13.)t.

Aineistonkeruusta karsimme pois haastattelun, koska tulimme siihen tulokseen, että sen luotettavuutta on vaikea todistaa. Haastattelussa ihminen pyrkii usein vastaamaan haastattelijan odotuksiin, jonka vuoksi havaintoihin perustuva aineistonkeruu valikoitui meidän projektissamme rehellisemmäksi tavaksi arvioida ja kehittää toimintaa. Tästä näkemyksestä huolimatta kasvatustieteen tohtori Reetta Mietola (2007) tuo esiin ristiriidan havainto- ja haastatteluaineistojen välillä. Hän kumoo haastattelujen epäluotettavuuden, sillä puheen myötä tuotetaan todellisuutta eikä objektiivista näkemystä. (Mietola 2007, 167; Atkinson & Coffey mukaan, 2003) Tämä näkemys nostaa esiin kysymyksen siitä, ovatko havainnot subjektiivisia näkemyksiä objektiivisesta todellisuudesta. Kysellessämme taidehetkien jälkeen lasten fiiliksiä ja kokemuksia saimme usein vastauksiksi hyvin neutraaleja kommentteja kuten ”ihan kivaa” tai ”ihan okei”. Tämä kertonee siitä, että lasten oli vaikea jäsentää sanallisiksi omia kokemuksiaan. Emme myöskään uskoneet, että he täysin rehellisesti olisivat tuoneet esiin mielipiteitään, vaan pikemminkin he ilmaisivat kokemuksiaan vähäsanaisesti. Koimme, että aidoin vuorovaikutus ja palaute nousi esiin itse toiminnan myötä. Haastattelut olisivat siis voineet tuoda syvyyttä tutkimukseemme, mutta emme kokeneet niiden käyttöä tarpeelliseksi tutkimuksen rajauksen vuoksi. (kts. Vilkkä 2005, 126)

Projektin ohessa syntyi paljon materiaalia ja aineistoa, joka käsittää useita satoja kuvia, erilaisia suunnitelmia, kehityskeskusteluja, palautekeskusteluja,

muistiinpanoja ohjauskeskusteluista vanhempien kanssa, toiminnan kehittelyä, konkreettisia taiteellisia tuotoksia, kenttäpäiväkirjoja, havainnointia, projektin kulun kuvausta ja erilaisia luonnoksia. Tämä kaikki aineisto on auttanut sekä tutkimuksen kehittämisessä että toiminnan kehittämisessä. Varsinaisen tutkimusaineiston olemme rajanneet kenttäpäiväkirjojen havainnointiin ja ohjauskeskusteluista syntyneisiin huomioihin ja projektin kehitysideoihin. Myös projektin kulun kuvaus on luonnollinen osa tutkimusta. (kts. Vilka 2005, 119–122, 125; Grönfors 2010, 154–156.)

Aineiston litteroimme kirjoittamalla ylös yhteisissä ohjauskeskusteluissa käytyt kokemukset ja kehittämisideat. Kirjoitimme omiin kenttäpäiväkirjoihimme ylös myös heti taidehetkien jälkeen mieleen nousseet keskeisimmät huomiot ja tunnelmat. Aineiston keruu tapahtui siis vuorovaikutteisessa dialogissa, jossa oli mukana kaikki projektin vetäjät ja aika ajoin myös perhekodin vanhemmat. Emme pyrkineet johtamaan keskustelua, vaan annoimme sen tapahtua luonnollisesti, jotta aineistossa tulisi esiin myös seikat, joihin emme olisi muuten kiinnittäneet huomiota.

Tässä tutkimuksessamme analyysimme yhdistää aineistolähtöistä ja teoriasidonnaista analyysiä. Teoreettinen viitekehysemme on tausta, joka on osaltaan johtanut aineiston keräystä ja ymmärrämme analyysista nousseita teemoja tämän teoriataustan avulla. Eskola ja Suoranta (1998) sekä Tuomi ja Sarajärvi (2002) kuvaavat aineistolähtöisen analyysin kasvua aineistosta käsin, jolloin tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Tällöin aineistoa lähestytään ilman ennakko-oletuksia tai teoriaa ja tutkimustehtävä ohjaa analyysia. (Eskola & Suoranta 1998, 19; kts. Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98.) Ongelmallista aineistolähtöisestä lähestymisestä aineistoon teki se, että olimme jo kirjoittaneet teoreettista viitekehystä, joka väistämättä vaikutti aineistonkeruuvaiheessa

havainnoitiimme. Myös edellä viitattu filosofian tohtori Jouni Tuomi ja terveystieteiden tohtori Anneli Sarajärvi (2002) ovat käsitelleet laadullisia tutkimusmenetelmiä. He tuovat esiin aineistolähtöisen tutkimuksen ongelmana sen, että tutkijan havainnot ovat aina riippuvaisia käytetyistä käsitteistä, valituista menetelmistä ja tutkimusasetelmasta. Tutkijan positio ja ymmärrys omista ennakkokäsityksistään lisää tällöin pyrkimystä objektiivisuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.)

Teoreettinen ymmärrys on muokannut käsityksiämme tilanteesta ja toiminnasta, jolloin väistämättä myös analyysin teoriasidonnaisuus nousee esiin tutkimuksessa. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan teoriasidonnaisesta analyysistä löytyy teoreettisia kytkentöjä, vaikka se ei suoraan pohjaudu teoriaan. Teoria voi kuitenkin olla apuna analyysin teossa. Tällainen analyysi voidaan aloittaa aineistolähtöisesti, mutta kiinnittää sitten tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tarkoitus on löytää toiminnalle jokin logiikka tai tutkimusaineiston ohjaava tyypillinen kertomus. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijat päättävät ennen analyysin aloittamista sen, mistä toiminnan logiikkaa lähdetään etsimään, jonka jälkeen tutkimusaineistosta karsitaan pois tutkimuskysymykselle ylimääräinen informaatio. Tärkeää informaatiota ei kuitenkaan hävitetä, vaan se tiivistetään ja pilkotaan osiin. Tässä kriittisessä tiedon luokittelemisen tai kategorioiden muodostamisen vaiheessa tutkija päättää tulkintansa mukaan, mitkä tiedot kuuluvat mihinkin ryhmään. Luokittelua ohjaa tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset tai aineistosta esiin nousseet seikat. Rajaamisen, tiivistyksen ja pilkkomisen jälkeen tieto muotoillaan uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Tiedon käsittelyn avulla tutkija vastaa tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen tuloksena ryhmittelystä muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102)

Tutkimuksemme analyysivaiheessa käytämme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jota teoreettinen viitekehysemme ohjaa. Näin aineistolähtöisen analyysin rinnalla on selvästi esillä teoriasidonnaisen analyysin piirteitä. Tutkimuksemme tavoitteena oli löytää aineistossamme toistuvia seikkoja, jotka muodostavat lopullisen taidetoimintamallin. Tämä vaati analyysivaiheessa paljon tutkimusaineiston karsimista ja rajaamista. Rajaamista ohjasivat tutkimuskysymyksemme lisäksi toiminnasta esiin nousseet taidetoimintamallille olennaisimmat teemat sekä teoreettinen viitekehys. Mitään tietoa ei kuitenkaan täysin hävitetty, vaan kuljetimme sitä mukana täydentämässä analyysia. Aineistolähtöisen ja teoriasidonnaisen analyysin avulla rajasimme laajasta aineistosta viisi tutkimuksellemme merkityksellisintä pääteemaa, joista muodostimme lopullisen taidetoimintamallin. Teoria ja aineisto ovat rakentuneet suurelta osin yhtäaikaaisesti, minkä vuoksi teoria on osaltaan ohjannut aineiston analyysia lisäämällä teoreettista ymmärrystämme aiheesta. Tämän lisäksi aineistossa ja toiminnassa itsessään näkyneet tärkeät teemat ovat nousseet analysoinnissa keskeisiksi.

4. TAIDETOIMINTAMALLIN RAKENTAMINEN

4.1 Taideprojekti muotoutuu yhdessä suunnitellen

Kotoisassa toteutetussa projektissa yhteisöllisyys oli näkyvillä erityisesti yhteisenä taiteellisenä tekemisenä, vuorovaikutuksena ryhmän kesken sekä kokemusten ja yhdessä eletyn ajanjakson jakamisena. Kehitimme projektia yhdessä perhekodin lasten ja vanhempien kanssa, mikä mahdollisti toiminnan ohessa yhteisöllisyyttä rakentavien tekijöiden havainnoinnin. Suunnitteluprosessi yhdessä Kotoisan kanssa varmisti sen, että taidetoiminta perustuu osallistujien tarpeisiin ja toiveisiin ollen näin merkityksellistä heille (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 16).

Havainnoimme ja kehitimme toimintaa toimintatutkimuksellisella otteella koko projektin ajan. Tällöin jo projektin alun tutustumisviikonloput ohjasivat toiminnan suunnittelua ja auttoivat löytämään perhekodille sopivia toimintatapoja ja taidemuotoja. Sveitsiläisen kasvatusteoreetikon Étienne Wengerin (1998) sekä häneen viittaneiden yhteiskuntatieteen tohtorin Anna Raija Nummenmaan ja kasvatustieteen tohtorin Kirsti Karilan (2007) mukaan yhteisön toiminta rakentuu usein yhteisten hankkeiden tai projektien ympärille. Kun yhteisön jäsenet sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen ja toimintaan, syntyy jaettuja käytäntöjä. Yhdessä muodostetuista käytännöistä syntyy yhteisön omaisuutta, jota hyödynnetään projektin tai toiminnan tavoitteen saavuttamiseksi. (Nummenmaa & Karila 2007, 34; Wenger 1998, 6–7.)

Perhekodin lapset ja vanhemmat osallistuivat kaiken taideprojektissa tapahtuneen toiminnan kautta projektin kehittämistyöhön. Heidän mielipiteensä ja toiveensa tulivat esille toiminnasta, sen ohella käydystä keskustelusta ja arkisesta jutustelusta. Myös lasten ilmaisemat tunteet ja

kokemukset vaikuttivat taidetyöpajan suunnitteluun, kuitenkin näyttäytyen epäsuorina ja osin tulkittavina keinoina työpajan kehittämiseksi. Toimintaan osallistuvien lasten esittämät toiveet, sisällöt ja teemat, jotka liittyvät heidän elämismaailmaansa, lisäävät sitoutumista taidetoimintaan (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 16) mahdollistaen myös yhteisöllisyyden.

Kehitimme toimintaa tutustumisviikonloppuina ohjaajien ja perhekodin vanhempien kesken. Ohjaajien kanssa analysoimme havaintojamme tuoreeltaan heti taidetoiminnan jälkeen ja pohdimme arvioiden, mitä tehdä toisin seuraavilla tapaamiskerroilla. Vanhempien kanssa käydyissä ohjauspalavereissa puolestaan keskityimme lasten kuvallisten kykyjen ja heidän henkilökohtaisten työskentelyn haasteiden kartoittamiseen. Pohdimme yhdessä sitä, miten kehittää lasten keskistä yhteistyötä ja kuinka selvitä eteen tulevista haasteista.

Tutustumisviikonloppuja seurasi varsinaisen taidetyöpajan suunnittelujakso maalisi-huhtikuussa. Tällöin suunnittelimme taidetyöpajaa aluksi projektin ohjaajien kesken, minkä jälkeen olimme yhteydessä skype-keskusteluihin Kotoisaan. Skype-keskustelut oli teemoiteltu seuraavasti: *tavoitteet ja toiveet; materiaalit ja aikataulut; käytännön toteutus, haasteiden kohtaaminen ja ryhmäytyminen; rungon läpikäynti ja aikataulun viimeistely*. Skype-keskustelujen lisäksi kysyimme myös lapsilta suoraan, mitä he projektilta toivoivat ja muokkasimme taidetyöpajan ohjelmaa näiden toiveiden pohjalta. Suunnitteluun osallistuminen ja toiminnan merkityksistä keskustelu tuovat ryhmän jäsenten välille yhteisöllisiä piirteitä ja luovat pohjan yhteisten käytäntöjen syntymiselle (Nummenmaa & Karila 2007, 35).

4.2 Luottamuksen rakentuminen taiteellisen toiminnan ohessa

Luottamuksen luominen perhekodin lapsiin oli ensimmäinen tärkeä askel projektin etenemiselle. Palaten Hyypän (2002, 6) näkemykseen sallivassa yhteisössä luottamus on keskeinen osa yhteisöllisyyttä. Luottamus oli taideprojektin alkuvaiheessa tärkeä perusta muulle toiminnalle mahdollistaen vuorovaikutuksen ja tätä kautta yhteisen toiminnan sekä yhteisöllisyyden muodostumisen. Luottamusta voi syntyä vain, jos osallistujat tuntevat toisiaan ja ovat aidosti läsnä toiminnassa. Projektissamme erityisesti meidän ohjaajien luottamuksen rakentaminen ryhmään tapahtui tutustumisviikonloppuina. Viikonloput ja yhteinen toiminta nopeuttivat vanhempien mukaan myös uusien lasten ryhmäytymistä ja helpottivat osallistumista yhteiseen taidetoimintaan. Tämän vuoksi kevään tutustumiskertojen rooli oli taideprojektin kannalta hyvin tärkeä.

Ensimmäisillä tutustumiskerroilla yhteisen suunnitellun toiminnan jälkeen jäi vapaa-aikaa, jolloin oli tilaisuus rennossa tunnelmassa yhdessä jutellen tutustua lapsiin, aikuisiin ja Kotoisan toimintaympäristöön. Kauppila (2005, 179) korostaakin keskustelun merkitystä ihmisten välisen kiintymyksen, yhteyden ja ihmissuhteiden toimivuuden luojana. Näin keskustelu lisää luottamusta projektin osallistujien välillä ja luo edellytyksiä yhteiseen toimintaan. Keskustelun ja tutustumisen ohella näyttäytyi myös muita tekijöitä, jotka loivat luottamuksellista ilmapiiriä projektin osallistujien välillä.

Luottamuksen ilmapiiri voi syntyä, kun osallistujat huomaavat, että muut pysyvät vierellä myös silloin, kun kaikki ei mene nappiin. Tutustumiskerroilla lapset testasivat luottamuksemme rajoja kapinoiden. He toivat esiin vastahakoisuutta ja väsymyksen tunteita projektia ja taiteellista työskentelyä kohtaan sekä heittivät ikävän sävyisiäkin kommentteja tehtäviin liittyen. Tämä vaati meiltä ohjaajilta kärsivällisyyttä sekä luottamusta kykyymme kehittää

taideprojektia. Kannustimme lapsia osallistumaan yhteiseen taidetoimintaan ja innostumaan siitä. Pyrimme ilmaisemaan tyytyväisyytemme tehtäviin osallistumisesta ja myös pienistä edistysaskelista projektin puitteissa. Ymmärsimme, että juuri kannustuksellamme oli merkittävä vaikutus siihen, että taidetyöpajassa lapset luottivat meihin ja pystyivät ilmaisemaan tunteitaan tietäen sen, että tuemme heitä työskentelyn haasteissa.

Kuva 4. Taidetyöpajassa rohkaistiin kokeilemaan uusia maalaustyylejä

Kuten Uusikylä ja Piirto (1999, 130) ilmaisevat; turvallisessa ja rakastavassa yhteisössä on oikeus yrittää ja erehtyä. Taideprojektissa pyrimme siihen, että yhteisö näyttäytyisi paikkana, jossa on lupa yrittää, onnistua ja ilmaista itseä ainutlaatuisena yksilönä. Yhteisönä kannustimme kehumiseen ja tämän seurauksena onnistumisen kokemusten ilmaiseminen oli helpompaa. Kun joku lapsista uskalsi kehua omaa työskentelyään, rohkenevat muutkin olla avoimesti tyytyväisiä saavutuksistaan. Näin positiivisuus loi myönteistä ja sallivaa ilmapiiriä.

Myös muut tunteet olivat sallittuja projektin kuluessa. Osa lapsista ilmaisi sanallisesti myös sen, että heitä nolotti meidän muiden pöljät pelit ja hassut draamahetket. Annoimme myös näille tunteille luvan vakuuttaen, että *“on ihan ok jos nolottaa”*. Koska työpäivät olivat intensiivisiä ja kaikkia välillä väsytti, myös me ohjaajina annoimme itsellemme luvan ilmaista omaa uupumustamme. Tällainen luottamus ja vuorovaikutus salli myös lapsille väsymyksen tunteiden ilmaisun ja omaan tilaan vetäytymisen. Ohjaajina olimme siis myös roolissa, jossa pyrimme tunnistamaan koko joukon tunnetiloja ja reagoimaan niihin muuttamalla toimintaa eteen tulevien tilanteiden myötä.

Taidetyöpajassa luottamusta lisäsivät myös yhdessä lasten kanssa yhteiselle toiminnalle luodut pelisäännöt. Nämä säännöt loivat projektille selkeät toimintatavat, joiden puitteissa oli taidetyöpajan aikana toimittava. Kaikki allekirjoittivat yhteiset pelisäännöt ja näin sitoutuivat niiden noudattamiseen (kts. Liite 5). Yhdessä toimiminen vaatii toisia huomioivaa työskentelyä, jolle yhteiset pelisäännöt luovat suuntaa. Näin yhteisöllisyys voi vahvistua (vrt. Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 73.)

4.3 Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen päämääränä

Projektin yksi päämäärä oli yhteisöllisyyden lisääminen perhekodin toimintaympäristössä yhteisöllisen taidekasvatuksen avulla. Palaten Kantoseen (2005) yhteisötaiteessa korostetaan toiminnan lähtökohtien merkityksiä, minkä ymmärrämme viittaavan yhteisön tarpeisiin ja valmiuksiin. Näemme tällaisten lähtökohtien merkityksen tärkeäksi myös yhteisöllisen taidekasvatuksen toiminnassa. Projektissamme lähtökohdat muodostuvat Kotoisan perhekodista, heidän toimintamalleistaan, valmiuksistaan ja fyysisistä resursseistaan. Keskeistä on myös vuorovaikutus ja kohtaaminen

osallistujien välillä. Vuorovaikutus ja yhteistyö prosessissa ovat lopputulosta oleellisempia. Lopputuloksena teoksen sijaan voi näyttäytyä pikemminkin yhdessä eletty ajanjakso, josta teos muistuttaa konkreettisesti. (kts. Kantonen 2005, 49.) Tällöin taide muodostuu yhteisestä kokemuksesta ja osallistumisesta toimintaan ollen enemmän kokemuksellinen kuin konkreettinen tuotos. Sederholmin (2000, 113) tiivistykseen nojaten yhteisötaiteen olennaiset elementit ovat ihmiset, kommunikaatio, vuorovaikutus ja mukana oleminen. Taide ilmenee tällöin kohtaamisena ja muutoksina yhteisössä lopullisen teoksen ohella (vrt. Hiltunen 2009, 132).

Näimme taideprojektin kuluessa tärkeänä sen, että toiminta ja vuorovaikutus saivat kehittyä luonnollisesti. Yhteisölliset tilanteet taiteellisessa toiminnassa voivat syntyä huomaamatta ja niitä on tarpeetonta yrittää hallita tai pakottaa. Taideprojektin ohjaajan on siis jätettävä tilaa tapahtumille ja toiminnan luontaiselle kehittymiselle. Kuten Hiltunen (2009) on todennut, yhteisöllisyys tällaisessa toiminnassa voi olla toiminnallisen yhteisöllisyyden lisäksi symbolista. Tällaisessa yhteisöllisyydessä yksilön kokemus suhteestaan yhteisöön ja ympäristöön muotoutuu hiljattain. (Hiltunen 2009, 4.) Positiivista vuorovaikutusta ei voi pakottaa, joten pyrimme luomaan sille tilan, jossa sen synty olisi luontevaa. Kauppila (2005, 20) on korostanut tilanteen ja paikan luomia edellytyksiä vuorovaikutukselle, mikä puolestaan lisää yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys projektissamme siis muodostui taiteellisessa toiminnassa yhteisessä tilassa työskentelystä ja työskentelyn ohessa syntyneestä vuorovaikutuksesta, kommunikoinnista sekä yhteisistä töiden katselmuksista.

Kauppila (2005, 19) myös määrittelee sosiaalisia taitoja kykyinä sopeutua erilaisiin tilanteisiin. Tällaisia sosiaalisia taitoja tarvitaan, kun toimitaan yhdessä yhteisen päämäärän vuoksi. Taideperustaisessa työskentelyssä esiintyy niitä vuorovaikutustilanteita, joissa erilaiset tavat ja sosiaaliset haasteet nousevat esiin. Tällaiset tilanteet ovat hedelmällisiä osallistujien

omien sosiaalisten taitojen peilaamiseen ja kehittämiseen muiden avulla. Yhdessä työskentely vaatii ennen kaikkea joustavia ja muita huomioivia toimintatapoja eli yhteen hiileen puhaltamista. Känkänen (2013) onkin nostanut yhteisöllisen taidetoiminnan mahdollisuutena saattaa yhteen perhekodin lapsia, jotka eivät muuten tekisi yhteistyötä. Ymmärrämme yhteisöllisen taidetoiminnan olevan yhteydessä yhteisölliseen taidekasvatukseen. Yhteisöllinen taidetoiminta näyttäytyy siis sosiaalista tilaa luovana ja kannustaa kohtaamisiin. Tällöin yhteisestä tekemisestä syntyy *meidän juttu* eli kokemus yhteisöllisyydestä. Omat kokemukset ja jaetut tarinat voivat punoutua näin yhteisiksi muistoiksi ja kokemuksiksi. (Känkänen 2013, 78.)

Kuva 5. Yhteisöllinen taidetoiminta kannustaa vuorovaikutukseen muiden kanssa

Juuri yhdessäolo näyttäytyi taideperustaisen työskentelyn ohella projektissamme tärkeänä. Jaoimme lapset alunperin 2–3 hengen työskentelyryhmiin. Huomasimme, että juuri se, mikä motivoi heitä seinämaalausten tekemiseen oli yhdessä työskentely ja kaikkien osallistuminen. Myös Pesonen (2007, 45) on huomionnut projekteissa yksilön tarpeen osallistua yhteisönsä tukemana toimintaan. Mitä enemmän porukkaa käytävillä oli, sitä kiinnostuneempina lapset olivat tulossa mukaan maalaamaan. Kuitenkin kaikkien lasten yhtäaikainen työskentely tilassa

muutti käytävän hyvin pian ahtaaksi ja meluisaksi, minkä vuoksi vältimme näitä tilanteita. Muutimme työskentelyaikatauluja porrastetummiksi, jolloin lapset pystyivät aloittamaan maalaamisen omaa vuoroa aiemmin tai lopettamaan sen myöhemmin. Näin ryhmät sekoittuivat ja muovautuivat luontevasti.

Omista maalauksista huolimatta yhteinen tila mahdollisti vierailut toisten lasten maalausprosessin luokse sekä muiden töiden kommentoinnin ja työskentelyn havainnoinnin. Savan ja Kataisen (2000) mukaan omia tunteita ja ajatuksia itsestään pystyy peilaamaan muiden kautta. Kuvien avulla voidaan jakaa jotain omaa, minkä pohjalta muotoutuu yksi tulkinta itsestä. Kaikesta jakamisesta muodostuu koko yksilön minäkuva, joka yksittäisten tarinoiden kertomisen myötä voi muovautua myös tällaisessa projektissa. (vrt. Sava & Katainen 2000, 25.)

Yhdessä tekeminen ja yhteinen taideperustainen toiminta synnytti projektissa jaettuja kokemuksia osallistujien välille. Yhteisöllisen taidekasvatuksen mahdollisuus onkin juuri tällaisten jaettujen kokemusten syntyminen. Tämä voi puolestaan lisätä yhteyttä osallistujien välillä ja tarjota tilaa dialogin kehittymiselle. Varto (2007) puhuu dialogin olemassaolosta vain silloin kun yksilöillä on jokin syy ja valmius jakaa kokemuksia keskenään. Edellytyksiä dialogille ovat siis luottamus, osallistuminen ja jaettu päämäärä. (Varto 2007, 62.) Projektimme tarjosi mahdollisuuden dialogiin niin lasten kesken kuin lasten ja ohjaajienkin välillä. Taiteellinen toiminta näyttäytyi yhteisenä aiheena ja tilana kohtaamiselle, jolloin jaettu kokemus mahdollisti yhteisen kielen, eli dialogin.

Työskentelyn lopuksi järjestimme yhteisiä katselmuksia, joissa kaikki saivat kertoa omasta työstään ja antaa positiivista palautetta muiden töistä. Palautetta tärkeämpänä näimmekin lapsen nähdyksi tulemisen ja

mahdollisuuden jakamiseen. Näkyville asettautuminen mahdollisti nähdäksi ja kuulluksi tulemisen ohella myös hyväksytyksi tulemisen kokemuksen. (Kts. Sava & Katainen 2000, 25; Känkänen 2003, 87.) Känkänen (2013, 68) tuo esille nähdäksi tulemisen vahvistavan lapsen tunnetta siitä, että hänen tarpeensa ja toiveensa kuullaan ja hän kykenee vaikuttamaan omaan elämäänsä. Yhteiset katselmukset sen sijaan nostivat esille kaikkien osallistujien onnistumisia, koko Kotoisan perhekodin onnistumista yhteisessä projektissa sekä yhteisen taiteellisen tekemisen merkityksiä.

Yhteisöllisyyttä pyrimme luomaan myös musiikin avulla. Kuten Hiltunen (2009, 21) on todennut, yhteisötaiteessa voivat yhdistyä eri taiteenmuodot, joissa vuorovaikutus ja kommunikaatio säilyvät. Työskentelytilassa soi musiikki ja jokainen sai vuorollaan valita soitettavan kappaleen. Näin lapset saivat jakaa omia mieltymyksiään. Musiikki nostatti yhteistä tunnelmaa, laulatti ja välillä jopa tanssitti lapsia sekä meitä ohjaajia. Musiikin kuuntelun lomassa esiin nousi sekä lasten yhteisiä lempikappaleita että artisteja. Käytimme projektin aikana myös draamapohjaisia harjoituksia yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Ennen työskentelyn aloittamista kokosimme aamu-uniset lapset yhteen ja herättelimme heitä hassuilla leikeillä. Draamahetket synnyttivät lapsissa naurua, koko joukon yhteisiä vitsejä ja välillä myös häpeän tunteita, joista päästiin yli huumorin avulla.

Tällaisessa yhteisöllisessä taidetoiminnassa kyky ymmärtää sekä omaa että toisen näkökulmaa avautuu tekemisen kautta. Yhdessä tekeminen voi luoda uudenlaista yhteyttä ja vuorovaikutusta sekä yhteisiä muistoja osallistujien välille. Yhteisötaide on siis sekä yksilön omaa kehittymistä että yhteisön jäsentymistä ja yksilöiden välisen yhteyden lisääntymistä. Känkänen ja Rainio (2010, 18) tiivistävät yhdessä tekemisen lopputulokseen, jonka äärelle voi palata yhä uudelleen. Tällainen lopputulos vie takaisin prosessiin ja muistuttaa yhteisestä tekemisestä ja yhdessäolosta. Meidän projektissamme

seinämaalaukset yhteisissä tiloissa edustavat lopputulosta, joka voi palauttaa takaisin projektiin ja yhdessä jaettuihin hetkiin taiteen parissa.

Kuva 6. Yhteinen seinämaalaus kokoaa osallistuja yhteen

Pohdimme projektin aikana sitä, kuinka yhteisöllisyys kehittyy ja lisääntyykö se, jos jokainen lapsi tekee yhteisen teoksen sijaan oman seinämaalauksensa. Kantoseen (vrt. 2005, 49) viitaten lopputulosta tärkeämpää yhteisölle on kuitenkin yhdessä eletty ajanjakso ja yhteinen toiminta. Kokemuksemme mukaan vielä nupullaan oleva ryhmä ei välttämättä olisi kypsä niin tiiviiseen vuorovaikutukseen, jota yhteisen seinämaalauksen luominen tarvitsisi. Tällöin neuvottelu ja yhteistoiminnallisuus olisivat suuressa roolissa, ja oman tilan ja yksilöllisyyden tarpeiden huomioiminen jäisi vähemmälle. Näimme tärkeänä tarjota lapsille kokemuksia siitä, että juuri heitä kuunnellaan. Erillisissä maalauksissa yksilöllisyys tulee jaetuksi ja tätä kautta yhteiseksi yhteisessä toiminnassa ja tilassa. Yksilöllisyyden huomioimisen näimme tärkeänä erityisesti lasten vuoksi. Uusien lasten tulo

Kotoisaan vaati kaikilta tutustumista, sopeutumista ja perheyhteisön rakenteiden uudelleen järjestämistä. Nyt lasten itsenäiset maalaukset muodostavat tilaan kokonaisuuden, jossa ne vuoropuhelevat keskenään ja ovat suhteessa toisiinsa.

4.4 Omia taiteellisia valintoja ja yksilöllisyyttä

Yhteisöllisyyden rinnalla projektissa keskeisenä näyttäytyi yksilöllisyyden tukeminen, sillä yhteisöllisyyttä ei synny ilman yksilöllisyyttä. Nähdyksi tullessaan lapsella säilyy tunne siitä, että hän kykenee vaikuttamaan omaan elämäänsä, jolloin hänen tarpeensa ja toiveensa tulevat kuulluiksi. (Känkänen 2003, 87; Känkänen 2013, 68–69.) Projektin alusta asti pyrimme huomioimaan suunnittelussa lapset yksilöinä vahvuuksineen ja kykyineen. Erityisesti tutustumisviikonloput näyttäytyivät merkityksillisinä tarjoten mahdollisuuksia kohdata lapset ryhmän ohella myös yksilöinä. Näin pystyimme havainnoimaan heidän taiteellisia kiinnostuksen kohteitaan ja taitojaan. Tällaisen tutustumisen kautta pystyimme pohtimaan, minkälaiset tehtävät ja työskentelytavat toimisivat juuri Kotoisan lasten kanssa parhaiten.

Pesonen (2007, 45) on nostanut esille erilaisissa projekteissa tarpeen olla ihminen ja yksilö, joka osallistuu yhteisönsä tukemana sen toimintaan. Tällöin yksilö jäsentää yhteisöllisessä toiminnassa identiteettiään eli sitä *kuka olen, mistä tulen ja mihin kuulun* suhteessa muihin (Sava & Katainen 2000, 22–23). Känkänen (2013, 91) on jäsennellyt itseilmaisun mahdollisuuksia tarjota korjaavia ja voimistavia kokemuksia. Itseilmaisun vahvistamisella voidaan rakentaa tunnetta siitä, että omaan elämänkulkuun voi vaikuttaa ja käsityksiä itsestään voi muuttaa. (Känkänen 2013, 91.) Tähän nojaten taideprojekti ja taideperustainen toiminta tarjoavat yhdessä tekemisen lisäksi mahdollisuuksia myös oman elämän jäsentämiseen. Känkänen (2003, 87) korostaakin taidetta välineenä itsen ja ympäröivän maailman kohtaamisessa.

Tällöin taide tarjoaa tilan myös omien vahvuuksien tunnistamiseen sekä tunteiden ja kokemusten käsittelyyn.

Tutustumisviikonloput olivat lyhyitä ja niissä yksilöllisyys ei ollut vahvasti näkyvillä, koska oma työskentelytyyli oli vielä hakusessa. Myös tehtävänannot olivat yhteisiä ja toiminnan tarkoitus oli pikemminkin yhdistää kuin yksilöllistää. Kun tämä yhteisön ja yhteisen toiminnan merkitys oli muotoutunut, toiminnassa jäi enemmän tilaa yksilöllisyydelle ja yksilöllisten taiteellisten valintojen tukemiselle. Halusimme antaa yksilöllisyydelle tilaa erityisesti taidetyöpajassa, koska näimme sen olevan tärkeä osa koko projektia sekä merkittävä osa lasten henkilökohtaisia onnistumisen kokemuksia. Kun tavoitteet ovat yksilöllisiä, lasten on helpompaa myös ymmärtää oma roolinsa toiminnassa. Yksilölliset tavoitteet vastaavat myös paremmin lasten taitoihin ja kuvallisiin pyrkimyksiin.

Lasten omia mieltymyksiä käytettiin erityisesti taidetyöpajan aikataulua ja ohjelmaa suunniteltaessa (kts. Liite 4). Kysyimme jokaiselta lapselta, mitä he halusivat tehdä taidetyöpajan aikana seinämaalauksen ohella. Pyrimme sisällyttämään ainakin yhden jokaisen lapsen toiveista taidetyöpajan suunniteltuun ohjelmaan. Näin lasten oma ääni pääsi kuuluviin ja he saivat jakaa omia kiinnostuksen kohteitaan muiden kanssa. Tällä tavalla lasten yksilölliset toiveet muuntuivat koko yhteisön yhteiseksi toiminnaksi. Lasten omien toiveiden perusteella pystyimme suunnittelemaan taidetyöpajan toimintaa juuri Kotoisan perhekodin näköiseksi. Tämä varmistti sen, että toiminta ei ollut vain ulkopuolelta yhteisöön tuotu maalausprojekti, jonka toteuttajina lapset olivat.

Yksilöllisyyden merkitys taideprojektissa korostui lasten omien valintojen näkymisenä ja niiden tukemisena. Pyrimme mahdollistamaan yhteisöllisessä tekemisessä sen, että jokainen lapsi on näkyvillä omana ainutlaatuisena ja

persoonallisena itsenään. Tämä mahdollistui erityisesti sen myötä, että suunnittelimme lapsille omat seinämaalaukset, jolloin jokaisella lapsella oli oma tilansa ja paikkansa maalata. Tämän lisäksi toteutimme taidetyöpajan päätteeksi yhteisen yksinkertaisen seinämaalauksen, joka kokosi yhteen lasten omat seinämaalaukset. Osa lapsista tarvitsi selvästi enemmän omaa työskentelyrauhaa, kun toiset puolestaan innostuivat taiteelliseen työskentelyyn nimenomaan muiden kanssa ja muiden läsnäolo antoi työskentelylle merkityksen. Yksilölliset maalausprosessit yhdistyivät toisiinsa samanaikaisena tekemisenä yhteisessä tilassa. Kuitenkin työskentely tapahtui pienissä ryhmissä, jolloin meillä ohjaajilla oli mahdollisuus tukea jokaisen omaa prosessia. Tämä mahdollisti työskentelyn oman tahdin mukaan.

Kuva 7. Yksilöllisiä valintoja omassa seinämaalauksessa

Seinämaalausten äärellä työskenneltäessä tilassa soi lasten valitsema musiikki. Tarjosimme tämän yhteisen musiikin ohella myös mahdollisuuden

käyttää omia kuulokkeita, mihin osa lapsista tarttui hetkittäin. Tämä auttoi työskentelyyn keskittymisessä ja helpotti omaa maalausprosessia. Kuitenkaan kukaan ei täysin uppoutunut omaan maailmaansa, vaan oman musiikin kuuntelu auttoi hetkellisesti keskittymisessä. Musiikki tuki siis yhteisöllisyyden ohella myös yksilöllisyyttä.

Projektin yhtenä tarkoituksena oli uutena tulleiden lasten kotoutumisen edistäminen Kotoisaan. Onneksemme uudet lapset olivat hyvin kiinnostuneita taiteesta. He löysivät taiteellisen tekemisen kautta omia vahvuuksiaan, saivat osakseen paljon kehuja ja olivat osa lopputulosta, yhteistä maalauskokonaisuutta Kotoisan tiloissa. Toinen heistä jopa reflektoi taiteellista työskentelyään omaan elämäänsä:

Miettusta (lemmikkipupu) jännitti, kun se tuli uutena tänne, vähän
niin kuin muakin / Minttu

Mintun seinämaalaus esitti hänen lemmikkipupuaan Miettusta. Hän löysi itse yhteyden seinämaalauksensa ja oman elämäntilanteensa välillä. Minttu ja hieman myöhemmin hänelle perhekotiin hankittu pupu olivat molemmat muuttaneet yksin aivan vieraaseen ympäristöön ja tulleet osaksi uutta yhteisöä. Molempia jännitti alussa, mutta ajan myötä he rohkaistuivat ja löysivät paikkansa perheessä. Merkitys tämän voimaeläimen ja lapsen oman elämäntarinan välillä näytti hyvin konkreettiselta. Erityisesti Mintun kohdalla taiteellisella toiminnalla näytti olevan myös symbolinen ja henkilökohtainen merkitys.

Ihmiset tulkitsevat usein taidetta oman elämäntarinansa kautta ja taide voi vastavuoroisesti auttaa ihmisiä hahmottamaan omaa tarinaansa. Kuvataiteilija Virpi Vesanen-Laukkanen (2003) puhuu kuvien ominaisuudesta kantaa mukanaan tarinoita. Kuviin liittyvät tarinat antavat mahdollisuuden pohtia ja ymmärtää omaa elämää paremmin. (Vesanen-Laukkanen 2003,

63.) Minttu oivalsi itse yhteyden oman kuvansa ja elämänsä välillä. Hän käsitteli omia kokemuksiaan taiteen keinoin ja pystyi muuttamaan omat ajatuksensa sanallisesti jaettaviksi. Taide loi näin puitteita oman elämäntarinan jäsentymiselle, jolloin elämäntarina muotoutuu myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (vrt. Sava & Katainen 2000, 25). Lapsien kohdalla oman elämäntarinan ymmärtäminen tarvitsee usein aikuisten apua (Känkänen 2013, 68). Projektissamme juuri aikuisten ohjaajien lisäksi myös taide ja yhteisön tuki näyttäytyivät oman tarinan ymmärtämisen prosessissa merkityksellisinä. Kuvalliset tarinat luovat näin yhteisöllisyyttä, sillä oman tarinan kerronta muille paljastaa jotain ihmisestä itsestään (vrt. Vesanen-Laukkanen 2003, 53). Projektissamme seinämaalauksien tekeminen vaati yhteistyötä, jossa lasten omat tarinat tulivat väistämättä jaetuiksi.

Kuva 8. Seinämaalauksesta voi löytyä yhteys omaan elämään

Pyrimme ohjaajina herkällä korvalla kuuntelemaan lasten näkemyksiä ja toiveita, jotta seinämaalausten taakse kätkeytyvät tarinat tulisivat todeksi niin lapsille itselleen kuin koko Kotoisan yhteisölle. Pohdimme yhdessä maalausten toteutusta niin, että lopputuloksessa lasten näkemykset toteutuisivat. Tarkoitus oli tukea työskentelyä niin, että jokainen saisi onnistumisen kokemuksia ja positiivista palautetta prosessista. Tuen mahdollisti erityisesti se, että meitä ohjaajia oli tarpeeksi monta. Pystyimme kohtaamaan kaikki lapset ja tukemaan heidän yksilöllistä tekemistä sekä omia valintojaan.

4.5 Leikkisyys keventää tunnelmaa

Tutustumisviikoilla astuimme hieman pois myös omalta mukavuusalueeltamme ja kokeilimme kuvallisen työskentelyn ohessa draamallisia harjoituksia. Ajattelimme, että osallistuminen yhteiseen harjoitukseen olisi helpompaa kuin kuvallisten töiden tekeminen ja jakaminen ryhmän kesken. Aloitimme työskentelyn draamahetkillä ja huomasimme yllätykseksemme niiden vaikutuksen ryhmää yhdistävinä ja projektia keventävinä tuokioina. Palaten Hiltuseen (2009) yhteisötaiteessa voidaan yhdistää eri taiteenmuotoja. Tärkeintä yhteisötaiteessa on tekemisen ohessa tapahtuva vuorovaikutus ja kommunikaatio taiteen keinoin (Hiltunen 2009, 21.) Draamalliset hetket projektissamme näyttäytyivät erityisesti vuorovaikutuksen ja kommunikaation kannalta merkityksillisinä. Huomasimme toiminnan kautta, että eri taiteenlajeja yhdistelevä kokonaisuus toi työskentelyymme yhteisöllisyyden mahdollisuuksia ja lisäsi myös lasten kiinnostusta taideprojektia kohtaan. Eri taidemuotojen käyttö tarjosi mahdollisuuden kokeilla erilaisia yhdessä olemisen ja ilmaisun tapoja.

Ensimmäisessä draamahetkessä tutustumisviikonloppuna muodostimme

ryhmissä mielikuvitukselliset eläinveistokset. Osa lapsista oli jo alusta asti mukana, kun taas osa lämpeni draamallisille harjoituksille hiukan hitaammin. Kuitenkin yhdessä toimiminen ja toisten kannustaminen mukaan sai kaikki osallistumaan toimintaan. Draamallisiin tuokioihin sisältyi paljon naurua ja iloa sekä heittäytymistä. Kuten Känkänen ja Rainio (2010, 18) aikaisemmin totesivat, nuorten on helpompi olla läsnä ja heittäytyä, kun sille luodaan aikaa ja tilaa. Tämä näkyi myös projektissamme, kun loimme avoimen tilan taiteelliselle työskentelylle. Halusimme tarjota lapsille kokemuksen siitä, että taiteeseen perustuva työskentely ei ollut pakotettua, vaan innostavaa, mahdollisimman rentoa ja hauskaa. Osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista ja yhteisönä kannustimme jokaista mukaan.

Draamallinen työskentely oli hyvä väline tutustua muihin ryhmän jäseniin uudella tavalla. Leikkiminen ja pelleily toivat ryhmään positiivista energiaa ja auttoivat pitämään tunnelmaa yllä. Draamahetkien avulla oli helppo nauraa niin itselleen kuin yhdessä muiden kanssa. Kun turhat estot poistuivat oli tutustuminenkin helpompaa. Me ohjaajat osallistuimme leikkimiseen yhtälailla kuin muutkin, mikä edisti Kotoisaan sopeutumista. Koska draamahetkiin liittyi paljon positiivisia tunteita, tutustumisviikonloppujen perusteella lapset toivoivat draamahetkien järjestämistä myös taidetyöpajassa. Toteutimme lasten toiveen ja järjestimme taidetyöpajassa draamahetkiä erityisesti ennen työskentelyä kootaksemme ryhmän yhteen. Tuokioiden tarkoitus oli herätellä unisia lapsia ja lämmitellä heitä päivän työskentelyyn. Näissä aamuisissa hetkissä saimme purettua jännitystä ja ylimääräistä energiaa, viritettyä tunnelmaa ja aktivoitua lapsia.

Kuva 9. Positiivista energiaa yhteisestä hassuttelusta

Hiltunen on nostanut esiin (2009, 21, 77) eri taiteen lajien käytön yhteisötaiteessa vuorovaikutuksen ja osallisuuden kokemusten edistämiseksi. Yhteisölliset taiteen muodot tuovat toiminnalle erinomaisen lisän, joka täydentää yksilöllistä taiteellista työskentelyä. Koska kaikki yhteisöt ovat yksilöllisiä, on myös tärkeää, että yhteisötaiteella on mahdollisuus muotoutua yhteisönsä mukaisesti. Me löysimme sattumalta ryhmällemme sopivan työskentelymuodon juuri draamallisista harjoituksista. Hassuttelu oli asia, josta suurin osa osallistujista nautti ja sai positiivista energiaa, vaikka kuvallisessa työskentelyssä olisi tullut haasteita vastaan.

Näemme, että monitaiteellinen työskentely voi tehdä hyvää myös yksilön vuorovaikutustaidoille ja näin vahvistaa yhteisöllisyyttä. Kauppila (2005) jakaa sosiaaliset taidot sanattomiin ja sanallisiin taitoihin. Sanattomiin taitoihin kuuluu muun muassa mielenkiinnon kohdistaminen ja osoittaminen toisille sekä yhdessä toisten kanssa kuunteleminen, katsominen ja

eläytyminen. (Kauppila, 136.) Sanattomat taidot korostuvat erityisesti draamallisessa työskentelyssä, jossa vuorovaikutus ja viestit vaihtuvat kehollisesti. Draamallisissa harjoituksissa yksilö pääsee kokeilemaan osallistumista uusissa vuorovaikutuksellisissa tilanteissa. Erityisesti heittäytyminen, pelleily ja tunteiden ilmaisu korostuivat toiminnassa. Samanaikaisesti yhdessä toimiminen draamallisissa harjoituksissa opettaa tiimityöskentelyä. On annettava tilaa toisille ja huomioitava myös muut osallistujat. Tällaisten vuorovaikutustaitojen kehittyminen voi lisätä myös kokemuksia yhteisöllisyydestä.

Palaten Kauppilaan (2005) sanallinen eli verbaalinen viestintä sisältää sanojen ja puheen merkityksellistämää kommunikointia, kun taas sanaton eli nonverbaalinen viestintä tapahtuu puolestaan ilmeiden ja eleiden myötä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa on aina yhtenä osana konteksti eli tilanne ja paikka, joka luo edellytyksen vuorovaikutukselle. (Kauppila 2005, 20.) Emme väitä, että näin lyhytaikainen taideprojekti voisi tehdä pysyvää muutosta osallistujiensa vuorovaikutustaitoihin. Loimme kuitenkin tällä taideprojektilla tilaa ja aikaa vuorovaikutukselle ja sen kehittymiselle sekä verbaalisesti että nonverbaalisesti. Erityisesti taiteeseen perustuva toiminta näyttäytyi tilana ja mahdollisuutena vuorovaikutukseen muiden kanssa. Yhteisötaiteessa korostetaan usein sellaisen tilanteen luomista, jossa on mahdollisuus muutokseen. Muutos ei ole suoraa vaikuttamista, vaan se voi näkyä esimerkiksi kommunikaation lisääntymisenä (Hiltunen 2009, 251).

Känkänen ja Rainio (2010) toivovat lisää taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä lastensuojelutyössä. Menetelmät tarjoavat mahdollisuuden rakentaa symbolista etäisyyttä omaan tarinaan. Tällainen toisenlaisen näkökulman tarjoava lähestyminen mahdollistaa tilaisuuden käsitellä epämääräisiä tai vaikeasti sanoitettavia tunteita. (Känkänen & Rainio 2010, 18.) Rantalan (2013, 86) mukaan taideperustaisen toiminnan kautta asioita

tulee käsiteltyä ikään kuin huomaamatta (Rantala 2013, 86.) Draamallisessa toiminnassa jokainen lapsi saa olla pienen hetken parrasvaloissa ja tehdä itsensä näkyväksi ilman suuria paineita. Jokainen voi hetken olla uusi versio itsestään ja löytää näin itsestään uusia puolia. Epäonnistuminen on sallittua ja itselleen nauraminen suotavaa. Näemme, että eri taidemuotojen kautta tapahtuva leikkiminen ja kokeilu voivat antaa lapsille uusia keinoja käsitellä asioita. Draamaharjoitusten avulla on helppo purkaa negatiivisia tunteita ja päästä yhteyteen muiden ryhmän jäsenten kanssa.

Kun taiteellista toimintaa tuodaan yhteisöön, on tärkeää löytää juuri kyseiselle yhteisölle sopivat taiteen muodot ja työskentelytavat. Tämän vuoksi tutustumiseen tarkoitetut kerrat olivat taideprojektin kannalta oleellisia. Niiden aikana huomasimme, että kyseinen ryhmä piti draamallisesta työskentelystä sekä yhdessä leikkimisestä ja pelaamisesta. Näiden työskentelymuotojen kautta johdattelimme osallistujia myös takaisin kuvalliseen työskentelyyn ja kuljetimme niitä rinta rinnan koko projektin ajan. Draamahetket toimivat yhdistävänä niin hetkessä, kuin hetkien jälkeenkin niitä muistellessa. Draamahetket loivat ryhmälle uutta tarinaa ja uusia yhteisiä muistoja, joihin palatessa muistui mieliin positiivisia yhteisiä kokemuksia. Luulemme, että juuri leikin ja huumorin kautta syntynyt rento ilmapiiri auttoi lapsia pääsemään mukaan myös osalle epämurkkaan kuvalliseen työskentelyyn ja näin lopputulokseen, joka oli monille ylpeyden aihe.

4.6 Tuki epämurkavuusalueella ja innostaminen taiteelliseen tekemiseen

Projektissamme esiin nousi monenlaisia tunteita, joista monet olivat positiivisia, mutta monet myös vahvasti negatiivisia. Tällaiset negatiiviset tunteiden ilmaisut muodostivat yhden tutkimuksemme tärkeimmistä kehityskohdista. Alustavat odotuksemme taiteen voimauttavasta ja

ryhmäyttävästä luonteesta saivat väistyä, kun saimme yhtenä tustustumisviikonloppuna rehellisen murskapalautteen:

Millon te lähette? Teijän kans oleminen on ihan syöpää... Oisin mieluummin koulussa..

Aluksi kommentti ja nihkeästi etenevä taiteellinen työskentely tuntuivat henkilökohtaiselta kritiikiltä, mutta myöhemmin arvokkaalta palautteelta, joka vei projektiamme eteenpäin. Ymmärsimme, että epämukava työskentely tai sen vaiheet kuuluvat asiaan aina, kun prosessissa on mukana useampi ihminen omine mielipiteineen ja mielenkiinnonkohteineen. On melko todennäköistä, että kaikki eivät koe taiteellista toimintaa omakseen, kun toiminta on uutta tai muuten haastavaa nostaen esiin erilaisia tunteita ja kokemuksia.

Erityisesti työskentelyn alussa lapset kohtasivat negatiivisia tunteita, mikä johti vastahankaisuuteen koko taideprojektia kohtaan. Juuri näissä hetkissä korostui meidän ohjaajien kannustava rooli. Pyrimme tukemaan lapsia karikkojen yli antamalla positiivista ja kannustavaa palautetta. Kauppilan (2005) mukaan yksilöt rohkaisevat vuorovaikutukseen ja jakamiseen eri tavoin. Vuorovaikutukseen rohkaiseva kanssakäyminen on positiivista ja kannustavaa. Rohkaisu voi olla toteamus, kommentti, kehoitus tai kysymys. (Kauppila 2005, 184.)

Yhdessä toimimisen turvaamiseksi Kotoisan vanhemmilta tuli toive turvallisuussuunnitelman laatimiseen (kts. Liite 6). Tämän suunnitelman tarkoituksena oli vastata haasteellisiin tilanteisiin tarjoamalla selkeät ja yhdenmukaiset ohjeet. Esimerkiksi omaan huoneeseen vetäytyminen ja aikuisen kanssa keskustelu kuuluivat toimintamalleihin, joissa puretaan tunteita ja käydään läpi tunnereaktioita. Tällainen toimintatapa lisäsi

turvallisuuden tunnetta ja luottamusta henkilöiden välillä, kun hankalien tunteiden kanssa ei tarvinnut selvitä yksin.

Epämukavuusalueella työskentely vaikutti siis projektimme muotoutumiseen. Rantala (2013, 86) on nostanut esiin taiteellisessa työskentelyssä nousevan tunteiden kirjon, johon kuuluvat positiivisten tunteiden rinnalla myös negatiiviset tunteet. Taiteellisissa projekteissa tunteet innostumisesta kyllästymiseen ja onnistumisista epäonnen hetkiin ovat osa prosessia (Rantala 2013, 86.) Erityisesti osa lapsista koki kuvallisen ja taiteellisen työskentelyn vieraaksi ja haastavaksi, mikä itsessään herätti monenlaisia negatiivisia tunteita projektia kohtaan. Kun oman epämukavuusrajan yli astuu ja kokemukset ovat lopulta positiivisia, myös kokemus omasta pystyvyydestä kasvaa. Tähän halusimme pyrkiä kehittämällä taidetoimintamallia niin, että me ohjaajina pystyisimme tukemaan lapsia toiminnassa nousevien haasteiden yli.

Tunteiden olemassaolo osana taideprojektia oli hyvin keskeistä yhteisöllisyyden kannalta, sillä tunteiden ilmaiseminen harjoittaa kykyä liittyä toisiin. Negatiivisista tunteista huolimatta yhteiseen työskentelyyn oppiminen on tärkeää (vrt. Pesonen 2007, 47). Lasten identiteetti rakentuu suhteessa perheyhteisöön, jolloin kokemukset omasta osallisuudestaan yhteisössä vaikuttavat puolestaan siihen, millaisena hän näkee ja kokee itsensä. Tässä yhteydessä lapsen osallisuus tarkoittaa siis kokemusta, joka syntyy lapselle mahdollisuudesta vaikuttaa oman elämänsä kulkuun osana yhteisöä (Känkänen & Rainio 2010, 6). Näin omat kokemukset osallisuudesta ovat keskeinen osa yhteisöllisyyden kokemusta sekä kiintymyksen että luottamuksen tunteiden syntyä perhekodissa. Yhdessä toimiessa muut ihmiset peilaavat yksilön tunteita ja ottavat niitä vastaan sekä auttavat selviämään vaikeiden tunteiden yli. Parhaimmillaan haasteista selviäminen, erilaisten tunteiden kohtaaminen ja niiden voittaminen kasvattavat lasta ja

hänen kokemustaan oman elämän hallinnasta. Erityisesti haastavien tunteiden käsittely mahdollistaa tilan kasvamiselle ja kehittymiselle. (vrt. Rantala 2013, 86.)

Vaikka pyrimme suunnittelemaan taidetyöpajan jokaiselle osallistujalle mahdollisimman mukavaksi, ymmärsimme, että kaikki eivät tulisi olemaan tyytyväisiä kaikkiin valintoihin. Vaikka toisimme taidetyöpajan ohjelmaan kaikille jotain mieluista, ymmärsimme, että kuvallinen tekeminen tulisi kaikesta huolimatta olemaan osalle lapsista epämukavaa. Jotta saisimme kaikki osallistumaan kuvalliseen työskentelyyn, päätimme, että yhdeksi projektimme keskeiseksi teemaksi nousisi kannustaminen ja innostaminen sekä tuki epämukavuusalueella.

Myös vanhemmat kannustivat lapsia työskentelyyn keskustelemalla yhteisen tekemisen merkityksistä. He korostivat, että aina taiteellinen tekeminen ei tunnu itsestä mukavalta, mutta yhteisen hyvän ja muiden huomioon ottaminen työskentelyssä on tärkeää ja lisää usein positiivisia tunteita. Yhteisöllisyys luo siteitä perheenjäsenten välillä ja mahdollistaa kiintymyksen ja merkityksen tunteet osana perhettä. Sen sijaan negatiivinen asenne tarttuu, mikä vaikuttaa koko yhteisön työskentelyilmapiiriin. Osallistuminen ja heittäytyminen yhteiseen taideperustaiseen toimintaan puolestaan voivat tuottaa yllättäviä onnistumisen kokemuksia, jotka voivat lisätä lapsen luottamusta itseensä sekä kehittää hänen sosiaalisia taitojaan (vrt Kauppila 2005, 135). Tämä voi johtaa siihen, että myös myöhemmin osallistuminen on helpompaa ja odotukset eivät ole sidoksissa epäonnistumisen pelkoon.

Taideprojektissa yhteisön tuki näkyi meidän aikuisten tuen lisäksi myös lasten toisilleen osoittamana kannustuksena ja motivointina. He kehuivat toistensa seinämaalauksia vuolaasti, mikä motivoi työskentelyyn ja sai aikaan onnistumisen kokemuksia. Palaten Kauppilaan (2005, 135) onnistumisen

kokemukset vuorovaikutustilanteissa vertaistensa kanssa lisäävät lapsen luottamusta omaan itseensä ja omiin sosiaalisiin taitoihinsa. Tämän vuoksi tilanteet sisarusten parissa voivat lisätä lapsen luottamuksen ja kyvykkyyden tunteita. Onnistuminen vuorovaikutuksessa rohkaisee lasta sekä uusiin että haastaviinkin tilanteisiin, joissa sosiaaliset taidot voivat kehittyä entisestään (Kauppilan 2005, 135). Tämä lasten välinen positiivinen ja kannustava kanssakäyminen näyttäytyy teorian pohjalta vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen yhteyteen rohkaisevana (vrt. Kauppilan 2005, 184).

Spontaania palautetta jaettiin työskentelyn yhteydessä, jolloin kaikki palaute ei välttämättä kantautunut itse tekijän korviin. Huomasimme kannustamisen motivoivan lapsia, minkä vuoksi pyrimme löytämään selkeitä keinoja, joiden avulla tällainen positiivinen jakaminen ja palautteen vastaanottaminen lisääntyisi. Näimme palautteenantamisen rohkaisevana ja positiivista asennetta lisäävänä, minkä vuoksi kiinnitimme jokaisen lapsen maalauksen viereen palautelapun. Näihin lappuihin osallistujat saivat käydä kirjoittamassa palautetta ja positiivisia kommentteja muiden töistä. Pidimme myös yhteisen palautekierroksen, jossa kaikki saivat kommentoida ääneen toistensa maalauksia.

Häkämies (2005, 153) on nostanut esille taiteen yhtenä mahdollisena apuvälineenä vahvistaa kommunikaatiota ja vuorovaikutusta niillä tunnealueilla, joilla kielellinen ilmaisu on vaikeaa. Tunteiden ja kokemusten sanoittaminen voi olla haastavaa, jonka vuoksi kuvallinen työskentely voi tarjota tilan ohittaa sanojen kautta tapahtuva ilmaisu. Projektissamme haastavia tunteita näytti nousevan osalla lapsista erityisesti onnistumiseen ja positiivisiin kokemuksiin liittyen. Tuntui kuin nämä lapset olisivat pelänneet onnistumisen kokemuksia tai jopa karttaneet myönteistä vuorovaikutusta. Eritoten Joona oli hyvin vastahankainen projektia kohtaan ja hänen kannustamisensa taiteelliseen ja yhteiseen työskentelyyn tapahtui sekä

meidän ohjaajien että perhekodin vanhempien tahoilta.

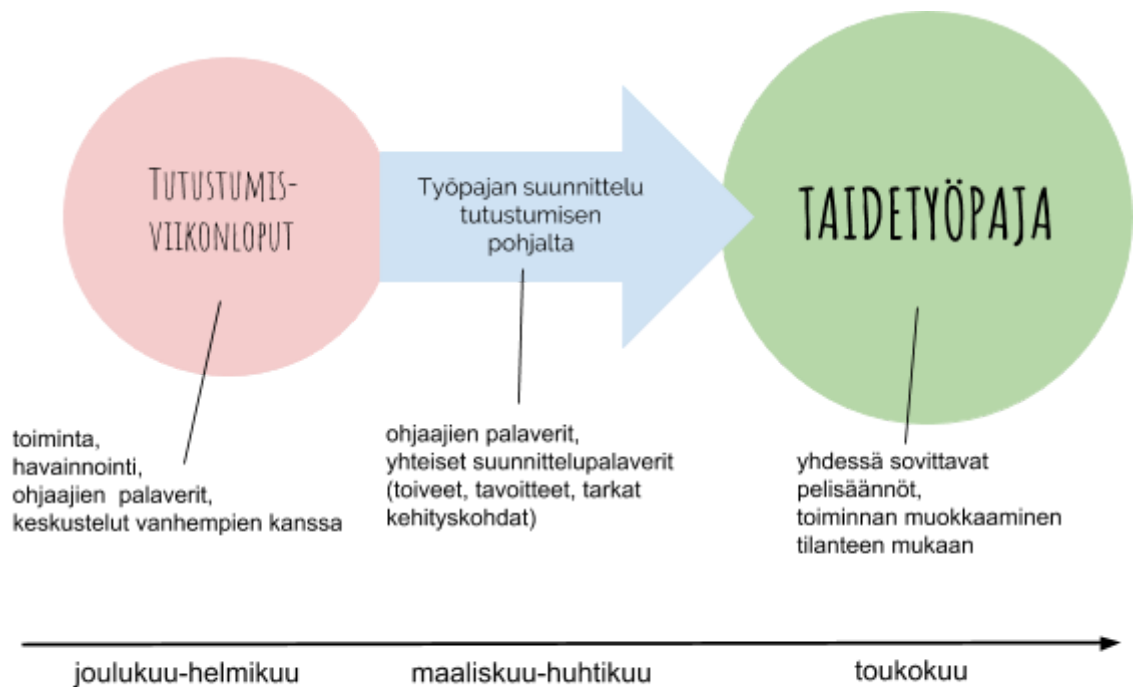
Taidetyöpaja sujui yllättävän positiivisissa merkeissä, toisin kuin projektin alkuvaiheet antoivat odottaa. Lapset lähtivät mukaan työskentelyyn, osa myös omalla vapaa-ajallaan. Kannustamisen ja rohkaisemisen seurauksena myös alussa vastahakoinen Joona oli taidetyöpajassa vapaaehtoisesti maalauspaikalla odottamassa ennen työskentelyvuoronsa alkamista. Tämä tuntui projektin kannalta suurelta onnistumiselta. Työskentely ei tuntunut pakotetulta, vaan lapset osallistuivat siihen kiinnostuneesti ja innostuneesti, mihin kannustuksella ja tuella näytti olevan selkeä merkitys.

5. TULOKSENA TAIDETOIMINTAMALLI PERHEKOTIIN

5.1 Taideprojektin kehittäminen yhdessä perhekoti Kotoisan kanssa

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme on: *Miten taideprojektia tulee kehittää, että yhteisöllisyys mahdollistuu?* Tulimme tulokseen, että yhteisöllisyyden kehittymiseksi taideperustaista toimintaa on suunniteltava ja kehitettävä yhdessä perhekodin kanssa. Näin yhteisö on tasavertaisena projektin ohjaajien rinnalla, jolloin toiminta ja yhteisöllisyys voivat kehittyä vuorovaikutteisesti. Tällainen yhteisölähtöinen toimintaperiaate purkaa valta-asetelmaa perhekodin ja projektin ohjaajien välillä. Tällöin myös yhteisö näyttäytyy asiantuntijana ja toiminta perustuu heidän tarpeilleen ja toiveilleen.

On tärkeää, että yhteisöllisen taidekasvatuksen projektin kehittämiseen osallistuvat kaikki mukana olevat osapuolet. Kehittämisessä on huomioitava jokaisen tarpeita ja toiveita. Projektin ohjaajan tehtävänä on löytää perhekodille sopivat taideperustaiset toimintatavat, huomioitava osallistujien toiveet ja koottava näistä toimiva taidetyöpaja eli taidetoimintamalli. Taidetoimintamallin on vastattava yhteisön tarpeisiin ja suunnattava projektin päämäärää kohti. Projektin pitkäkestoisuus mahdollistaa muutosten havainnoimisen ja tämän myötä suunnitelmien muotoutumisen kohti lopullista taidetyöpajaa.

Kuvio 5. Taideprojektin kehityskaari

Kuviossa 5 kuvaamme tapaa, jolla kehitimme omaa projektiamme perhekodeissa. Kuviossa on näkyvillä oman projektimme ajallinen kesto, mikä antaa suuntaa suunnitelmien jaksottamiselle. Projektin kehittäminen voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Alussa yhteisöön tutustuminen ja toimintatapojen selvittäminen luo lähtökohtia suunnittelutyölle. On hyvä, että jo alusta asti yhteisö otetaan mukaan suunnittelutyöhön. Alussa yhteisön osallistuminen suunnitteluun voi perustua ohjaajan huomioihin siitä mikä toimii ja mikä ei. Tällöin yhteisö osallistuu suunnittelutyöhön *passiivisesti*. Tässä vaiheessa vuorovaikutus taideperustaisessa ja muussa yhteisessä toiminnassa yhteisön jäsenten kanssa antavat ohjaajalle tietoa, jolla toimintaa kehitetään. Toiminnasta noussutta tietoa kehitetään *aktiivisesti* keskustellen perhekodein vanhempien kanssa. Tämän lisäksi ohjaajat keskenään kehittävät ja suunnittelevat toimintaa hyödyntäen taiteellista asiantuntijuuttaan, lukemaansa teoriataustaa ja toiminnasta kerättyä tietoa.

Seuraavassa vaiheessa suunnittelu on jo *aktiivisempaa*. Tutustumisen perusteella rakennettu pohja suunnittelutyölle mahdollistaa tarkempien kehityskohtien ja tavoitteiden asettamisen. Kun resurssit on selvitetty ja yhteys perhekotiin luotu, suunnittelussa voidaan perehtyä tarkemmin yhteisön toiveisiin, tarpeisiin ja tavoitteisiin. Tällöin suunnittelupalaverit voivat olla teemoiteltuja ja niissä voidaan kiinnittää huomiota yksityiskohtiin yleisen sijaan. Teemat voivat olla esimerkiksi *tavoitteet ja toiveet; materiaalit ja aikataulut; käytännön toteutus, haasteiden kohtaaminen ja ryhmäytyminen; rungon läpikäynti ja aikataulun viimeistely*. Yhteisön jäseniltä voidaan kysyä suoraan, millaisia toiveita heillä on taiteelliselle toiminnalle ja kartoittaa tarkemmin perhekodin materiaaliressursseja projektille. Tässä suunnitteluvaiheessa luodaan varsinainen taidetyöpajasuunnitelma.

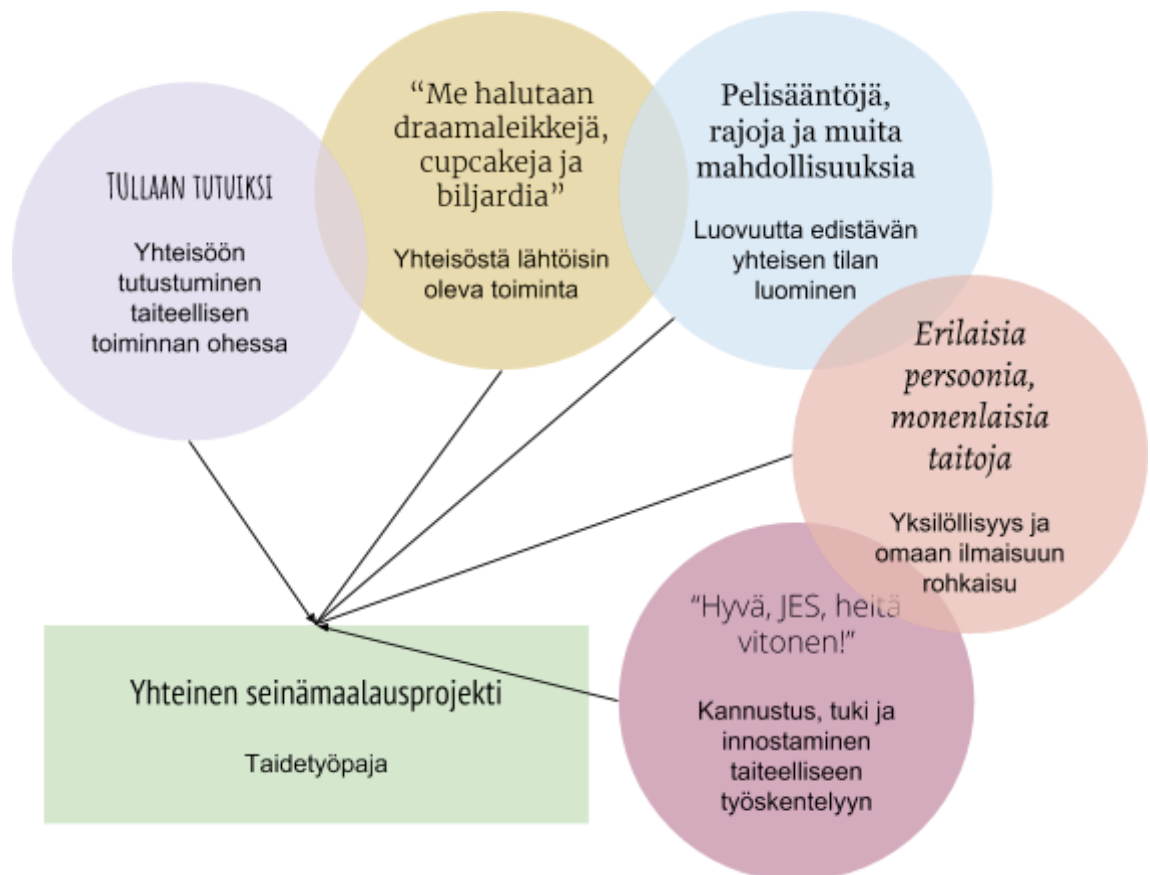
Viimeisessä vaiheessa ollaan jo toiminnan ytimessä suunnittelun sijaan. Tässä vaiheessa sovitaan yhdessä yhteisön kanssa yhteistä toimintaa ohjaavat pelisäännöt sekä käydään läpi valmis taidetoimintamalli. Taidetoimintamallissa tulee olla edelleen liikkumavaraa, sillä toiminnassa voi nousta esiin tilanteita, jotka edellyttävät suunnitelmien muutoksia. Tällaisista suunnitelmien muutoksista on hyvä keskustella kaikkien osallistujien kesken. Kun suunnitteluprosessia tehdään alusta alkaen yhdessä, myös toiminnan taidetyöpajassa voidaan odottaa perustuvan yhteisöön.

5.2 Taidetoimintamalli perhekoti Kotoisan yhteisöllisyyttä tukemassa

Toinen tutkimuskysymyksemme on: *Mitä ovat ne tekijät, joiden avulla rakennetaan yhteisöllisen taidekasvatuksen taidetoimintamalli perhekotiin?* Projektissamme näiksi keskeisiksi tekijöiksi nousivat: *yhteisöön tutustuminen taiteellisen toiminnan ohessa; yhteisöstä lähtöisin oleva toiminta; luovuutta edistävän yhteisen tilan luominen; yksilöllisyys ja omaan ilmaisuun rohkaus sekä kannustus, tuki ja innostaminen taiteelliseen työskentelyyn*. Tämä

taidetoimintamalli on näkyvillä seuraavassa kuviossa 6, jota avaamme keskeisten tekijöiden kautta.

Kuvio 6. Taidetoimintamalli ja yhteisöllisyyden kehittymiseen vaikuttavat tekijät Kotoisan perhekodissa

Yhteisöön tutustuminen taiteellisen toiminnan ohessa

Yhteisöön tutustuminen alkaa projektin ohjaajien ja projektiin osallistuvan perhekodin ensimmäisten kohtaamisten ja yhdessä tapahtuvan tekemisen ja taiteellisen toiminnan myötä. Tällöin ohjaajat tekevät intervention yhteisöön. Perhekotiä on lähestyttävä kunnioittaen sen sääntöjä ja tapoja. Sijaishuollon yksikkönä perhekoti edustaa yhteisölle kotia, jolloin tutustuminen tapahtuu

yhteisön jäsenten ehdoilla ja heidän omaa tilaansa arvostaen.

Tutustuminen on pitkäjänteistä työskentelyä yhteisön kanssa, eikä se tapahdu yhdessä hetkessä. Voi olla, että tutustuminen ei suju luonnostaan, vaan siihen vaaditaan ohjelmaa, joka kokoaa perhekodin jäsenet yhteen. Tällaista toimintaa voivat olla esimerkiksi tutustumisleikit ja taideperustainen toiminta. Alussa on hyvä lähteä aivan yksinkertaisista leikeistä tai matalan kynnyksen tehtävistä, joissa ei vaadita liikaa tai kukaan ei joudu tahtomattaan huomion keskipisteeksi. Pääasia on, että jo alusta alkaen kaikki saadaan osallistumaan toimintaan ja että epäonnistumisen kokemukset minimoidaan. Positiiviset kokemukset alun taideperustaisesta toiminnasta pohjustavat tulevaa toimintaa. Näiden jälkeen voidaan siirtyä haastavampiin tehtäviin ryhmän valmiuksien ja innostumisen mukaan.

Taideprojektissa interventiota voi edustaa esimerkiksi taidetyöpajaa pohjustavat tutustumisviikonloput. Jo projektin alusta alkaen yhteinen toiminta rakentaa luottamusta ja luottamus puolestaan helpottaa yhteistä toimintaa. Jotkut yksilöt luottavat vieraaseen heti, toiset taas lämpenevät uudelle tulokkaalle hitaammin. Luottamuksen rakentumiselle on siis varattava riittävästi aikaa. Näyttää siis siltä, mitä useammin yhteisössä vierailee, sitä suuremmat mahdollisuudet tutustumiselle ja luottamuksen rakentumiselle on.

Kun on luottamusta, myös tunteiden ilmaiseminen on vastapuolelle helpompaa. Tunteet ja taide kulkevat usein käsi kädessä sekä negatiivisessa että positiivisessa mielessä. Jotta luottamus vahvistuisi, ohjaajien on tärkeää pysyä lasten rinnalla myös silloin, kun taiteellisessa työskentelyssä nousee esille epämukavia tunteita ja vastahankaisuutta. Tunteiden ilmaisu ja hyväksyvä ilmapiiri lisäävät luottamusta yhteisössä. Luottamus taas vastavuoroisesti helpottaa taiteellista toimintaa ja mahdollistaa siinä esiin nousevien tunteiden ilmaisun. Näistä syntyy kehä, jossa tunteiden ilmaisu

vahvistaa luottamusta ja luottamus mahdollistaa vuorovaikutusta luoden perustaa yhteisölliselle toiminnalle.

Tutustuminen saattaa viedä aikaa ja vaatia apuvälineitä. Tutustumisen voi antaa aluksi kulkea omalla painollaan ja hiljalleen siirtyä varsinaiseen suunnitellumpaan toimintaan. Yhdessä tapahtuvassa toiminnassa muodostuu ohjaajille käsityksiä siitä, millaiset taiteelliset toimintatavat sopivat juuri kyseiselle ryhmälle parhaiten. Tutustuminen näyttäytyy tällöin työvälineenä sekä apuna taideperustaisen toiminnan kehittämisessä ja suunnittelussa.

Yhteisöstä lähtöisin oleva toiminta

Perhekodin toimintatapoihin ja mieltymyksiin tutustuminen sekä luottamuksen rakentaminen osallistujien ja ohjaajien välillä on tärkeää yhteisötaiteellisen taidetoimintamallin rakentamiselle. Tutustumisen myötä selviää monia seikkoja, joiden pohjalta taidetyöpaja voidaan rakentaa. Kun kyseessä on yhteisöllisen taidekasvatuksen projekti, huomio kiinnitetään yhteisöstä nouseviin toiveisiin. Vaikka toiveet eivät suoraan olisi taideperustaisia, niihin tulisi tarttua suunnittelussa, sillä ne tuovat esiin yhteisön ainutlaatuisuutta.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen projekti tulee aloittaa selvittämällä perusasioita kuten; millä tasolla yhteisön jäsenten kuvallinen tai taiteellinen kehitys on, millaisella asenteella yhteisö kohtaa taiteen, millaiset taidemuodot sopivat kyseiselle perhekodille parhaiten, kuinka valmis yhteisö on yhteiselle toiminnalle ja millaista tämä toiminta voi olla. Vasta kun nämä asiat on saatu selville, voi taidetyöpajaa lähteä suunnittelemaan. Yhteisön toimintatapoihin ja mieltymyksiin tutustuminen on tärkeää, jotta yhteisöllisen taidekasvatuksen projektista tulisi juuri ryhmänsä näköinen kokonaisuus.

Yksilöllisyys on yhteisöllisyyden rinnalla keskeinen osa onnistunutta projektia.

Jokaisessa yhteisössä on yksilöitä, joilla on omat mieltymyksensä ja tarpeensa. Kun kaikkien toiveita kuunnellaan tasapuolisesti, tulee valmiista taidetyöpajasta koko yhteisönsä näköinen. Tutustumisen ohella on hyvä myös kysyä perhekodin jäseniltä suoraan, mitä he toiminnalta toivovat. Tämä on tärkeää, jotta taidetyöpajan osallistujat voivat liittää toiminnassa syntyviä myönteisiä merkityksiä ja yhteyksiä omaan elämäänsä. Toiminnan merkitysten tunnistaminen auttaa varmistamaan, että toiminta on perhekodille mielekästä.

Luovuutta edistävän yhteisen tilan luominen

Yhteisöllisyyden mahdollistavan luovan tilan luominen on yksi projektin keskeisimpiä teemoja. Tämä tila tarkoittaa niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalista ympäristöä, jossa projektin osallistujilla on hyvä olla ja toimia. Tässä taidetyöpajassa taiteellinen toiminta on keskeinen toimintapa, joka edistää yhteisen luovan tilan löytymistä. Yhteistä tilaa luodaan yhteisillä toimintaperiaatteilla ja konkreettisilla teoilla, jotka tukevat yhteisön vuorovaikutusta ja osallistumista taiteelliseen toimintaan. Konkreettisia tekoja voivat olla muun muassa kannustus, motivointi ja tukitoimet kuten tavoitteiden ja tehtävien yksilöllistäminen. Taiteelliseen toimintaan voi rohkaista materiaalikokeiluilla, erilaisten tekniikoiden ja tyylien esittelyillä, monipuolisilla tehtävillä sekä muulla suunnitellulla taideperustaisella toiminnalla, kuten draamallisilla harjoituksilla. Ryhmän yhteentuominen, palautekeskustelut, palaverit ja yhteisten pelisääntöjen luominen puolestaan lisäävät vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisen taidekasvatuksen projektilla voidaan tarjota puitteita toiminnalle, jossa avautuu tila ja mahdollisuus yhteisöllisyyden rakentumiselle sekä luovuudelle.

Yhteinen tila näyttäytyy sekä teorian että aineiston valossa sallivana ja avoimena ympäristönä, jossa on turvallista toimia yhdessä ja kokeilla

taiteellista työskentelyä. Taidetoimintamallissamme yhteisöllisyys projektissa näkyy yhdessä tekemisessä, yhteisinä hetkinä ja jaettuina kokemuksina. Näiden hetkien ei tarvitse olla suuria tai edes kovin suunniteltuja, vaan yhteisöllisyys voi rakentua pienten kohtaamisten myötä arkisissakin vuorovaikutustilanteissa ja taiteen tekemisen hetkissä.

Tällainen avoimuus ja tila on tärkeää, kun tuodaan yhteisöllisen taidekasvatuksen projekti uuteen ympäristöön koulumaailman ulkopuolella. Voi olla, että yhteisön jäsenet eivät ole valmiita yhteisöllisyydelle, jolloin yhteiset projektit voivat olla heille haastavia. Yhteisöllisyys saattaa myös näkyä erilaisina edistysaskelina, jolloin pienikin yhteisöllinen tapahtuma voi olla suuri harppaus sekä yksilölle että yhteisölle. Yhteisöllisen taidekasvatuksen projektissa siis on tarkoitus järjestää toimintaa, joka edesauttaa yhteisöllisyyden rakentumista pakottamatta siihen ketään. Muutoin toiminnasta tulee yhteisöllistymisen sijaan yhteisöllistämistä (vrt. Hiltunen 2009, 251–255).

Yhteisöllisen taidekasvatuksen projekteissa syntyvät yhteiset kokemukset ja yhdessä työskentely muodostavat merkityksiä toiminnalle. Konkreettinen tuotos sen sijaan on yhteinen päämäärä, joka suuntaa yhteistä tekemistä ja mahdollistaa merkitysten synnyn. Konkreettisen päämäärän ympärille yhteinen tila voidaan luoda järjestämällä taideperustaista toimintaa, joka tukee sen saavuttamista. Yhteisöllisyyden kokemukset rakentuvat kuitenkin koko prosessissa. Tällöin yhteisöllisyyttä rakentaa lopullisen tuotoksen ohella kaikki projektissa tapahtunut yhteinen toiminta, esimerkiksi draamahetket ja kuvallinen työskentely taideperustaisena toimintana sekä sisäpelit ja ruokailuhetket yhteisön toiveisiin perustuvina hetkinä.

Samassa tilassa työskentely yhdessä mahdollistaa työskentelyn ohessa käydyt keskustelut ja kohtaamiset. Taiteellinen työskentely puolestaan luo

uuden kaikille yhteisen keskustelun aiheen. Tilassa työskentelyyn voi vaikuttaa myös valinnoilla, kuten musiikin kuuntelulla. Meidän projektissamme tilassa soiva lasten valitsema musiikki nostatti tunnelmaa ja teki yhteisistä hetkistä mukavia.

Vuorovaikutuksellisen toiminnan lisäksi fyysiset tilat tarjoavat paikan yhteydelle. Tutkimuksemme osoitti, että tällaiset fyysiset tilat voivat saada uusia merkityksiä taiteellisen toiminnan kautta. Esimerkiksi projektimme seinämaalaukset ovat muuttaneet lasten huoneita yhdistävän käytävän yhteiseksi muistoksi projektista. Tähän fyysiseen tilaan ja tehtyihin seinämaalauksiin kytkeytyy merkityksiä, jotka rakentuivat projektin aikana kaiken taiteellisen työskentelyn myötä. Näiden merkitysten lisäksi itse muovatussa tilassa on mahdollisuus luoda myös projektin jälkeen uusia merkityksiä toteutettuun taiteelliseen toimintaan ja tilassa oleviin kuviin. Näin konkreettisena muistona seinämaalaukset voivat auttaa palauttamaan yhteisen toiminnan merkityksiä sekä viedä takaisin mukavien hetkien pariin, mutta luoda myös uusia tarinoita kuvien pohjalta.

Yksilöllisyys ja omaan ilmaisuun rohkaisu

Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioinen, kunnioittaminen ja salliminen ovat keskeinen osa yhteisöllisen taidekasvatuksen projektia perhekodissa. Nämä asiat mahdollistavat lapsen taiteellisten kykyjen esiin nousemisen ja niiden tukemisen. Yhteisöllisen taidekasvatuksen taidetoimintamallissamme näemme, että yhteisö muodostuu ainutlaatuisista persoonista, jotka ovat toiminnan kautta yhteydessä toisiinsa. Tämä yksilöllisyys ja ainutlaatuisuus saa myös olla esillä taidetoimintamallia suunniteltaessa.

Projektin ohjaajina haluamme huomioida yksilön tarpeen tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään ja omien vahvuuksiensa kautta. Kun omat tarpeet

ja näkemykset saavat olla esillä taiteellisessa toiminnassa osallistujan ymmärrys itsestä voi vahvistua. Tämä on tärkeää, koska nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemukset voivat vahvistaa sitä, että myös muissa tilanteissa yksilö uskaltaa esittää toiveitaan ja tarpeitaan.

Yksilöllisyyden huomioiminen tällaisessa taideprojektissa vaatii ehdottomasti tarpeeksi aikaa, joka mahdollistaa tutustumisen projektin osallistujiin. Ohjaajan avoin ja hyväksyvä asenne sekä vilpitön kiinnostus osallistujia kohtaan edistää yhteisön valmiutta vastaanottaa ja luottaa ohjaajaan. Osallistuessaan yhteisön toimintaan ohjaajan on mahdollista huomioida yksilöt sekä heidän ainutlaatuinen potentiaalinsa. Jotta asetelma olisi tasavertainen myös ohjaajan täytyy heittäytyä toimintaan ja olla siinä mukana omana itsenään.

Yksilöllisyyden huomioiminen näyttäytyy projektissamme yhtenä motivoinnin keinona. Yksilöllisyyden huomioimisen tavat voivat olla erilaisia ja toiminnan eriyttäminen mahdollistaa sekä lasten työskentelyn turvaamisen että heidän tarpeidensa kuuntelun. Yksilölliset taiteelliset prosessit ja omatahtisuus antavat tilaa omille valinnoille ja näkemyksille, sekä niiden toteutukselle. Osallistujasta riippuen taiteen tekemisen työvälineet, -menetelmät ja tuen tarve ovat yksilöllisiä. Ohjaajan on löydettävä osallistujille heidän taitotasoistaan riippuen sellaisia rooleja, jotka tarjoavat sopivia haasteita sekä mahdollistavat lapsen taiteellisen ilmaisun kehittymisen että tarjoavat onnistumisen kokemuksia. Tällöin lapsi voi löytää ja tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kehittää taiteellista osaamistaan.

Kannustus, tuki ja innostaminen taiteelliseen työskentelyyn

Kannustamisen, tuen ja innostamisen määrää ei voi vähätellä projektissa, jossa kuvallinen työskentely on osalle vieras työskentelytapa. Ylipäättään

taiteellinen sekä yhteisöllinen työskentely voivat olla haastavia. Tähän voi vaikuttaa epäonnistumisen pelko sekä omien kykyjen aliarvioiminen. Erityisesti projektien tullessa mahdollisesti jo turvallisiksi koetun perhepiirin ulkopuolelta on vastustus luontainen tapa reagoida niihin. Olettaus sijoitettujen lasten epävarmuudesta voi lisätä ohjaajan varovaisuutta lasten kanssa, mikä puolestaan voi herättää lapsissa jännitystä tai epävarmuutta. Tällöin taas ohjaaja voi tulkita olettamustensa kautta lasten tunteita negatiivisina taideprojektia kohtaan. Asiantuntevalla ohjaajalla on käytössään laaja taideperustaisten menetelmien valikoima, joita hyödyntämällä on mahdollisuus löytää ryhmälle sopivia työskentelytapoja. Sopivat työskentelytavat auttavat laskemaan osallistumiskynnystä taiteelliseen toimintaan ja näin vähentävät jännitystä. Lisäksi mukaansatempaava taiteellinen toiminta on innostavaa ja kannustaa näin osallistumaan yhteiseen työskentelyyn. Esimerkiksi draamalliset harjoitukset, joissa leikkisyys ja hassuttelu ovat keskeistä, voivat toimia innostavina ja avata tilaa muulle taideperustaiselle työskentelylle.

Kannustaminen, tuki ja innostaminen ovat keskeinen osa yhteisöllistä taidekasvatuksen projektia. Nämä vaativat resursseja ohjaajilta eli toisin sanoen ohjaajia tulee olla tarpeeksi monta, että tällaisen tuen antaminen mahdollistuu. Ohjaajana on oltava valmis tukemaan osallistujia haastavissakin tilanteissa. Ohjaajan on kestävä sekä kritiikkiä, negatiivisten tunteiden ilmaisua että työskentelyn vastustamista. Työskentelytapojen valinnalla sekä tuella ja kannustuksella pystytään vaikuttamaan projektin etenemiseen ja positiivisten tunteiden syntymiseen.

Taiteellisten työskentelytapojen valinta on yksi keino kannustaa ja innostaa lapsia. Tarpeeksi haastavat lapsen taitotason mukaiset tehtävät ja tavoitteet mahdollistavat onnistumisen kokemuksia ja innostavat työskentelyyn. Taiteellisten prosessien ja materiaalien tuntemus edesauttavat ohjaajaa

suunnittelemaan sopivia tehtäviä ja tavoitteita. Ohjaajan kokemus taidekasvatuksen alalla auttaa löytämään laadukkaita materiaaleja ja valitsemaan sellaisia työtapoja, joilla voidaan vaikuttaa lopputuloksen onnistumiseen ja sen visuaalisuuteen. Taiteeseen perehtyneellä ohjaajalla on käytössään työkalupakki, josta löytyy sopivia tehtäviä ja työvälineitä haastaviin tilanteisiin. Tällöin ohjaajaa voi löytää myös *pieleen menneistä kokeiluista* reittejä lopputulokseen, johon tekijä voi olla itse tyytyväinen.

Haastavia tilanteita varten on hyvä luoda selkeät yhteiset pelisäännöt työskentelylle. Yhteisissä pelisäännöissä on otettava huomioon sekä mahdollisia haastavia tilanteita että ratkaistava se, miten tällaisissa tilanteissa reagoidaan (kts. Liite 6). Projektin osallistujat ovat oman yhteisönsä asiantuntijoita, minkä vuoksi on tärkeää, että he ovat mukana sopimassa pelisääntöjä. Selkeät säännöt ja rajat auttavat tilanteissa toimimista ja kun säännöt sovitaan yhdessä osallistujien kesken, myös luottamus lisääntyy. Nämä voivat olla esimerkiksi toiminnalle kehitetyt yhteiset *pelisäännöt* (kts. Liite 5), joihin kaikki sitoutuvat allekirjoittamalla ne. Tuki on siis konkreettisia päätöksiä ja sovittuja toimintamalleja.

Innostaminen ja kannustaminen puolestaan tapahtuu sekä ohjaajan oman persoonan keinoin, mutta myös eri tavoin kannustamalla myös osallistujat mukaan tukemiseen. Esimerkiksi maalausprosessien yhteisten katselmusten järjestäminen, palautelappujen kirjoittaminen ja positiiviseen palautteenantoon kannustaminen ovat konkreettisia tekoja edistää taiteellista työskentelyä. Kun koko joukko on mukana positiivisella hengellä kannustuksessa, syntyy tilanne, joka itsessään tukee osallistumista ja kannustaa siihen. Positiivisuus lisää näin positiivisuutta. Kannustavan ja innostavan ilmapiirin ylläpitäminen lisää mahdollisuuksia positiivisille kokemuksille sekä yhteisöllisyydelle.

Myönteinen vuorovaikutus kannustavien sanojen ja kehujen muodossa on toimivaa. Tällainen kannustus ja kiitokset voivat liittyä mihin vain osallistumisen vaiheeseen, niin työskentelyprosessiin kuin varsinaiseen taiteelliseen lopputulokseen. Pienikin kannustus tai positiivinen palaute vie eteenpäin. Tärkeää on, että kannustus on aitoa.

Mitä muuta tarvitaan?

Projektin mahdollistumisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat edellisten teemojen lisäksi käytössä olevat tilat, työvälineet ja taloudelliset resurssit. Riittävät ja tarkoituksenmukaiset tilat takaavat esimerkiksi sen, että projektissa pystytään toteuttamaan monipuolista ja monitaiteista työskentelyä. Monipuolinen työvälineistö sen sijaan antaa mahdollisuuksia tekemiselle ja mahdollistaa myös onnistumiset työskentelyssä. Myös ajalliset resurssit ovat tärkeitä. Se, millaisella aikataululla projekti toteutetaan vaikuttaa suunnitteluun ja kaikkiin projektin vaiheisiin. Riittävä aika takaa kiireettömän ilmapiirin ja mahdollistaa projektin tavoitteiden saavuttamisen.

Kaikissa projektista nousseissa teemoissa näkyy keskeisenä ohjaajan taiteellinen asiantuntijuus, sekä tukeva ja kannustava rooli. Taiteellinen asiantuntijuus auttaa avaamaan luovan ja taiteelliseen ilmaisuun kannustavan tilan. Taiteelliset menetelmät voivat olla läsnä kaikissa projektin vaiheissa. Tämän vuoksi taiteellisten prosessien, menetelmien ja työvälineiden monipuolinen tuntemus on erittäin tärkeää taideperustaisissa projekteissa. Myös vuorovaikutteisuus on teemoissa keskeistä. Välillä vuorovaikutus on kaikkia yhdistävää ja välillä taas kahden keskeistä dialogia. Asiantuntevat ohjaajat ja monipuolinen kokemus erilaisista ryhmistä ja ryhmänohjauksesta lisäävät varmuutta toiminnassa. Ohjaajat ovat työskentelyssä monissa eri rooleissa sekä suunnitellen ja osallistuen toimintaan että tukien työskentelyä. Välillä ohjaajien rooli on selkeästi

pedagoginen, välillä puolestaan turvallinen, tukeva ja myötäelävä aikuinen, joskus taas ohjaajan on heittäydyttävä *taiteilijamestareiden neuvonantajan* rooliin.

6. EETTISYYS

Tutkimuksemme eettiset periaatteet pohjautuvat Lapin yliopiston tutkimuseettisiin toimintaohjeisiin (2009). Tutkimuksemme on tehty kunnioittaen ja arvostaen tutkimuksen kohdetta sekä pyrkimällä tukemaan avointa ja positiivista keskustelua sekä suunnittelussa että itse toiminnassa. Tutkimusprosessin aikana olemme pyrkineet huomioimaan perhekoti Kotoisan arvot ja asukkaat sekä aiheen valinnassa, tutkimuksen teon tavoissa että raportoinnissa. Tähän liittyen olemme keränneet projektin dokumentointi- ja tutkimusluvut perhekodin vanhemmilta ja lapsilta sekä lasten huoltajilta. Nämä lupakaavakkeet on myös hyväksytetty tutkimuksemme ohjaajalla.

Tutkimuksen raportoinnissa olemme huolehtineet lasten ja perhekodin anonymiteetistä häivyttämällä nimet. Olemme kirjoittaneet tutkimusta keskeisten käsitteiden ja teemojen kautta sen sijaan, että keskittyisimme tutkimuskohteen tunnistettaviin piirteisiin. Anonymiteetin takaamiseksi säilytämme tutkimusaineiston itsellämme asiaankuuluvalla tavalla emmekä luovuta sitä muualle. Toiminnassa olemme tehneet näkyväksi tutkimusprosessia esimerkiksi dokumentoinnin ja havainnoinnin myötä. Kuvatessamme ja havaintoja kirjatessamme olemme maininneet lapsille dokumentoinnin tarpeellisuudesta tutkimusta tehdessä. Tästä huolimatta olemme pohtineet, kuinka tietoisia tutkimukseen osallistuvat lapset ovat olleet tutkimuksen teosta.

Tutkimusta kirjoittaessamme olemme antaneet muille tutkijoille tunnustusta tuomalle heidät osaksi tutkimusprosessiamme. Olemme peilanneet keskeisiä käsitteitä, havaintoja ja tutkimuksen tuloksia muiden tutkimusten kautta. Erityisesti tämä on lisännyt ymmärrystämme tutkimusyhteisöjen ja kollegiaalisuuden merkityksestä. Ilman tiedeyhteisöä tuotettu tieto voi jäädä

subjektiiviseksi ja suppeaksi. Julkistettu tutkimustieto antaa mahdollisuuden jatkotutkimukselle ja uusien näkökulmien ja tulkintatapojen esittämiseksi sekä lisää näin tutkimuksen teon jatkuvuutta. Opinnäytteessämme kentältä saatu tieto on totuudenmukaista ja olemme pyrkineet hyvään ja tutkimuseettisesti kestävään tiedon tuottamiseen. Opinnäytteemme tarjoaa tiedeyhteisöllemme mahdollisesti uusia näkökulmia yhteisöllisen taidekasvatuksen toiminnasta perhekotiympäristössä.

Etnografinen tutkimusasetelma ja suhteemme toimintaan ja yhteisöön vaatii pohdintaa tutkimuksemme valta-asetelmista. Olemme pohtineet, mikä on meidän asemamme suhteessa yhteisöön, kun yhteisön jäsenet ovat itse oman yhteisönsä asiantuntijoita? Olemme pyrkineet vastaamaan tähän eettiseen haasteeseen osallistamalla lapset projektin suunnitteluun. Emme ole aivan varmoja, kuinka tietoisia lapset ovat olleet osallistumisestaan projektin suunnitteluun ja tutkimukseen. Näemme kuitenkin erityisen tärkeänä sen, että projektin suunnittelussa olemme pyrkineet herkällä korvalla kuulemaan yhteisöstä lähtöisin olevat toiveet. Tämän yhteisölähtöisen suunnitteluprosessin avulla olemme pyrkineet purkamaan valta-asetelmaa projektin ohjaajien ja osallistujien välillä antamalla arvoa osallistujien oman yhteisönsä asiantuntijuudelle.

Olemme myös pohtineet, voimmeko me ulkopuolelta yhteisöön tulleet tutkijat sanoa yhteisön sisäisestä vuorovaikutuksesta jotakin ja toimia näin yhteisön asiantuntijoina? Kuinka voimme kehittää toimintaa oikeaan suuntaan, kun toiminta tapahtuu melko lyhyellä aikavälillä ja tiiviissä yhdessä olemisessa. Nämä kysymykset ovat ohjanneet meitä tarkastelemaan projektia nimenomaan yhteisön ulkopuolisen ohjaajan näkökulmasta. Olemmekin tutkijoina päätyneet siihen, että tässä etnografisessa tutkimuksessa on nojattava teoriataustaan sekä luotettava omaan asiantuntijuuteen ja intuitioon havaintojen teossa. Meidän tavoitteeksemme ei tällöin muodostu

yhteisöllisyyden kehittymisen syvempi tarkastelu, vaan tutkimuksessa tuotettu tieto nousee meidän ohjaajien ja tutkijoiden näkökulmista.

Projektin tutkijoina teimme suunnitelmat aineistonkeruulle, joiden mukaan pyrimme pysymään tilanteen tasalla ja tarttumaan havaintoihin, jotka kulloinkin näyttivät nousevan tärkeiksi tutkimuksemme kannalta. Tällainen aineistonkeruutapa on voinut ohittaa joitain havaintoja. Tämän vuoksi emme voi tietää, millaisia aarteita tällainen tutkimusote on jättänyt tutkimuksestamme pois. Olemme pohtineet erityisesti tätä havainnoinnissa korostuvaa subjektiivisuutta (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 103) ja tietynlaista sattumanvaraisuutta. Meidän havainnointimme perustuu tutkija-toimijan subjektiivisiin ja valikoituihin näkemyksiin, joihin vaikuttavat toiminnan taustalla olevat teoriat. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 103) puhuvat tutkijan havainnoinnin olevan valikoivaa, jolloin monia merkityksellisiä asioita voi jäädä huomaamatta.

Kuitenkin tutkijatriangulaatio ja projektin aikana käymämme keskustelut vähentävät subjektiivisuutta havainnoinnissa tuomalla useampia näkökulmia aineistoon. Tällä voimme häivyttää myös omia ennakko-olettamuksiamme. Tutkimuksellista objektiivisuutta tuo aineistotriangulaatio, jolloin aineistomme on moniääninen ja näkökulmia tulee myös taustateorian ulkopuolelta. Luotamme siihen, että useat näkökulmat tekevät tutkimuksemme aineistosta sekä tuloksista luotettavampia kuin yhden tutkijan tutkimusprosessista syntyneet tulokset. Tutkimusta tehdessä olemme useaan otteeseen palanneet sen tosiasian eteen, että tuomme yhden tutkimuksellisen näkökulman tästä taideprojektista esille.

7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

7.1 Yhteenveto

Tutkimusta tehdessämme havaitsimme, että yhteisöllisyys muuttuu, kehittyy ja muotoutuu taiteellisen toiminnan ja yhteisen tekemisen myötä. Myös yhteisön jäsenet ovat jatkuvassa kasvun ja kehityksen prosessissa. Nämä prosessit ovat rinnakkaisia ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Tutkimuksemme tavoitteena oli toteuttaa sellainen taideprojekti, jossa yhteisöllisyys mahdollistuu ja löytää siihen keskeisesti vaikuttavat tekijät. Näistä tekijöistä koostuu yhteisöllisen taidekasvatuksen projektin taidetoimintamalli, jonka keskeiset elementit ovat: *yhteisöön tutustuminen taiteellisen toiminnan ohessa; yhteisöstä lähtöisin oleva toiminta; luovuutta edistävän yhteisen tilan luominen; yksilöllisyys ja omaan ilmaisuun rohkeisuus sekä kannustus, tuki ja innostaminen taiteelliseen työskentelyyn.*

Pohdimme projektin toteutumisen aikana useaan otteeseen sitä, onko taiteellinen toiminta hyvä tapa kehittää yhteisöllisyyttä vai voiko taide olla jopa esteenä sen kehittymiselle. Kysymystä herätteli erityisesti se, että projektin alussa yhteistyö ryhmän kesken oli osittain haastavaa, eikä taidetoiminta tuntunut alussa edesauttavan siinä. Yksi lapsista vastusti taideprojektia vahvasti ja oli sitä mieltä, että toiminnasta ei ole mitään hyötyä tai iloa, koska taiteellinen toiminta tämän yhteisön kanssa ei kiinnosta häntä. Pohdimmekin, miten taiteellinen toiminta voi tukea yhteisöllisyyttä, jos se herättää voimakasta negatiivisuutta ja ilmapiirin latistumisen myötä pilaa myös muiden tunnelman. Tutkimuksemme osoitti, että taiteellinen toiminta voi kehittää yhteisöllisyyttä, kun yksilö ymmärtää toiminnan merkityksen koko yhteisölle. Merkityksen löytyessä myös osallistuminen toimintaan helpottuu.

Yhteisötaiteellisessa toiminnassa on paljon varsinaisen tavoitteen ohella

tapahtuvaa kehittymistä. Prosessissa tulee esiin taiteelliseen työskentelyyn kuuluvien onnistumisten kokemusten ja positiivisten tunteiden lisäksi myös kaikenlaiset muut tunteet, jotka osaltaan vievät projektia eteenpäin ja vielä tärkeämpinä kasvattavat ihmistä. Tämän vuoksi taiteellisen toiminnan vaikuttavuutta ei voida tarkastella pelkästään näkyvien tulosten tai onnistumisten perusteella. Yksilön pienet kehitysaskeleet voivat vaikuttaa koko ryhmän dynamiikkaan ja yhteisöllisyyteen. Askeleet voivat näkyä vaikkapa tunteiden kohtaamisen ja käsittelyn sekä itsensä voittamisen kautta taideperustaiseen toimintaan osallistumisena. Samalla tavalla koko yhteisön ottamat askeleet johtavat hiljalleen johonkin. Taiteellinen toiminta ja yhdessä tekeminen voivat olla alkusysäys jollekin laajemmalle muutokselle. Muutoksen ja kehittymisen prosessit ovat hitaita, eikä niitä välttämättä voida tarkastella kovin lyhytaikaisessa toiminnassa. Tämä pätee myös yhteisöllisyyden kehittymisen tarkasteluun.

Pohdimme myös sitä, onko lapsilla tarve yhteisöllisyyteen. Mitä jos yhteisöllisyyden vaade tulee heidän vanhemmiltaan ja on lähtöisin näin lasten tarpeiden ulkopuolelta? Ymmärrämme kuitenkin, että vanhemmilla on kasvatuksellinen vastuu ja yhteisöllisyys mahdollistaa paljon positiivista kehitystä niin vuorovaikutuksessa kuin myönteisissä kokemuksissa. Lapset eivät ehkä ymmärrä yhteisöllisyyden käsitettä tai sitä, että sille olisi tarvetta. He kuitenkin toivoivat projektin kuluessa usein, että perhe tekisi asioita enemmän yhdessä.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen projektissa tärkeäksi osoittautui se, että yhteisöllisyyttä ei voi pakottaa. Hyvistä suunnitelmista huolimatta yhteisöllisyyden rakentuminen on riippuvainen yksilöiden välisestä vuorovaikutuksesta sekä heidän valmiuksistaan kohdata toisensa tai toimia yhdessä. Tärkeimpänä toiminnassa näyttäytyy sellaisen kokemuksen mahdollistaminen, missä yksilö tulee hyväksytyksi omana itsenään ja osana

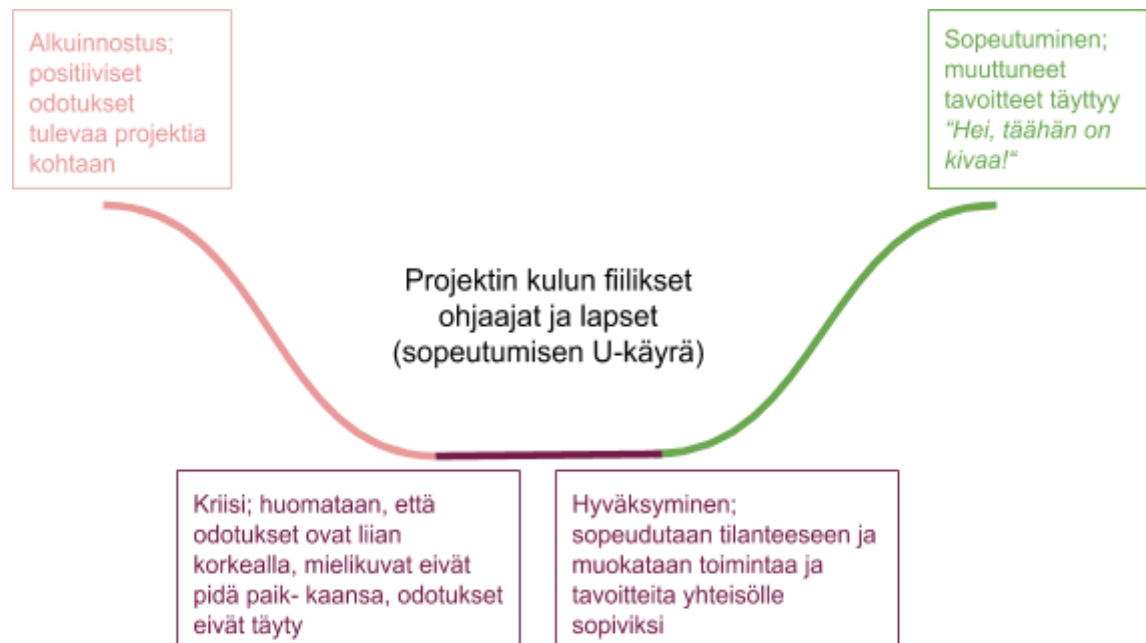
yhteisöään.

Tutkijoina ennako-odotuksenamme oli, että voimme projektilla jollain tavalla voimaannuttaa lapsia ja tukea heidän itsetuntonsa kehittymistä. Ajattelimme omien perhekoteihin liittyvien käsitystemme perusteella, että yksilöä kehittäville tavoitteille olisi tarvetta. Huomasimme kuitenkin jo tutkimuksen alussa, että tällaisia tavoitteita on vaikea mitata tai arvioida, sillä voimaantumisen ja itsetunnon tukemisen tavoitteet ovat laajoja ja abstrakteja. Ymmärsimme, että lyhyellä aikavälillä tällaisiin tavoitteisiin olisi vaikeaa vastata. Toisaalta pohdimme myös, voiko taide tai kuvallinen ilmaisu olla voimaannuttavaa lapselle, joka ei löydä yhteyttä taiteellisen tekemisen ja oman maailmansa välillä.

Projektin tavoitteiden pohtiminen ja asettaminen herättivät myös kysymyksen meidän projektin ohjaajien valta-asemasta suhteessa yhteisöön. Mielestämme on tärkeää, että lapset itse voivat vaikuttaa aiheeseen ja toimintaan projektin alusta saakka. Pohdimme, oliko projektissamme vanhempien ehdottama voimaeläin-aihe se, mitä lapset olisivat itse valinneet. Olisiko jokin toisenlainen tehtävänanto ja yhdessä lasten kanssa toiminnan kehittäminen jo alusta asti voinut tuoda työskentelylle myös toisenlaisia merkityksiä tai lähtökohtia?

Ohjaajina saatamme tuoda yhteisöön jonkinlaisen valmiin mallin ja toimintatavan, jonka oletamme vastaavan yhteisön tarpeita. Meillä saattaa olla vääristynyt näkemys siitä, mitä yhteisö tarvitsee. Riskinä on, että toiminnasta tulee yhteisöllistymisen sijaan yhteisöllistämistä (kts. Hiltunen, 2009, 251–255). Jotta näin ei kävisi, ohjaajien on pidettävä mielessä, että projektin ohjaaminen on jatkuvasti muotoutuva prosessi. Tässä prosessissa ohjaajien on oltava uteliaita, joustavia ja herkkiä yhteisön tarpeita kohtaan. Toiminta projektissa muuttuu koko ajan, jolloin ohjaajan on oltava valmis

muutosten mahdollistamiseen ja hyväksymiseen.

Kuvio 7. Sopeutumisen U-käyrä yhteisöllisen taidekasvatuksen projektissa

Yllä oleva kuvio 7 sopeutumisen U-käyrä selkiyttää projektimme kulkuun liittyviä tuntemuksia niin ohjaajien kuin lasten osalta. Kuviomme perustuu amerikkalaisen terveystieteiden professorin Nancy Adlerin kehittämään käyrään, jota on muissa yhteyksissä käytetty kuvaamaan uuteen kulttuuriin sopeutumisen prosessia (kts. Adler 2002, 263; kuvio 8-2 Culture Shock Cycle) *Alkuinnostus*; Alussa tavoitteemme ja odotuksemme olivat todella korkealla ja ehkä jopa hieman epärealistisia näin lyhyen aikavälin taideprojektille. Oletimme, että lapset olisivat olleet taiteellisesta työskentelystä innostuneempia. *Kriisi*; Alkuinnostuksen laannuttua niin ohjaajien kuin yhteisönkin osalta, jouduimme kohtaamaan tavoitteemme kriittisesti. Huomasimme, että ryhmä tarvitsi paljon odotettua enemmän tukea, kannustusta ja motivointia. *Hyväksyminen*; Muokkasimme toimintaa yhteisölle sopivammaksi ja muutimme tutkimustavoitteemme realistisemmiksi. Voimaannuttavan seinämaalauksen sijaan keskiöön nousi

prosessi, jossa korostui mukava yhdessä tekeminen. *Sopetuminen*; Koska tavoitteet olivat realistisemmat ja työskentelyn apuvälineet oikeat, taidetyöpaja sujui jopa odotettua paremmin. Kaikki osallistuivat toimintaan ja kaikilla oli mukavaa. Työpaja yllätti positiivisesti.

Projektin kautta tulimme osaksi yhteisöä ja toimimme yhdessä rakentaen yhteisöllisyyden kokemuksia. Meidän kuulumisemme yhteisöön oli kuitenkin vain väliaikaista ja yhteys häipyi projektin loputtua, minkä huomasimme vierailtuamme projektin loppujuhlassa perhekodissa jälkeinpäin. Vaikka olimme tervetulleita, elämä Kotoisassa oli jatkunut ja projekti oli jo mennyt kevättä. Tämä sai meidät pohtimaan, näkyykö yhteisöllisyys vain tällaisessa järjestetyssä taideperustaisessa toiminnassa ja onko toiminnassa mahdollisesti muotoutunut yhteisöllisyys pysyvää tai jatkuvaa. Erityisesti pohdimme, olivatko yhteisöllisyyden kokemukset ainoastaan projektiin ja hetkeen sidonnaisia. Karnevaaliyhteisöllisyydessä (vrt. Hiltunen 2009, 48–50; Zygmund Bauman 2002, 237–239) erityinen hetki luo yhteisöllisyyden kokemuksen, joka haihtuu hetken loputtua. Millä tavalla yhteisöllisyys jatkuu meidän lähdettyämme vai jääkö se vain muistoksi? Onko yhteisöllisyys sidottu meidän läsnäoloomme ja yhteiseen toimintaan? Millaista on se yhteisöllisyys, jossa me emme ole mukana?

Yhteisöllinen taidekasvatus saattoi projektissamme yhteen lapsia ja aikuisia eri aloilta. Olemme eri ikäisiä, me tulemme eri taustoista ja meillä on erilaisia kiinnostuksen kohteita. Se mikä meitä yhdisti, oli yhteinen taiteellinen tavoite, jonka eteen työskentelimme. Jotkut vähän innokkaammin, toiset taas hieman vastustellen. Vaikka kaikki eivät olleetkaan projektin aikana yhtä sitoutuneita tavoitteeseemme, jaamme edelleen siihen liittyviä yhteisiä muistoja ja kokemuksia, jotka ovat osa projektimme heterogeenisen ryhmän kollektiivista muistia.

Toimija-tutkijoina onnistuimme kuljettamaan toimintaa ja tutkimusta rinnakkaisina läpi projektin. Tällöin tutkimuksellinen ote syvensi toimintaa ja toiminta puolestaan jäseni tutkimuksellista työtä. Tutkimuksen kirjoittamisprosessi vuorovaikutuksellisenä kahden keskeisenä prosessina on ollut sujuva. Yhteistyömme ja keskustelumme ovat avanneet tutkimuksen keskeisiä elementtejä ja auttaneet syventämään ymmärrystä tutkittavasta kohteesta. Erityisen arvokkaana tutkimusprosessin kannalta näemme sen, että olemme lukeneet keskeneräistä tekstiä ääneen toisillemme ja näin olemme löytäneet sisällöllisiä epäkohtia, joita olemme tarkastelleet yhdessä keskustellen. Ääneen lukeminen on auttanut sisällön lisäksi myös tekstin muokkaamista sujuvaksi. Myös tutkimusmenetelmiä on ollut helpompaa hahmottaa keskustelemalla.

Pohdimme tutkimusmenetelmänä yhdistämiemme teoriasidonnaisen ja aineistolähtöisen analyysin käyttöä tutkimuskysymyksiin vastataksemme. Teoriaa ja aineistolähtöisyyttä hyödyntävä analyysimenetelmä oli johdonmukainen löytääksemme keskeisiä teemoja aineistosta. Näitä yhdistäessä pystyimme hyödyntämään sekä teoreettista viitekehystämme että painottamaan myös aineistosta nousevia teemoja. Jälkikäteen kuitenkin pohdimme, olisiko selkeämpi raja-alue aineiston analyysimenetelmäksi ollut tutkimuksellisesti parempi.

Tutkimuksen teon aikana olemme pohtineet tutkimuksemme suhdetta Hiltusen ja Huhmarniemen toimittamaan teokseen *Rälläkkä ja sivellin: Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi* (2010). Kuten tämän julkaisun projektit myös meidän projektimme sijoittuu samantyylliseen viitekehykseen, jossa taiteellisella toiminnalla pyritään tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia. Erityisesti tuloksia kirjoittaessamme palasimme uudelleen *Rälläkkä ja sivellin* -julkaisun pariin ja huomasimme näissä toimintamalleissa monia yhteneväisyyksiä. Näiden yhteneväisyyksien pohjalta olemme

päätyneet siihen, että omat tuloksemme vahvistavat näitä samankaltaisista projekteista ja työpajoista nousseita tuloksia ja lisäävät niiden merkitystä tutkimuksellisesti luotettavina. Julkaisun toimintamalli puolestaan antaa tukea meidän tutkimuksestamme syntyneelle taidetoimintamallille. Teoksessa esiin nousevat havainnot yhteisöllisestä taidetoiminnasta näyttävät pitävän paikkaansa myös meidän projektissamme. Suosittelemmekin, että tämän opinnäytteen lisäksi olisi hyvä tutustua myös kyseiseen yhteisöllistä taidetoimintaa käsittelevään julkaisuun ja siinä esitettyyn toimintamalliin.

7.2 Näkymiä jatkotutkimukseen

Yhteisöllisiä taidekasvatuksen projekteja perhekoti kontekstissa on tutkittu melko vähän. Näemme tärkeänä, että näiden projektien vaikutuksia tarkastellaan eri menetelmin ja eri näkökulmista. Yksi mielenkiintoinen näkökulma jatkotutkimusta ajatellen olisi tarkastella sitä, millaisia ovat lasten kokemukset tällaisissa yhteisöllisen taidekasvatuksen projekteissa. Minkälaisia tuntemuksia projekteihin liittyy? Milloin lapset saavat onnistumisen kokemuksia ja miten he kokevat yhdessä tekemisen vaikuttavan perhekodissa tai sijaissuhteissa? Tutkimuksen keskiössä voisi olla myös taidetoiminnan vaikutukset yksilön identiteetin kehittymiseen tai yksilön kokemukset toiminnasta, jotka meidän tutkimuksessa jäivät melko vähäisiksi rajauksen vuoksi.

Toisena mahdollisena jatkotutkimuksen näkymänä on projektin myötä syntyneen taidetoimintamallin soveltaminen ja kehittäminen edelleen eri konteksteissa. Taidetoimintamallin avulla voidaan kehittää eri yhteisöllisyyden muotoja, uusia välineitä ja väyliä yhteisön vuorovaikutukselle erityisesti sijaishuollon yksiköissä. Taidetoimintamallin avulla voidaan kartoittaa myös toiminnan rakennetta suhteessa muihin ympäristöihin. Onko samanlainen kaava löydettävissä myös tämän yhteisön ulkopuolelta?

Lähteet

Adler, Nancy 1997. International Dimensions of Organizational Behavior. Boston, Massachus: PWS-KENT.

Bauman, Zygmunt 2002. Notkea moderni. Suom. Jyrki Vainonen. Jyväskylä: Vastapaino.

Borgdorff, Henk 2006. The Debate on Research in the Arts. Bergen: Kunsthøgskolen.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Grönfors, Martti 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 154–170.

Haapala, Leevi 1999. Taiteilijan muuttuva rooli – yhteisötaidetta 90-luvun Suomessa. Teoksessa Helena Erkkilä & Nina Björkman (toim.) Katoava taide. Helsinki: Valtion taidemuseo. 78–104.

Hautamäki, Antti 2005. Johdanto. Teoksessa Antti Hautamäki, Tommi Lehtonen, Juha Sihvola, Ilkka Tuomi, Heli Vaaranen, Heli & Soile Veijola (toim.) Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus. 7–13.

Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta

tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 16–38.

Hiltunen, Mirja 2009. Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus.

Hiltunen, Mirja & Huhmarniemi, Maria (toim.) 2010. Rälläkkä ja sivellin: Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi. Rovaniemi: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja Sarja C.

Huhmarniemi, Maria 2016. Marjamatkoilla ja kotipalkisilla: keskustelua Lapin ympäristökonflikteista nykytaiteen keinoin. Rovaniemi : Lapin yliopisto.

Saatavilla www-muodossa:

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62388/Huhmarniemi_Maria_ActaE_192_pdfA.pdf?sequence=2 (luettu 14.11.2017).

Huovinen, Terhi & Rovio, Esa 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 94–113.

Hyvä tieteellinen käytäntö: Lapin yliopiston tutkimuseettiset toimintaohjeet, 2009.

<https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=072e1fb7-a53a-4ab5-b3d2-8068b95df7e4> (Luettu 1.11.2017).

Hyyppä, Markku, T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: PS-kustannus.

Isokorpi, Tia 2008. Pää pyörällä – Kaaoksesta rauhoittumiseen ja aitoon

läsnäoloon. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokela, Timo; Hiltunen, Mirja & Härkönen, Elina 2015. Art-based action research – participatory art for the north. <<https://optima.lapinkampus.fi/learning/id36/bin/user?rand=33079>> (luettu 22.2.2017).

Jokela, Timo, Hiltunen, Mirja, Huhmarniemi, Maria & Valkonen, Virpi 2006. Taide, yhteisö & ympäristö. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Verkkokirja. <<http://ace.ulapland.fi/tyt/?osio=9.3>> (luettu 12.4.2017).

Kallio, Mira 2008. Taideperustaisen tutkimusparadigman muodostuminen. <<https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792374/kallio.pdf>> (luettu 22.2.2017)

Kallio-Tavin, Mira 2010. Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. <https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792355/4_2010kallio.pdf> (luettu 22.2.2017)

Kantonen, Lea 2005. TELTTA - Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A 54.

Kauppila, Reijo 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, Jari 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä : PS-kustannus. 15–26.

Känkänen, Päivi 2003. Yksinäisyydestä liittymiseen. Aikatila elämäkerronnallisessa työssä. Teoksessa Mari Krappala ja Tarja Pääjoki (toim.) Taide ja toiseus. Syrjästä yhteisöön. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2003. 81–89.

Känkänen, Päivi 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maria Törrönen. (toim) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä : PS-Kustannus. 129–148.

Känkänen Päivi & Rainio Anna Pauliina, 2010. Suojassa, mutta näkyvissä – taidelähtöinen toiminta osallisuuden rakentajana lastensuojelussa. Nuorisotutkimus 4/2010
<<http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2010/4/suojassa.pdf>> (luettu 25.2.2017)

Känkänen, Päivi 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Lacy, Suzanne 1995. Mapping the terrain. New Genre Public Art. Seattle : Bay Press cop.

Lappalainen, Sirpa 2007. Johdanto. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino. 9–14.

Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.

Mietola, Reetta 2007. Etnografisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina

Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino. 151–176.

Nummenmaa, Anna Raija, Karila, Kirsti, Joensuu, Maija & Rönholm, Riikka 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Tampere: University Print.

Pesonen, Anita 2007. Yhdessä - osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like: Kiasma. 44–47.

Rantala, Päivi & Jansson, Satu-Mari (toim.) 2013. Taiteesta toiseen – Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Sava, Inkeri. & Katainen Arja 2000. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Inkeri Sava & Virpi Vesanen-Laukkanen (toim.). Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 22–39.

Sederholm, Helena 2000. Tämähkö taidetta? Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusikylä, Kari & Piirto, Jane 1999. Luovuus – taito löytää, rohkeus toteuttaa. Jyväskylä: Atena.

Varto, Juha 2007. Dialogi. Teoksessa Bardy Marjatta, Haapalainen Riikka, Isotalo Merja & Korhonen Pekka (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like: Kiasma. 62–65.

Vesanen-Laukkanen, Virpi 2003. Satuhahmot omakuvina. Teoksessa Mari

Krappala, ja Tarja Pääjoki (toim.) Taide ja toiseus. Syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Gummerus. 53–65.

Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Wenger, Etienne 1998. Communities of Practice - Learning, Meaning and Identity. Cambridge: Cambridge University Press.

Tutkimuslupa

17.11.2016

Olen Ella Haataja ja opiskelen kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa. Teen opintoihini kuuluvaa Pro gradu -tutkielmaa, jossa tarkastelen taiteen kautta tapahtuvaa vuorovaikutusta yhteisötaideprojektissa. Tarkoituksena on siis toteuttaa keväällä 2017 Perhekoti [REDACTED] yhteisötaideprojekti, jonka tavoitteena on yhteisöllinen taidetoiminta ja lopullisena tuotoksena konkreettinen seinämaalaus [REDACTED] tiloihin. Aineistoa kerätään kevään mittaan tapahtuvan taidetoiminnan yhteydessä haastatteluin, kuvin ja videotallentein. Video ja kuvat toimivat muistiinpanojen sekä muistin tukena ja helpottavat aineiston käsittelyä.

Tutkimukseen osallistujien anonymiteetistä huolehditaan tutkimuksen raportoinnissa niin, ettei ulkopuolisen ole mahdollista tunnistaa siinä esiintyviä henkilöitä tai heidän elämänpiiriinsä liittyviä asioita. Käytän aineistoa ainoastaan tutkimukseni tarkoituksiin, eikä sitä näytetä kenellekään muulle osapuolelle. Valmiissa tutkimuksessa ei mainita lasten eikä perhekodin nimeä.

Terveisin Ella Haataja

Suostun osallistumaan Ella Haatajan tutkimukseen ____

Suostun siihen, että lapseni osallistuu opiskelija Ella Haataja tutkimukseen ____

Suostun että _____ osallistuu tutkimukseen ____

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Ella Haataja

[REDACTED]

[REDACTED]@hotmail.com

Kiitos avustasi tutkielmani edistämisessä!

Liite 2. Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA / Yhteisötaiteenprojekti Perhekoti [REDACTED]

Olen Iiris Perkkiö ja opiskelen Lapin yliopistossa kuvataidekasvatusta. Teen opintoihini liittyvää Pro gradu tutkielmaa vuorovaikutukseen liittyen yhteisötaiteen projektissa, jonka järjestämme [REDACTED] perhekodissa keväällä 2017. Projektin tavoitteena on yhteisöllinen taidetoiminta ja lopullisena tuotoksena konkreettinen seinämaalaus [REDACTED] tiloihin.

Pro gradu tutkielmani on tapaustutkimus, jonka pyrkimyksenä on kartoittaa yhteisötaiteenprojektissa tapahtuvaa vuorovaikutusta nuorten välillä. Olen kiinnostunut havainnoimaan vuorovaikutusta erityisesti kannustavana ja työskentelyä tukevana osana projektia sekä selvittämään, miten projekti luo tilan tällaiselle myönteiselle vuorovaikutukselle. Tarkoituksena on myös kehittää projektista malli, jota Perhekoti [REDACTED] voi käyttää tulevaisuudessa omissa taideprojekteissaan. Kerään aineistoa etnografisesti eli havainnoimalla ja dokumentoimalla taiteen tekemisen tilanteita sekä hyödyntämällä projektissa tuotettua aineistoa.

Tutkimukseen osallistujien anonymiteetistä huolehditaan tutkimuksen raportoinnissa niin, ettei ulkopuolisen ole mahdollista tunnistaa siinä esiintyviä henkilöitä tai heidän elämänpiiriinsä liittyviä asioita. Aineisto on tutkimuksen tekijän hallussa ja aineistoa käytetään ainoastaan tutkimuksen tarkoituksiin. Tutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen eettisiä perusperiaatteita.

Suostun osallistumaan Iiris Perkkiö tutkimukseen ____

Suostun siihen, että lapseni osallistuu opiskelija Iiris Perkkiö tutkimukseen ____

Suostun että _____ osallistuu tutkimukseen ____

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Iiris Perkkiö

[REDACTED]@gmail.com

Kiitos sinulle, kun autat opinnäytetyöni valmistumisessa !

Liite 3. Dokumentoinnin käyttöoikeussopimus

DOKUMENTOINNIN KÄYTTÖOIKEUSSOPIMUS

Yhteisötaiteenprojekti Perhekoti [REDACTED]

Projektin vetäjien oikeudet projektin dokumentoinnin kuva- ja äänitallenteisiin, muihin tuloksiin ja tuotoksiin.

Sopijaosapuolet:

1. Perhekoti [REDACTED]
2. Lapin yliopiston opiskelijat ja projektin ohjaajat

Tällä sopimuksella projektiin osallistujat luovuttavat projektia koskevien kuvien ja muiden tallenteiden käyttöoikeuden projektin ohjaajille eli Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan kuvataidekasvatuksen opiskelijoille opinnäytteen tekemiseen, projektiin liittyviin mahdollisiin muihin julkaisuihin sekä projektin lopulla [REDACTED] järjestettävän näyttelyn tiedottamiseen.

1. Allekirjoittanut antaa luvan tulla tallennetuksi (kuvatuksi ja äänitetyksi) yksilönä tai ryhmässä, kun tallenne koskee taideprojektia.
2. Allekirjoittanut antaa luvan taideprojektissa tekemiensä teosten sekä teos tallenteiden käyttöön projektin ja siitä tehtävien opinnäytteiden yhteydessä.
3. Dokumentteja, teoskuvia ja muita tallenteita voidaan esittää Perhekoti [REDACTED] järjestettävässä näyttelyssä.
4. Alaikäisen osallistujan huoltaja suostuu kohtiin 1–3.

Projektiin osallistuja

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Mikäli osallistuja on alaikäinen, allekirjoitus lisäksi hänen huoltajaltaan:

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 4. Taidetyöpajan aikataulu

	4.5. Torstai	Perjantai	Lauantai	Sunnuntai	Maanantai
8:00-9:00	LÄHTÖ				
9:00-10:00		TAIDETYÖSKENTELYÄ			
10:00-11:00			BRUNSSI	BRUNSSI	
11:00-12:00	SUUNNITTELU		TAIDETYÖSKENTELYÄ	TAIDETYÖSKENTELYÄ	SIIVOUS
12:00-13:00	LOUNAS	LOUNAS	PAREITTAIN		LOUNAS
13:00-14:00	MEIDÄN	ANIMAATIO ?			SIIVOUS
14:00-15:00	SUUNNITTELU		VÄLIKATSELMUS LOUNAS	LOUNAS WINGS	AIKUISTEN KOKOUS
15:00-16:00		ILTARUOKA PIZZA	YHTEISLIIKUNTA	TEHDÄN CUPCAKES	FIILIKSET & DRAAMA
16:00-17:00	ILTARUOKA	ILTARUOKA PIZZA		TOIMINTAA	UILOS SYÖMÄÄN
17:00-18:00	TALLIAITTA	18.30-19.30 KÄSITÖ	CAMP	cupcakes, draama, karaoke	
18:00-19:00	SUUNNITTELU	LÄKSYT	VAPAA-AIKAA		BUSSI TAKAISIN
19:00-20:00	YHTEINEN		VAPAA-AIKAA	ILTARUOKA	
20:00-21:00	LÄKSYT/VAPAA-AIKA	VAPAA-AIKA	YHTEISTÄ AIKAA KODASSA		
21:00-22:00	GESSOUS	LEFFA	YHTEINEN LEFFA		
22:00-23:00					

Turvallisuussuunnitelma

Mestari - kisälli/neuvonantaja

- lapsi mestarina, aikuinen apuna
- lapsi saa päättää, miten tai mitä aikuinen voi tehdä auttaakseen työskentelyä

Jos joku ei työskentele/ ei halua työskennellä/ häiriköi

Toimintatavat:

- aikuisen seurassa omassa huoneessa ilman puhelinta
- "kehityskeskustelu"
  - mistä johtuu? miksi vaikea työskennellä?
  - tilanteen läpikäynti, mikä auttaa, miten jatketaan?
- tarvitaanko jossain tilanteessa tuttu työntekijä mukaan työskentelyyn yläkertaan?

Toimintaohjeet pienryhmässä / yhteispelisäännöt

- sovitaan yhdessä

- huomioi muut työskentelijät
- työrauha: mitä tarkoittaa?
- siivous: välisiivous, siveltimien huolto, loppusiivous
- kuunnellaan mukavaa musiikkia taustalla
- rakentava kommentointi ja ajatusten jakaminen

Haaste, jos työt ei etene?

- miten siedetään keskeneräisyyttä
- kuka päättää, milloin teos valmis?